

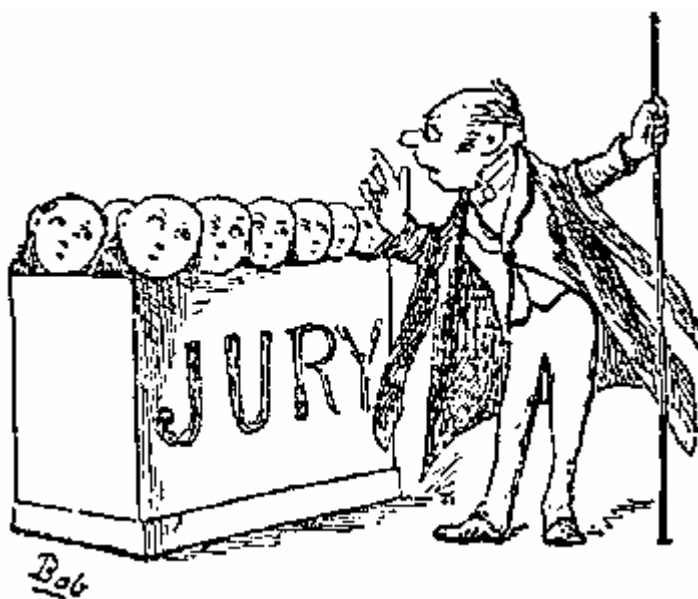
**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών**

**ΤΟΜΕΑΣ : Εγκληματολογίας**

***Διπλωματική εργασία***

**ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :** «Οι παράγοντες που επηρεάζουν  
τους ενόρκους κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης»



ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Ι. Φαρσεδάκης

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Ι. Φαρσεδάκης, Χ. Ζαραφωνίτου, Ι.  
Τσίγκανου

ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Φ. Λύτρα Α.Μ : 3204Μ003

Ιουνιος 2007

# **ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΝΟΡΚΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ**

## **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

### **Εισαγωγή**

#### **Κεφάλαιο 1<sup>ο</sup> Ιστορικά στοιχεία για την εξέλιξη του θεσμού των ενόρκων**

##### 1.1 Εισαγωγή

##### 1.2 Το Ορκωτό Σύστημα στις ΗΠ.Α – Ιστορική Αναδρομή

##### 1.2.1 Το Ορκωτό Σύστημα στις ΗΠ.Α – Σύγχρονη εποχή.

##### 1.3 Το Ορκωτό Σύστημα στην Αγγλία

##### 1.4 Το Ορκωτό Σύστημα στην Γαλλία

##### 1.5 Το Ορκωτό Σύστημα στην Γερμανία

##### 1.6 Το Ορκωτό Σύστημα στο Βέλγιο

##### 1.7 Το Ορκωτό Σύστημα στις λοιπές Ευρωπαϊκές Χώρες

##### 1.8 Το Ορκωτό Σύστημα στην Ελλάδα

#### **Κεφάλαιο 2<sup>ο</sup> Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ**

##### 2.1 Δικαστική Ψυχολογία – Θεωρητικές Τοποθετήσεις

##### 2.2 Επιχειρηματολογία υπέρ του θεσμού

##### 2.3 Επιχειρηματολογία κατά του θεσμού

#### **Κεφάλαιο 3<sup>ο</sup> ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ**

##### 3.1 Μέθοδοι Έρευνας

##### 3.2 Βασικές έρευνες

##### 3.3 Έρευνες για τους παράγοντες που επηρεάζουν τους ενόρκους

## Κεφάλαιο 4<sup>ο</sup> ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΝΟΡΚΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

4.1 Εισαγωγή

4.2 Περιγραφή δείγματος – Μεθοδολογικά εργαλεία

4.3 Ερευνητικές Υποθέσεις

4.4 Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

4.5 Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων

4.6 Συζήτηση

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*“Οι ένορκοι αποτελούν την ουσσιωδέστερη βάση της ελευθερίας μας. Χωρίς αυτούς δεν μπορώ να πιστέψω ότι είμαι ελεύθερος, όσο ωραίο κι αν είναι το Σύνταγμά μας.”*

*Ροβεσπιέρος, 1790*

Η συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των συζητήσεων σε διεθνές επίπεδο. Ανά τους αιώνες έχουν παρουσιαστεί εξελίξεις στο θέμα αυτό τόσο από πλευρά νομοθεσίας όσο και πρακτικής, οι οποίες και αναλύονται στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

Ιστορικά, ένα πρώιμο τεκμηριωμένο παράδειγμα του θεσμού των ενόρκων συναντάται στην αρχαία Αίγυπτο πριν από 4.000 χρόνια. Ωστόσο η ιδέα και «το δικαίωμα σε δίκη με ενόρκους που είναι συνηθισμένοι οι πολίτες (όχι πρόσωπα που έχουν ειδικές θέσεις ή γνώσεις)» επινοήθηκε στην Αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αθήνα κι απαντάται με τη μορφή της Ηλιαίας, του λαϊκού δικαστηρίου. Ο θεσμός συνεχίζει να υφίσταται και στην Αρχαία Ρώμη σε μορφή πλησιέστερη προς τη σημερινή. Αναβιώνει στην αμιγή του μορφή στην Αγγλία του 13<sup>ου</sup> αιώνα και στη συνέχεια μεταφέρεται στη Γαλλία συνδεδεμένος με τις ιδέες του Διαφωτισμού. Η καθιέρωση του θεσμού επέρχεται με την Γαλλική Επανάσταση κι ανταποκρινόταν στο έντονο πολιτικό αίτημα για απαλλαγή από την αυθαιρεσία των δικαστών, οι οποίοι τότε προέρχονταν από την άρχουσα κοινωνική τάξη και ήταν πειθήνια όργανα των Μοναρχών. Θεωρείται ότι με την παρουσία των ενόρκων στα δικαστήρια ενδυναμώνεται η λαϊκή κυριαρχία κι ότι πρόκειται για έναν απόλυτα δημοκρατικό θεσμό που αποτελεί κατάκτηση των δημοκρατικών πολιτών και του δημοκρατικού νομικού πολιτισμού. Με την Γαλλική Επανάσταση η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη μεταλαμπαδεύτηκε σε όλη την Ευρώπη.

Στη σημερινή εποχή, ο θεσμός απαντάται με διαφορετική μορφή στις χώρες του αγγλο-σαξωνικού δικαίου απ'ότι στις χώρες του ρωμαϊκού δικαίου. Συγκεκριμένα στις Η.Π.Α και στην Αγγλία, όπου ισχύει το common law, ο θεσμός των ενόρκων λειτουργεί στην αμιγή του μορφή ενώ στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, υφίσταται με τη μορφή Μικτών Ορκωτών Δικαστηρίων, δηλαδή επαγγελματίες δικαστές και ένορκοι αποφασίζουν από κοινού σε όλη τη διαδικασία και τη διάσκεψη τόσο επί της ενοχής όσο και επί της ποινής.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται κάποιες βασικές εξελίξεις και στα δύο συστήματα. Συγκεκριμένα: α) σε χώρες όπου ισχύει το αμιγές ορκωτό σύστημα (jury) το ποσοστό πραγματικής εφαρμογής του στην εκδίκαση των ποινικών υποθέσεων είναι πολύ χαμηλό, β) σε μερικές από αυτές τις χώρες ασκείται κριτική κατά του συστήματος αυτού ως δαπανηρού, του οποίου τα αποτελέσματα είναι συχνά αυθαίρετα και που έχει περιθωριακή μόνο εφαρμογή, γ) τάση περιορισμού της λαϊκής συμμετοχής παρατηρείται και σε μερικές χώρες όπου ισχύουν τα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια. Αντίθετα, σε άλλες από αυτές τις χώρες η λαϊκή συμμετοχή με διάφορες μορφές λειτουργεί κι εφαρμόζεται σε μεγάλο αριθμό ποινικών υποθέσεων.

Η συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στην απονομή της δικαιοσύνης έχει αποτελέσει αντικείμενο διαφωνίας και συζήτησης. Κύριο επιχείρημα των υποστηρικτών της είναι το γεγονός ότι οι ένορκοι αποτελούν την ενσάρκωση της λαϊκής κυριαρχίας. Επιπροσθέτως, οι λαϊκοί δικαστές είναι αυτοί που εκφράζουν το λαϊκό περί δικαίου αίσθημα, αποτελώντας ένα αντίβαρο στον άκρατο επαγγελματισμό των τακτικών δικαστών, μεταφέροντας μια φρέσκια αντίληψη σε κάθε δίκη και συμπληρώνοντας με την κοινή λογική και την εμπειρία τις όποιες ελλείψεις τους σε επαγγελματική κατάρτιση και γνώση. Τέλος, η υπηρεσία στο σώμα των ενόρκων είναι μια σημαντική πολιτική εμπειρία την οποία και εκπληρώνουν με ισχυρό αίσθημα ευθύνης.

Από την άλλη πλευρά οι επικριτές του θεσμού κατηγορούν τους ενόρκους για απουσία νομικής παιδείας κι ακολούθως ανικανότητας να δικάσουν, για άκρατη επιείκεια, για έλλειψη σχετικής εμπειρίας, για απροθυμία συμμετοχής στο θεσμό και τέλος, για επηρεασμό από διάφορους παράγοντες και μη της δίκης, όπως δικαστές, συνηγόρους, συναισθηματικές εξάρσεις, δημοσιότητα προ της δίκης και άλλα.

Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες και κυρίως στις χώρες του αγγλοσαξωνικού δικαίου σχετικές με τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τους ενόρκους κατά την τέλεση του ρόλου τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων ερευνών παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία όπου και ανακαλύπτουμε ότι γενικά τα δεδομένα είναι αντιφατικά αλλά το βάρος των ενδείξεων τόσο από την πειραματική προσομείωση όσο και από τις μελέτες των σημερινών ενόρκων αποδεικνύουν την τάση επηρεασμού των λαϊκών δικαστών από διάφορους νομικούς κι εξωνομικούς παράγοντες.

Τέλος, στα πλαίσια της εργασίας πραγματοποιήθηκε έρευνα με ενόρκους των ΜΟΔ της Αθήνας και του Πειραιά μέσω προσωπικών συνεντεύξεων με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου-οδηγού. Βασικοί ερευνητικοί στόχοι ήταν: α) η διαπίστωση των προσδοκιών που έχουν για τον εαυτό τους κατά την ανάληψη του ρόλου του ενόρκου , β) η διερεύνηση της συναισθηματικής τους κατάστασης και γ) ο εντοπισμός τυχόν επηρεασμών που δέχονται από διάφορους παράγοντες της δίκης.

## **1.ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΝΟΡΚΩΝ**

### **1.1 Εισαγωγή**

Ο θεσμός των λαϊκών δικαστηρίων ανάγει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αρχαία Ελληνική πολιτεία με την ίδρυση από το Σόλωνα της Ηλιαίας , του πολυπληθέστερου δικαστηρίου στην ιστορία . Εν συνεχεία, ο θεσμός απαντάται, σε μορφή πλησιέστερη προς τη σημερινή, στην Αρχαία Ρώμη κατά την περίοδο της δημοκρατίας και αναβιώνει τον 13<sup>ο</sup> αιώνα και μετά στην Αγγλία. Από εκεί, συνδεόμενος με τις ιδέες του Διαφωτισμού, μεταλαμπαδεύτηκε στη Γαλλία και μετά την Γαλλική Επανάσταση σε όλη την Ευρώπη <sup>1</sup>.

Είναι γνωστό ότι στην αρχαία Αθηναϊκή Πολιτεία απαντάται η πρώτη, ιστορικά καταγεγραμμένη, καθιέρωση της διάκρισης των εξουσιών και ειδικότερα ο διαχωρισμός της δικαστικής από την εκτελεστική εξουσία . Η διάκριση αυτή ξεκίνησε από τον Δράκοντα , ο οποίος αφαίρεσε μεγάλο μέρος από την απόλυτη δικαστική εξουσία των αρχόντων και την ανέθεσε στους πρωτοσυστάτους «εφέτες» . Κυρίως, όμως, η διάκριση προόδευσε από τον 6<sup>ο</sup> αιώνα με την ίδρυση της Ηλιαίας , που αρχικά λειτούργησε ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο και στη συνέχεια κατά τα μέσα του 5<sup>ου</sup> αιώνα ήταν το βασικό, αμιγώς λαϊκό, δικαστήριο της Αθήνας που δίκασε σε πρώτο και τελευταίο βαθμό<sup>2</sup>.

Η Ηλιαία δίκασε κάθε πολιτική και ποινική υπόθεση, εκτός από τις υποθέσεις φόνου τις οποίες δίκασε ο Άρειος Πάγος. Αναλάμβανε επίσης και υποθέσεις μεταξύ Αθηναίων και υπηκόων άλλων πόλεων. Οι ποινές που επέβαλε, ήταν χρηματικά πρόστιμα για πολιτικά και ορισμένα ποινικά αδικήματα αλλά και θάνατος, στέρξη της ελευθερίας, αειφυγία και ατιμία μαζί με δήμευση της περιουσίας, για σοβαρά ποινικά εγκλήματα<sup>3</sup>. Σε γενικές γραμμές, η Ηλιαία ήταν ένας θεσμός που είχε τις ρίζες του στη δημοκρατική

---

<sup>1</sup> Βλ. Μπάγιας , Σ . , Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών , Ποινική Δικαιοσύνη , 5/2006 , σελ. 608.

<sup>2</sup> Βλ. Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» , τόμος δέκατος , εκδόσεις Δομή Αθήνα , σελ . 388 .

<sup>3</sup> Βλ. Εγκυκλοπαίδεια «Νέα Δομή» , σελ . 388 .

συγκρότηση της αρχαίας αθηναϊκής κοινωνίας. Το κύρος των αποφάσεων της ήταν τεράστιο κι οφειλόταν στο λαϊκό τους χαρακτήρα, στο πολυπληθές του δικαστηρίου καθώς και στους αυστηρούς δικονομικούς κανόνες λειτουργίας της<sup>4</sup>.

Λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη υπήρχε και στην Αρχαία Ρώμη. Την περίοδο της δημοκρατίας τα δικαστήρια αυτά ονομάζονταν “Questiones” και ομοιάζουν πολύ με τα σύγχρονα αμιγώς ορκωτά δικαστήρια<sup>5</sup>. Αναλάμβαναν τις ποινικές υποθέσεις και τα μέλη τους κληρώνονταν κάθε χρόνο από ενιαύσιο πραιτωρικό κατάλογο. Αμέσως μετά την κλήρωσή τους, τα μέλη του δικαστηρίου ορκίζονταν, γι’αυτό και ονομάζονταν “iudices iurati” (δικαστές ορκισμένοι, δηλαδή ένορκοι). Η κλήρωση πραγματοποιούνταν από τον “quaesitor” (άρχων δικαστής ) ο οποίος διηύθυνε τη διαδικασία και έθετε τα ζητήματα της υπόθεσης στους δικαστές. Εν συνεχεία οι δικαστές διασκέπτονταν μυστικά και καθένας έγραφε σε πινακίδα τη γνώμη του χωρίς να την αιτιολογεί. Συγκεκριμένα, έγραφε A (Absolvo) αν η ψήφος ήταν αθωωτική, C (Condemno) αν ήταν καταδικαστική και NL (Non Licet) αν έκρινε ότι έπρεπε να διεξαχθούν περαιτέρω έρευνες. Τέλος, ο quaesitor συνέλεγε τις ψήφους και βάσει αυτών εξέδιδε την απόφαση, σύμφωνα με την απόλυτη ψηφοφορία των ενόρκων<sup>6</sup>.

Οι απαρχές, όμως του σύγχρονου θεσμού των ορκωτών δικαστηρίων ανάγονται στην Αγγλία του 13<sup>ου</sup> αιώνα. Τι συνέβαινε τότε ; Επικρατούσε η συνήθεια σε περιπτώσεις κτηματικών συναλλαγών να καλούνται ενώπιον του βασιλικού δικαστή οι ιδιοκτήτες των γειτονικών κτημάτων για να δώσουν πληροφορίες ή να πουν τη γνώμη τους. Οι τελευταίοι εξετάζονταν ως μάρτυρες και στη συνέχεια όλοι μαζί βεβαίωναν με όρκο τη μαρτυρία τους. Εάν οι μαρτυρίες τους συνέπιπταν και η γνώμη τους για την επίλυση της διαφοράς ήταν ομόφωνη, αυτή γινόταν υποχρεωτικά δεκτή από τον δικαστή ως “vera dicta” ( δηλαδή δεδηλωμένη αλήθεια). Από εδώ προέρχεται και ο όρος “verdict” που έχει καθιερωθεί στο αγγλοσαξωνικό δίκαιο ως η απόφαση των ενόρκων και μεταφράζεται στα ελληνικά ως «ετυμηγορία»<sup>7</sup>.

<sup>4</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, σελ. 608 – 609.

<sup>5</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, σελ. 609.

<sup>6</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, σελ. 609.

<sup>7</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, σελ. 609.

Ο εν λόγω θεσμός αποδείχθηκε εξαιρετικά επιτυχημένος γιατί με αυτόν τον τρόπο οι αποφάσεις του δικαστή αποκτούσαν μεγαλύτερη βαρύτητα και περισσότερο κύρος ακριβώς επειδή βασιζόνταν στην ομόφωνη γνώμη του λαϊκού στοιχείου. Με την πάροδο, λοιπόν, του χρόνου οι μάρτυρες μετεξελίχθηκαν σε ένορκους δικαστές με ανέλεγκτη κρίση και άποψη, ενώ πριν, όντες μάρτυρες, ήταν δυνατό να κατηγορηθούν και να δικαστούν για ψευδορκία. Η αναγνώριση αυτή της ανεξαρτησίας των “jury” διαμορφώθηκε στην πράξη τον 17<sup>ο</sup> αιώνα και επίσημα το 1828 <sup>8</sup>. Έτσι, διαμορφώθηκαν οι βάσεις του θεσμού των ορκωτών λαϊκών δικαστηρίων που λειτουργούν μέχρι τις μέρες μας με κάποιες παραλλαγές.

Ο θεσμός των σύγχρονων ορκωτών δικαστηρίων στην ηπειρωτική Ευρώπη αποτελεί καρπό της Γαλλικής Επανάστασης με την έννοια της έκφρασης της λαϊκής κυριαρχίας και στον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης. Η ίδρυση των λαϊκών ορκωτών δικαστηρίων στη Γαλλία θεσπίστηκε από τη συνταγματική συνέλευση του 1790 και καθιερώθηκε ως θεσμός με το Σύνταγμα του 1791. Κύριος υποστηρικτής του θεσμού υπήρξε ο Ναπολέων που επέβαλε την ίδρυση των ορκωτών δικαστηρίων και στις κατακτημένες χώρες της Ευρώπης<sup>9</sup>. Γενικά, κατά τον 9<sup>ο</sup> αιώνα, οι χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, υιοθέτησαν το αμιγώς ορκωτό σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης για τα βαρύτερα των εγκλημάτων.

Όσον αφορά τις Η.Π.Α το σύστημα των ορκωτών δικαστηρίων μεταφέρθηκε από τους Άγγλους αποίκους και η καθιέρωσή του ενθαρρύνθηκε από την άρχουσα τάξη της Αγγλίας, όπου και τελικά εδραιώθηκε στη χώρα αυτή και λειτουργεί έκτοτε με μικρές μόνο μεταβολές.

Εν συνεχεία θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε ιστορικά στοιχεία για την εξέλιξη του θεσμού των ενόρκων καθώς και για την λειτουργία του στις μέρες μας στις Η.Π.Α, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα .

---

<sup>8</sup> Βλ. Μπάγιας , Σ . , Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών , σελ . 609

<sup>9</sup> Βλ. Μπάγιας , Σ . , Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών , σελ . 609 .

## 1.2 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Προκειμένου να ξεκινήσουμε την περιγραφή του ορκωτού συστήματος στις Η.Π.Α, θα πρέπει καταρχήν να διαχωρίσουμε μεταξύ των δύο διαφορετικών νομικών συστημάτων που εφαρμόζονται στις μέρες μας. Στις Η.Π.Α και την Αγγλία ισχύει το common law ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη το civil law.

Ας δούμε ποιές βασικές αρχές προσδιορίζουν το κάθε σύστημα ξεκινώντας από το common law. Το common law στις Η.Π.Α προέκυψε από το αγγλικό νομικό σύστημα, αλλά τώρα έχει διαχωριστεί από αυτό λόγω της Αμερικανικής Επανάστασης και της ανάπτυξης μιας τοπικής μορφής του common law.

Αρχικά, το αγγλικό common law προσδιοριζόταν από ένα σώμα αρχών και κανόνων, οι οποίοι ορίζονταν στα βασιλικά δικαστήρια ή αποτελούσαν δημιουργήματα των βασιλικών δικαστών. Αυτοί οι δικαστές ενσωμάτωναν τα τοπικά έθιμα σε ένα επίσημο, εθνικό νομικό σύστημα, με βασική αρχή (η οποία παραμένει και στις μέρες μας), οι νόμοι να μην είναι γραπτοί. Μέσω αυτής της διαδικασίας, λοιπόν, μπόρεσαν οι βασιλικοί δικαστές να δημιουργήσουν ένα εθνικό σύστημα νόμων φτιαγμένο από δικαστές και το οποίο φαινόταν ότι αντανάκλα τις τοπικές εθιμικές πρακτικές και αξίες<sup>10</sup>.

Το common law, επομένως, αντιπροσωπεύει την μετατροπή των κανονισμών της κοινότητας σε ένα επίσημο, εθνικό νομικό σύστημα. Ο συνδετικός κρίκος αυτής της διαδικασίας είναι το “stare decisis”, δηλαδή το γεγονός ότι το νομικό δεδικασμένο είναι αυτό που καθορίζει το αποτέλεσμα κάθε τωρινής δικαστικής διαμάχης. Βέβαια, υπάρχει και η δυνατότητα διαφοροποίησης της προηγούμενης απόφασης μέσω του εντοπισμού διαφορών ανάμεσα στην παρελθούσα και την τωρινή υπόθεση<sup>11</sup>.

Το common law εξελίχθηκε σε ένα αρκετά εύελικτο μοντέλο επίλυσης διαφορών, όμως δημιουργούσε μια προκατάληψη υπέρ των πολύ αργών

---

<sup>10</sup> Βλ. Singler, A., Jay, An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968, σελ. 11-12.

<sup>11</sup> Βλ. Singler, A., Jay, An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968, σελ. 11-12.

αλλαγών λόγω της ισχύος του νομικού δεδικασμένου. Βέβαια, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο της απόρριψης του νομικού δεδικασμένου, όμως οι δικαστές προτιμούν να διατηρήσουν την νομική συνέχεια και βεβαιότητα που αυτό εξασφαλίζει. Σε κάθε περίπτωση, οι νόμοι μπορούν να αλλάξουν το νομικό δεδικασμένο και το αποτέλεσμα αυτού είναι η μείωση της εμβέλειας και της ισχύος των κανόνων του common law καθώς αυτοί αντικαθίστανται σταδιακά από νέους νόμους<sup>12</sup>. Ακόμα κι έτσι όμως, το πνεύμα του common law υπερισχύει στα περισσότερα αγγλικά κι αμερικάνικα δικαστήρια, καθώς οι δικαστές εγκαθιδρύουν νέα νομικά δεδικασμένα προκειμένου να ερμηνεύσουν τους νόμους. Επομένως, παρ'όλο που το common law σιγά σιγά εξαφανίζεται με την εγκαθίδρυση επίσημων νόμων για τα περισσότερα αδικήματα, η διαδικασία που το διακρίνει παραμένει.

Κύρια εναλλακτική του common law αποτελεί το civil law που εφαρμόζεται στην Ηπειρωτική Ευρώπη. Οι ρίζες του ανάγονται στον Ρωμαϊκό Νόμο, ο οποίος αναδιατυπώθηκε και κωδικοποιήθηκε στον διάσημο Ιουστινιανό Κώδικα του 6<sup>ου</sup> αιώνα μ.Χ. Έτσι διαδόθηκε μετά την Αναγέννηση στην Γερμανία και στη Β.Ιταλία<sup>13</sup>. Ο Ναπολέων Βοναπάρτης ήταν αυτός που ενθάρρυνε την εκμοντέρνιση του ηπειρωτικού νομικού συστήματος. Και στα πλαίσια του οράματός του για μια ενωμένη Ευρώπη, προχώρησε στην καταγραφή του "Code civil" (Αστικός Κώδικας), ο οποίος αποτελούσε αναδιατύπωση παλαιών βασικών αρχών με πιο μοντέρνο τρόπο. Τα περισσότερα σύγχρονα ηπειρωτικά συστήματα βασίζονται στο Ναπολεόντειο μοντέλο.

Οι διαφορές μεταξύ του common και του civil law δεν είναι τόσο σημαντικές όσο υποδηλώνει η ιστορική τους εξέλιξη. Το civil law, συνήθως, στηρίζεται σε μια σειρά κανόνων έτσι ώστε ο πρωταρχικός χαρακτήρας του να είναι κανονιστικός. Ο δικαστής απλώς εφαρμόζει τους νόμους αλλά κάνοντας αυτό μπορεί να δημιουργηθεί ένα σύνολο νομικών δεδικασμένων που να χρησιμεύσουν ως οδηγός (όπως στο common law). Επίσης, υπάρχουν διαδικαστικές διαφορές ανάμεσα στα δύο συστήματα, κυρίως ως προς τη χρήση ενόρκων στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης που ειδικά στις

---

<sup>12</sup> Βλ. Singler, A., Jay, An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968, σελ. 11-12.

<sup>13</sup> Βλ. Singler, A., Jay, An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968, σελ. 13-14.

δικαιοδοσίες του common law αποτελούν βασικό κομμάτι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και εμφανίζονται με την παραδοσιακή μορφή των jury<sup>14</sup>.

Το δικαίωμα σε δίκη με ενόρκους αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο των ατομικών ελευθεριών τις οποίες εγγυάται το Αμερικανικό Σύνταγμα. Στις ποινικές υποθέσεις, η εφαρμογή του θεσμού των ενόρκων τοποθετεί δώδεκα λαϊκούς δικαστές, απλούς πολίτες, ανάμεσα στην εξουσία της κυβέρνησης και στα δικαιώματα του κατηγορουμένου<sup>15</sup>. Στις αστικές υποθέσεις οι ένορκοι εκφράζουν τη συνείδηση και την κοινή λογική της κοινότητας όσον αφορά την επίλυση διαφορών<sup>16</sup>.

Ο θεσμός των ενόρκων αποτελεί, επίσης, ένα ζωτικό κομμάτι της δημοκρατίας. Ο Thomas Jefferson περιέγραψε τη δίκη με ενόρκους ως εξής : «Είναι η μόνη άγκυρα που θα μπορούσε ποτέ να φανταστεί ο άνθρωπος, πάνω στην οποία μπορεί η κυβέρνηση να στηρίξει τις αρχές του Συντάγματός της»<sup>17</sup>.

Όπως δήλωσε ο γάλλος de Tocqueville στα ταξίδια του στην Αμερική του 19<sup>ου</sup> αιώνα, ο θεσμός των ενόρκων βοηθά όχι μόνο, στη βελτίωση του νόμου αλλά και στην βελτίωση των ίδιων των ενόρκων. Τους εκπαιδεύει σε νομικά ζητήματα, και στη νομική διαδικασία και τους βοηθά να κατανοήσουν τις υποχρεώσεις τους ως πολίτες. Με λόγια του de Tocqueville η υπηρεσία στον θεσμό αυτό «αφαιρεί τον ατομικισμό που αποτελεί τη σκουριά της κοινωνίας»<sup>18</sup>.

Η ιστορία του θεσμού από τις αρχέγονες ρίζες του μέχρι τον ρόλο του στο σύγχρονο νομικό σύστημα, αντικατοπτρίζει την ιστορική κινητικότητα προς τη λαϊκή κυριαρχία. Επιπλέον, είναι δηλωτική της σταδιακής εξάπλωσης των ατομικών ελευθεριών σε όλα τα μέλη της Αμερικάνικης κοινωνίας.

Ο Αμερικάνικος θεσμός των ενόρκων έχει τις ρίζες του στην Μεσαιωνική Αγγλία. Οι Αγγλο-σάξωνες βασιλείς που κυβερνούσαν την Αγγλία από τον 6<sup>ο</sup> ως τον 11<sup>ο</sup> αιώνα καθώς και οι Νορμανδοί που κατέκτησαν την Αγγλία το 1066, χρησιμοποίησαν διάφορες νομικές διαδικασίες που

---

<sup>14</sup> Βλ. Singler, A., Jay, An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968, σελ. 13-14.

<sup>15</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>16</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>17</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>18</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

αποτελούσαν πιθανά πρότυπα για ενόρκους. Όμως, ο θεσμός χρωστά ιδιαίτερη χάρη στις νομικές καινοτομίες του βασιλιά Henry II, που διακυβέρνησε την Αγγλία από το 1154 ως το 1189 <sup>19</sup>.

Στις Αμερικάνικες αποικίες, οι ένορκοι αποτέλεσαν την αντίσταση σε ό,τι θεωρούνταν ως άδικος Βρεττανικός νόμος. Το 1735 στη Ν.Υόρκη αθωώθηκε ο εκδότης John Peter Zenger, ο οποίος δικάστηκε γιατί δημοσίευσε άρθρα που ασκούσαν κριτική σε ένα μη δημοφιλή κυβερνήτη μιας αποικίας. Η υπόθεση του Zenger θεωρήθηκε ως μια πρώιμη έκφραση της δέσμευσης των αποικιών στην ελευθερία του τύπου <sup>20</sup>.

Ίσως πιο σημαντικές είναι οι απόπειρες των βρεττανών βασιλέων να στερήσουν από τους Αμερικανούς αποίκους τα δικαιώματά τους σε δίκη με ενόρκους. Αυτές οι προσπάθειες εντάθηκαν την περίοδο που εξεδώθησαν οι βρεττανικοί νόμοι περί ναυτιλίας. Οι τελευταίοι είχαν ως στόχο να εξασφαλίσουν στους Βρεττανούς τον έλεγχο των εμπορικών συναλλαγών με τις αποικίες στην Αμερική ζητώντας, για παράδειγμα, να μεταφέρονται τα εμπορεύματα από και προς την Αμερική με βρεττανικά πλοία <sup>21</sup>.

Οι άποικοι θεωρούσαν αυτούς τους νόμους βλαπτικούς για την οικονομία τους κι οι ένορκοι συνήθιζαν πολύ συχνά να αθρώνουν όσους κατηγορούνταν για την παραβίασή τους. Προς απάντηση, οι Βρεττανοί οργάνωσαν δικαστήρια που δεν χρησιμοποιούσαν ενόρκους. Αυτό εξελίχθηκε σε ένα από τα μεγαλύτερα παράπονα των αποίκων εναντίον των Βρεττανών καθώς η Αμερική προχωρούσε προς την απελευθέρωση. Στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας βλέπουμε αυτό το παράπονο ως μομφή ενάντια στον Βρεττανό βασιλιά <sup>22</sup>.

Επομένως, καθίσταται φανερή και σαφής η αξία που έδιναν οι πολίτες στο θεσμό των ενόρκων ως έκφραση των ατομικών ελευθεριών, ως διασφάλιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου κατά τη δίκη και ως ένα μέσο όπου μπορούσαν να εκφράσουν τις αντιρρήσεις τους στην Βρετανική εξουσία. Βέβαια, και η προσπάθεια των Βρεττανών να καταργήσουν τον θεσμό δηλώνει την ισχύ που αυτός διαθέτει στη συνείδηση του λαού και στην

---

<sup>19</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

<sup>20</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>21</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>22</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

δυνατότητα που του προσφέρει να εκφραστεί μέσω των δικαστικών αποφάσεων και να δηλώσει την αντίδρασή του.

Με τη δημιουργία της Νέας Αμερικανικής Δημοκρατίας αναπτύχθηκαν διαφωνίες σχετικά με το ποιός θα ήταν πλέον ο ρόλος του θεσμού και κυρίως στις αστικές υποθέσεις. Οι ένορκοι στα νέα κρατικά δικαστήρια παρουσίαζαν την τάση να διευκολύνουν τους ντόπιους διαδίκους. Πολλοί φοβήθηκαν ότι αυτή η ευνοιοκρατία θα αποτελούσε απειλή για τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των πολιτειών αλλά και με τα ξένα κράτη<sup>23</sup>.

Το Σύνταγμα των Η.Π.Α όπως εστάλη το 1787 στις διάφορες πολιτείες για επικύρωση, διατηρούσε τον θεσμό των ενόρκων στις ποινικές δίκες χωρίς να γίνεται καμία αναφορά για τις αστικές. Αυτό, όμως, δεν σήμαινε ότι το Κονγκρέσο δεν προέβλεπε δίκη με ενόρκους σε ομοσπονδιακές υποθέσεις. Πράγματι, οι υποστηρικτές του Συντάγματος βασίζονταν σε αυτό κι υποστήριζαν ότι ούτως ή άλλως το Κονγκρέσο θα προέβλεπε, εάν χρειαζόταν, τη χρήση ενόρκων στις περισσότερες των περιπτώσεων<sup>24</sup>.

Η ανικανότητα του Συντάγματος να εγγυηθεί την παρουσία των ενόρκων στις αστικές υποθέσεις, εξελίχθηκε σε σημαντικό ζήτημα από αυτούς που αντιστέκονταν στην επικύρωσή του. Τελικά, όμως, το Σύνταγμα επικυρώθηκε. Η επικύρωσή του ήρθε με διεκδικήσεις από την πολιτεία για τροποποιήσεις, οι οποίες θα εξασφάλιζαν την προστασία των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης και της δίκης από ενόρκους τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές υποθέσεις. Με την 6<sup>η</sup> και την 7<sup>η</sup> Αναθεώρηση του Συντάγματος αυτό το δικαίωμα αποτέλεσε μέρος των εγγυήσεων του Συντάγματος και η 5<sup>η</sup> Αναθεώρηση εγγυάται ότι κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί για «ποινικό αδίκημα εκτός κι αν αυτό έχει αποδειχτεί σε δίκη με ενόρκους»<sup>25</sup>.

Αρχικά ως ένορκοι μπορούσαν να χρηματίσουν μόνο λευκοί άντρες που είχαν αρκετή περιουσία. Το δικαίωμα συμμετοχής στο σώμα των ενόρκων επεκτάθηκε σταδιακά σε μειονότητες και στις γυναίκες, μια διαδικασία που διήρκεσε μέχρι και τον 20<sup>ο</sup> αιώνα.

---

<sup>23</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>24</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>25</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

Όταν ψηφίστηκε η 16<sup>η</sup> Αναθεώρηση του Συντάγματος το 1868 προβλεπόταν ίση μεταχείριση από το νόμο για όλους τους Αμερικανούς πολίτες. Μέσα σε λίγα χρόνια από τότε, το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε ότι η ίση προστασία σχετιζόταν και με τη δίκη από ενόρκους. Το 1880 στη δίκη *Strander vs West Virginia*, το δικαστήριο αποφάσισε ότι οι νόμοι της West Virginia που επέβαλαν την συμμετοχή λευκών, μόνο, ανδρών στο σώμα των ενόρκων αποτελούσαν κατάφορη καταπάτηση του δικαιώματος των μαύρων πολιτών στην ισονομία κι ότι η παράσταση ως ένορκος δεν θα πρέπει να καθορίζεται από τη φυλή<sup>26</sup>. Ο συστηματικός αποκλεισμός των μαύρων από τον θεσμό των ενόρκων σε πολλά μέρη των Η.Π.Α , άρχισε να εξασθενεί από την περίοδο των αγώνων για τα πολιτικά δικαιώματα το 1960 και μετά.

Κι οι γυναίκες, επίσης αγωνίστηκαν για τη συμμετοχή τους στο θεσμό. Παρ'ότι οι γυναίκες στις Η.Π.Α κέρδισαν το δικαίωμα να ψηφίζουν το 1920, το δικαίωμα της ίσης με τους άντρες συμμετοχής στο θεσμό των ενόρκων το απέκτησαν μόλις το 1975<sup>27</sup>. Σήμερα, ξέρουμε ότι το δικαίωμα σε δίκη από ενόρκους ορίζει το σώμα των ενόρκων να αποτελεί αντιπροσωπευτικό κομμάτι της κοινότητας ανεξαρτήτως φύλου ή φυλής.

Έχοντας, λοιπόν, παρουσιάσει αναλυτικά την ιστορική πορεία του θεσμού και πως τελικά κατέληξε να μονιμοποιηθεί στο ανεξάρτητο, πλέον, Αμερικανικό κράτος, θα αναφερθούμε σε κάποια βασικά περιγραφικά στοιχεία για την σύγχρονη λειτουργία του στις Η.Π.Α.

### **1.2.1 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α – ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ**

Το Αμερικανικό Σύστημα Απονομής Δικαιοσύνης εγγυάται στους πολίτες το δικαίωμα να επιλύουν τις νομικές διαφορές τους ενώπιον ενός αμερόπληπτου δικαστή κι ενός αμερόληπτου σώματος ενόρκων. Η δίκη γίνεται κατ'αντιδικία , δηλαδή και οι δύο πλευρές παρίστανται στο δικαστήριο, με την εκπροσώπηση δικηγόρου, όπου και παρουσιάζουν στο δικαστή και στους ενόρκους τα αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου ο καθένας να στηρίξει

---

<sup>26</sup> Βλ . [www.abanet.org/jury/more info /dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more%20info/dialogue.html)

<sup>27</sup> Βλ . [www.abanet.org/jury/more info /dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more%20info/dialogue.html)

τη θέση του. Κατά το Αγγλο-αμερικανικό δίκαιο, η μόνη ερώτηση η οποία απευθύνεται από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου κατά την εμφάνιση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο και στην οποία είναι υποχρεωμένος να απαντήσει είναι αν επιθυμεί να δικαστεί ως ένοχος ή ως αθώος ( plead guilty or not guilty) .

Εφ'όσον ο κατηγορούμενος ομολογήσει την ενοχή του το θέμα είναι ήδη λυμένο. Σε αυτή την περίπτωση ο δικαστής, χωρίς την συμμετοχή των ενόρκων, προχωρεί στην περαιτέρω διαδικασία μέσω της επιβολής της ποινής. Αντιθέτως, σε περίπτωση άρνησης της ενοχής του, απαιτείται να συγκροτηθεί το σώμα των ενόρκων και εν συνεχεία άρχεται η ακροαματική διαδικασία<sup>28</sup>.

Όσον αφορά την επιλογή των ενόρκων , αυτή γίνεται με τυχαίο τρόπο από τους εκλογικούς καταλόγους. Μερικά δικαστήρια αντί για τους εκλογικούς καταλόγους χρησιμοποιούν άλλες πηγές, όπως λίστες της εφορίας και άλλα<sup>29</sup>. Πριν ξεκινήσει η δίκη, κατά την επιλογή των ενόρκων μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου (η διαδικασία αυτή ονομάζεται *voir dire*), τόσο ο κατηγορούμενος όσο και ο δημόσιος κατήγορος μπορούν να απορρίψουν κάποιους ενόρκους χωρίς συγκεκριμένη αιτιολογία, απλά επειδή δεν τους αρέσει το παρουσιαστικό τους<sup>30</sup>. Για παράδειγμα, η διαδικασία για την εκλογή των δώδεκα ενόρκων του Κακουργιοδικείου του Ντάλλας, το οποίο θα εκδίκασε την υπόθεση του Jack Ruby, ως δολοφόνο του Προέδρου Κέννεντυ ήταν πράγματι τρομακτική. Οι σαράντα υποψήφιοι ένορκοι υποβλήθηκαν σε λεπτομερή, δια διασταυρωμένων πυρών, έλεγχο. Έλαβαν χώρα μακροχρόνιες και συνεχείς συναλλαγές, χρησιμοποιήθηκε ακόμα και η ψυχανάλυση για να συμφωνήσουν η κατηγορούσα αρχή και η υπεράσπιση μετά το πέρας μιας εβδομάδας στην αποδοχή δύο μόνων ενόρκων! Το ίδιο συνέβη και με τον δολοφόνο Speck (ο κυανοπώγωνας του Σικάγο), ο οποίος εκτέλεσε μανιακώς εννέα νοσοκόμες. Για την εκλογή επτά ενόρκων πέρασαν σαράντα τρεις μέρες<sup>31</sup>.

---

<sup>28</sup> Βλ. Γραμμένος , Γ. , Κωνσταντίνος , Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια , Ιστορική Ανασκόπησης , Εκδοτικός Οίκος Αφοι Σάκκουλα , Αθήναι : Σαναταρόζα , 1980 .

<sup>29</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in Title 28 , U.S Code , Sections 1861-1878 .

<sup>30</sup> Βλ. Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και Δίκαιο , Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004 .

<sup>31</sup> Βλ. Γραμμένος , Γ. , Κωνσταντίνος , Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια , Ιστορική Ανασκόπησης , Εκδοτικός Οίκος Αφοι Σάκκουλα , Αθήναι : Σαναταρόζα , 1980 .

Με την εφαρμογή της διαδικασίας των ενστάσεων κατά των ενόρκων και διαφόρων άλλων εργαλείων<sup>32</sup> ένας κατηγορούμενος στις ΗΠΑ, ειδικά όταν έχει πολλά χρήματα, μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη σύνθεση του σώματος των ενόρκων που θα δικάσει την υπόθεσή του. Τόσο η διάρκεια της διαδικασίας επιλογής όσο και η έκταση των ερωτήσεων που θα υποβάλουν οι δικηγόροι ποικίλλουν και συχνά αντανakλούν την κοινωνική και οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου. Η όλη διαδικασία της επιλογής βασίζεται στην υπόθεση ότι οι ένορκοι απαντούν με ειλικρίνεια. Ωστόσο η εγκυρότητα αυτής της υπόθεσης αμφισβητείται υπό το φως των ενδείξεων ότι ένα ποσοστό 25% έως 30% των πραγματικών πρώην ενόρκων που εξετάστηκαν παράδεχτηκαν ότι είχαν αποκρύψει σχετικές πληροφορίες για το άτομό τους όταν ρωτήθηκαν στο δικαστήριο<sup>33</sup>.

Από τη συμμετοχή στον θεσμό των ενόρκων αποκλείονται:

- Όσοι δεν είναι αμερικανοί πολίτες, δεκαοχτώ ετών και άνω που να έχουν ζήσει πάνω από ένα χρόνο στην συγκεκριμένη περιοχή όπου πρόκειται να διενεργηθεί η δίκη.
- Όσοι δεν μπορούν να γράψουν, να διαβάσουν και να κατανοήσουν την αγγλική γλώσσα.
- Όσοι δεν μπορούν να μιλήσουν την αγγλική γλώσσα.
- Όσοι δεν μπορούν να παραστούν ως ένορκοι λόγω διανοητικής ή φυσικής ανικανότητας.
- Όσοι εκκρεμούν εναντίον τους κατηγορίες ή έχουν καταδικαστεί για ποινικά αδικήματα<sup>34</sup>.

Από την εκτέλεση χρεών ενόρκου εξαιρούνται τα μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων, οι πυροσβέστες και οι αστυνομικοί. Βέβαια οι νόμοι διαφέρουν από πολιτεία σε πολιτεία.

Όσον αφορά τη σύνθεση του σώματος των ενόρκων, στα ομοσπονδιακά αστικά δικαστήρια οι ένορκοι είναι έξι έως δώδεκα. Στα αντίστοιχα ποινικά, το σώμα των ενόρκων αποτελείται συνήθως από δώδεκα άτομα εκτός κι αν η υπεράσπιση και η ποινική δίωξη συμφωνήσουν, από

<sup>32</sup> Όπως η «Κλίμακα Μεροληψίας των ενόρκων», βλ. Kassir S.M. & Wrightsman, L.S., The construction and validation of juror bias scale, Journal of Research in Personality, 17, 1993, pg423-442

<sup>33</sup> Βλ. Seltzer et al. , 1991 στο Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και Δίκαιο , Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004 .

<sup>34</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in Title 28 , U.S.Code , Sections 1861-1878 .

κοινού, σε λιγότερα άτομα<sup>35</sup>. Οι ετυμηγορίες τόσο στις ποινικές όσο και στις αστικές υποθέσεις στα ομοσπονδιακά δικαστήρια πρέπει να είναι ομόφωνες . Όσον αφορά τα κρατικά δικαστήρια στις αστικές υποθέσεις οι ένορκοι σύνήθως είναι έξι παρόλο που αυτό το νούμερο μπορεί και να αυξηθεί. Και στις ποινικές υποθέσεις όμως, τις περισσότερες φορές, συγκεντρώνονται λιγότεροι από δώδεκα. Παρά ταύτα, σε σοβαρές ποινικές υποθέσεις απαιτείται η παρουσία δώδεκα ενόρκων. Η απαίτηση η ετυμηγορία να είναι ομόφωνη άλλαξε τα τελευταία χρόνια σε πολλές πολιτείες. Συνήθως στηρίζονται στην απόφαση των  $\frac{3}{4}$  ή των  $\frac{5}{6}$  των ενόρκων<sup>36</sup>.

Θα ήταν ενδιαφέρον να αναφερθούμε σε αυτό το σημείο στο ρόλο των δικαστών και στη σχέση που διαμορφώνεται με τους ενόρκους κατά τη διαδικασία της δίκης. Ο ρόλος των δικαστών περιορίζεται στην επίβλεψη της διαδικασίας, στην επεξήγησή της στους ενόρκους και στην οριοθέτηση του ημερησίου προγράμματος. Επίσης, αποφαινόμενοι ως προς το αν κάποια αποδεικτικά στοιχεία θα γίνουν δεκτά ή όχι, αν θα γίνουν δεκτές οι ενστάσεις και για άλλα διαδικαστικά θέματα που ανακύπτουν κατά την ακροαματική διαδικασία. Και βέβαια το πιο σημαντικό είναι ότι οι δικαστές φροντίζουν ώστε η δίκη να είναι αποτελεσματική και δίκαιη και για τις δύο πλευρές<sup>37</sup>.

Επιπλέον δεν έρχονται σε προσωπική επαφή με τους ενόρκους κατά τη διάρκεια της δίκης. Αντ'αυτού απευθύνονται στους ενόρκους μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου, παρόντων και των δυο αντιτιθέμενων πλευρών και πιο επίσημα μέσω των οδηγίων που τους δίνουν. Οι οδηγίες αφορούν τους κανόνες και τις αρχές που διέπουν την συγκεκριμένη υπόθεση που πρόκειται να εκδικαστεί. Επίσης, πληροφορούν τους ενόρκους ότι η ετυμηγορία τους πρέπει να στηρίζεται στα στοιχεία που παρουσιάζονται στη δίκη και επεξηγούν το "standard of proof" που πρέπει να υπάρχει για να αποδειχθεί η ενοχή ή η αθωότητα. Η ετυμηγορία των ενόρκων δεν ενεργοποιείται μέχρι ο δικαστής να δηλώσει ότι η υπόθεση έχει κλείσει και μπορεί να μπει στο

---

<sup>35</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in Understanding the Federal Courts , Administrative Office of the United States Courts .

<sup>36</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in Understanding the Federal Courts , Administrative Office of the United States Courts .

<sup>37</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in American Bar Association , Law & the Courts , Volume II: Court Procedures , 1998 .

αρχείο<sup>38</sup>. Βέβαια, αν η μία πλευρά νιώθει ότι έχει διαπραχθεί κάποιο νομικό λάθος κατά τη δίκη μπορεί να ασκήσει έφεση σε ανώτερο δικαστήριο. Οι πιο κοινοί λόγοι για έφεση είναι αν ο δικαστής δεχτηκε στοιχεία που θα πρέπει να έχουν απορριφθεί, αν αρνήθηκε την παρουσίαση στοιχείων που θα πρέπει να επιτραπούν ή αν δεν κατάφερε να δώσει τις σωστές οδηγίες στους ενόρκους.

### 1.3 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Οι ένορκοι χαρακτηρίζονται ως «το κόσμημα του Βασιλικού Στέμματος» ή ως «ο ακρογωνιαίος λίθος» του Βρετανικού Συστήματος Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης. Πρόκειται για έναν ιερό θεσμό ο οποίος, λόγω της ιστορικής του προέλευσης και της εμπλοκής 12 τυχαία επιλεγμένων απλών πολιτών στην ποινική διαδικασία, χαίρει της λαϊκής εμπιστοσύνης. Την ίδια εμπιστοσύνη επιδεικνύουν και οι δικαστές και οι νομικοί που, όταν ερωτηθούν, απαντούν ότι γενικά οι ένορκοι «είναι σωστοί». Για τους περισσότερους θεωρείται ύψιστο πολιτικό δικαίωμα.

Οι ρίζες της λαϊκής συμμετοχής στην ποινική δικαιοσύνη εντοπίζονται στην Μεσαιωνική Αγγλία. Οι Αγγλο-σάξωνες βασιλείς που κυβερνούσαν την Αγγλία από τον 6<sup>ο</sup> ως τον 11<sup>ο</sup> αιώνα καθώς και οι Νορμανδοί που κατέκτησαν την Αγγλία το 1066, χρησιμοποίησαν διάφορες νομικές διαδικασίες που αποτελούσαν πιθανά πρότυπα για ενόρκους. Όμως, ο θεσμός χρωστά ιδιαίτερη χάρη στις νομικές καινοτομίες του βασιλιά Henry II, που διακυβέρνησε την Αγγλία από το 1154 ως το 1189<sup>39</sup>.

Ο Henry II επινόησε διάφορες νομικές πράξεις και διαδικασίες προκειμένου να επιλύσει τις διαμάχες για τη γή και τα κληρονομικά. Δώδεκα «ελεύθεροι και νομιμόφρονες» άντρες συγκεντρώνονταν για να δηλώσουν, αφού βέβαια είχαν ορκιστεί, το τι γνώριζαν σχετικά με το ποιός ήταν ο πραγματικός ιδιοκτήτης ή κληρονόμος<sup>40</sup>. Αυτά τα «πάνελ» των δώδεκα ατόμων αποτέλεσαν τη βάση των σύγχρονων αστικών δικών με ενόρκους. Σε

<sup>38</sup> Βλ. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf) in American Bar Association , Law & the Courts , Volume II: Court Procedures , 1998 .

<sup>39</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

<sup>40</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

αντίθεση, όμως, με τους σύγχρονους ενόρκους, αυτοί αναμένετο να παραστούν στη δίκη γνωρίζοντας εκ των προτέρων τα γεγονότα (self-informing jury) .

Επίσης, εγκαθίδρυσε νέες διαδικασίες στις ποινικές δίκες, οι οποίες παραμένουν ακόμα ορατές στο σύγχρονο σύστημα. Στο δικαστήριο του Clarendon, το 1166, παρουσιάστηκε αυτό που έγινε ευρέως γνωστό ως “presenting jury”, και που σήμερα ονομάζουμε “grand jury”. Το δικαστήριο του Clarendon ζητούσε από ομάδες νομιμοφρόνων ανδρών να καταθέσουν, αφού ορκιστούν, αν γνωρίζουν κάποιον από την κοινότητα τους που ήταν ύποπτος για έγκλημα. Τότε ο κατηγορούμενος πέρναγε από δίκη μέσω δοκιμασίας “trial through ordeal” στο νερό. Ένας κληρικός ευλογούσε το νερό και στη συνέχεια πέταγαν τον κατηγορούμενο μέσα. Αν κατάφερε να επιπλεύσει θεωρούσαν ότι το ευλογημένο νερό τον είχε απορρίψει και κρινόταν ένοχος για την κατηγορία που τον βάραινε <sup>41</sup>.

Το 1215 οι ιθύνοντες της Μεσαιωνικής Εκκλησίας απέρριψαν τη συμμετοχή των κληρικών στη δίκη μέσω δοκιμασίας. Χωρίς τη συμμετοχή, πλέον, του κλήρου αυτού του είδους οι δίκες – κατά τις οποίες θεωρούσαν ότι παρενέβαινε ο Θεός για να προστατεύσει τον αθώο – έχασαν την ισχύ τους. Σε αυτό το σημείο, η Μεσαιωνική Αγγλία στράφηκε στους δώδεκα νομιμόφρονες κι ελεύθερους άντρες που χρησιμοποιούνταν ήδη στα δικαστήρια και στις παρουσιάσεις υπόπτων για ποινικά αδικήματα. Αυτοί αποτέλεσαν την απαρχή των σύγχρονων ποινικών δικών με ενόρκους, κι αποφαίνονταν ως προς την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου στις ποινικές υποθέσεις<sup>42</sup> .

Με το πέρασμα των αιώνων ο ρόλος των ενόρκων μεταβλήθηκε. Ως τον 15ο αιώνα η ιδέα του σώματος των ενόρκων που γνώριζαν από πριν τα γεγονότα (self-informing jury), αντικαταστάθηκε από ενόρκους οι οποίοι δεν γνώριζαν από πριν αλλά παρακολουθούσαν τα στοιχεία που παρουσιάζονταν κατά τη διάρκεια της δίκης. Αυτοί οι ένορκοι δεν αναμενόταν να είναι «ουδέτεροι» με τη σύγχρονη έννοια του όρου. Παρέμεναν ελεύθεροι να βασίσουν την ετυμηγορία τους τόσο στην προσωπική τους γνώση για το υποτιθέμενο έγκλημα όσο και στα αποδεικτικά στοιχεία που παρετίθεντο στο

---

<sup>41</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

<sup>42</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

δικαστήριο κατά την ακροαματική διαδικασία. Το καθεστώς αυτό διατηρήθηκε και κατά τον 17<sup>ο</sup> αιώνα<sup>43</sup>.

Τα πρώτα δικαστήρια με ενόρκους στην Αγγλία θεωρήθηκαν ως προστάτες των κατηγορουμένων ενάντια στους αυστηρούς νόμους της εποχής. Για εκατοντάδες χρόνια, η ποινή που επιβαλόταν στους περισσότερους κατηγορούμενους στην Αγγλία ήταν ο θάνατος. Τα αρχεία των δικών που χρονολογούνται από τον Μεσαίωνα ως τον 18<sup>ο</sup> αιώνα δείχνουν ότι οι ένορκοι αθώωναν πολλούς κατηγορούμενους. Αυτά τα αρχεία έχουν πείσει τους ιστορικούς ότι ήταν απρόθυμοι να εφαρμόσουν σκληρούς ποινικούς νόμους<sup>44</sup>. Πολλές υποθέσεις του 17<sup>ου</sup> και του 18<sup>ου</sup> αιώνα οδήγησαν στην εξάπλωση της φήμης ότι οι ένορκοι ήταν προστάτες της ατομικής ελευθερίας.

Περνώντας στη σύγχρονη εποχή ξεκινάμε με την διαπίστωση ότι στην επικράτεια του Ηνωμένου Βασιλείου υπάρχουν τρεις διαφορετικές δικαιοδοσίες α) της Αγγλίας και της Ουαλίας, β) της Σκωτίας και γ) της Βόρειας Ιρλανδίας. Στην Αγγλία και στην Ουαλία, η λαϊκή συμμετοχή στην απονομή δικαιοσύνης είναι σήμερα πρωταρχικής σημασίας για το ποινικό δίκαιο. Ισχύει ακόμη και για το αστικό δίκαιο, αλλά σε πολύ περιορισμένη έκταση<sup>45</sup>.

Συγκεκριμένα υπάρχουν δύο πρωτοβάθμια ποινικά δικαστήρια, το καθένα με τους δικούς του δικονομικούς κανόνες. Οι σοβαρές ποινικές υποθέσεις (περίπου το 10%) εκδικάζονται ενώπιον του Δικαστηρίου του Στέμματος (Crown Court) σύμφωνα μια διαδικασία που ονομάζεται «δίκη μετά από γραπτό κατηγορητήριο» (trial on indictment). Τις υπόλοιπες υποθέσεις (περίπου το 90%) χειρίζονται τα κατώτερα ποινικά δικαστήρια που απαρτίζονται από λαϊκούς δικαστές (magistrate's courts) μέσω μιας διαδικασίας γνωστής ως «συνοπτική δίκη» (summary trial). Ιστορικά, η δίκη μετά από γραπτό κατηγορητήριο αποτελούσε τη βασική μέθοδο ενώ η συνοπτική δίκη την έκτακτη μορφή διαδικασίας προορισμένη για τις πιο απλές υποθέσεις. Κατά τα τελευταία 150 χρόνια, όμως, η συνοπτική δίκη

---

<sup>43</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)

<sup>44</sup> Βλ. [www.abanet.org/jury/more\\_info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)

<sup>45</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 15.

επεκτάθηκε απεριόριστα κι αποτελεί, πλέον, στην πράξη την κυρίαρχη μορφή ποινικής διαδικασίας<sup>46</sup>.

Στα κατώτερα δικαστήρια, όπου λαμβάνουν χώρα οι συνοπτικές δίκες, οι δικαστές είναι λαϊκοί δικαστές ή αλλιώς «πταισματοδίκες ή ειρηνοδίκες» (justices of peace). Πρόκειται για απλούς πολίτες, χωρίς νομική εκπαίδευση οι οποίοι εκτελούν χρέη δικαστή στον ελεύθερό τους χρόνο και χωρίς αμοιβή.

Σε γενικές γραμμές, τα πταισματοδικεία αποτελούν το σημείο εισόδου στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Όλες ή σχεδόν όλες οι υποθέσεις εισάγονται ή ξεκινάνε από κει, ακόμη κι αν τελικά καταλήξουν στο Δικαστήριο του Στέμματος.

Οργανώνονται τοπικά «κατά περιοχές αρμοδιότητας» (οι οποίες ανταποκρίνονται λίγο–πολύ στις διοικητικές κομητείες) και σε τοπικά «τμήματα δικαστηρίου», που το καθένα τους εκλέγει από έναν πρόεδρο. Ο πρόεδρος του τμήματος είναι ο επίσημος επικεφαλής κι ο εκπρόσωπός του. Προκειμένου να επιλεγούν για το αξίωμα του πατισματοδίκη, τα ενδιαφερόμενα άτομα υποβάλλουν αίτηση ή προτείνονται κι εξετάζονται με συνέντευξη από την τοπική επιτροπή επιλογής. Και τα ονόματα που επιλέγονται από την τοπική επιτροπή διαβιβάζονται στον Λόρδο Καγκελάριο για τελική έγκριση. Τελικά, οι επιλεγμένοι διορίζονται από τον Λόρδο Καγκελάριο στο όνομα της Βασίλισσας και παραμένουν στο αξίωμά τους ως την ηλικία των 70 ετών. Υποχρεούνται να ανεβαίνουν στην έδρα για τουλάχιστον 26 συνεδριάσεις (μισής εργάσιμης μέρας) το χρόνο. Λαμβάνουν κάποια πολύ βασική εκπαίδευση και η θέση δεν αμείβεται.

Θεωρητικά, οι πταισματοδίκες δεν έχουν καμία εξασφάλιση ως προς την διάρκεια του αξιώματός τους και μπορεί να απολυθούν από τον Λόρδο Καγκελάριο για σοβαρό λόγο ή για μη σοβαρό λόγο ή και χωρίς καμία αιτιολογία. Στην πράξη, πάντως, δεν απολύονται χωρίς να έχει προηγηθεί έρευνα και μόνο για σοβαρό λόγο<sup>47</sup>.

Στην Αγγλία και στην Ουαλία το σώμα των ενόρκων αποτελείται παραδοσιακά από δώδεκα άτομα. Κάποτε έπρεπε να αποφασίζουν με

---

<sup>46</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, , Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 15.

<sup>47</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, , Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 18.

ομοφωνία αλλά από τις αρχές της δεκαετίας του '70 έγιναν δυνατές οι ετυμηγορίες πλειοψηφίας, υπό την προϋπόθεση ότι τουλάχιστον δέκα ένορκοι συμφωνούν με το αποτέλεσμα (ή εννέα σε περίπτωση που κατά τη διάρκεια της δίκης, ο συνολικός αριθμός των ενόρκων είχε μειωθεί σε δέκα). Η Σκωτία χρησιμοποιεί 15μελή σώματα ενόρκων που αποφασίζουν με απλή πλειοψηφία.

Μέχρι το 1972 υπήρχε ένα συγκεκριμένο περουνιακό προσόν προκειμένου να μπορέσει κανείς να χρηματίσει ως ένορκος. Ο Sir Patrick Devlin το 1956 υποστήριξε ότι κατ'αυτόν τον τρόπο αποκλειόταν η πλειονότητα του ενήλικου πληθυσμού. Σαν αποτέλεσμα των συστάσεων της επιτροπής Morris το 1965, που τελικά κατέληξαν στην Πράξη των Ενόρκων του 1974 (Juries Act 1974), αυτό άλλαξε. Τα μόνα προσόντα που απαιτούνται είναι το άτομο να είναι τουλάχιστον 18 κι όχι παραπάνω από 70 ετών, να είναι μόνιμος κάτοικος της περιοχής για τουλάχιστον πέντε χρόνια από την ηλικία των 13 και να είναι καταγεγραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους<sup>48</sup>.

Στην πράξη, υπάρχει η τάση, στις μέρες μας, τα σώματα των ενόρκων να συντίθεται από σχετικά φτωχούς ανθρώπους. Η θητεία του ενόρκου δεν είναι δημοφιλής κι εκείνοι που βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση είναι αρκετά έξυπνοι ώστε να σκέπτονται δικαιολογίες για να απαλλαγούν από αυτή. Επίσης, συχνά παράπονα απόμων που έχουν χρηματίσει ένορκοι σχετίζονται με την συχνότητα με την οποία καλούνται για να παραστούν στα δικαστήρια και με την διάρκεια της υπηρεσίας τους ως ένορκοι<sup>49</sup>. Το γεγονός αυτό δημιουργεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο, τελικά, είναι πράγματι τυχαία η επιλογή των ενόρκων, η οποία αποτελεί και βασική προϋπόθεση, ώστε να εξασφαλίζεται η αντιπροσωπευτικότητα του σώματος των ενόρκων, που είναι απαραίτητη για την δίκαιη απονομή ποινικής δικαιοσύνης.

Βέβαια υπάρχουν κι αρκετές κατηγορίες απόμων που απαλλάσσονται αυτόματα από τη συμμετοχή στο θεσμό. Αυτές οι κατηγορίες περιλαμβάνουν : παλιά και τωρινά μέλη του δικαστικού συστήματος όλων των επιπέδων (συμπεριλαμβανομένων και των ειρηνοδικών), όλοι αυτοί που σχετίζονται με τη διοίκηση, του νομικού συστήματος ή του δικαστηρίου, μια σειρά επαγγελματιών που σχετίζονται με την απονομή δικαιοσύνης,

---

<sup>48</sup> Βλ. <http://www.criminal-courts-review.org.uk>

<sup>49</sup> Βλ. <http://www.criminal-courts-review.org.uk>

συμπεριλαμβανομένων ενεργών κι ανενεργών δικηγόρων, αστυνομικών, δεσμοφυλάκων, probation officers. Επίσης αποκλείονται οι κληρικοί, οι ψυχικά άρρωστοι κι οποιοσδήποτε εκκρεμούν εναντίον του κατηγορίες ή δεν έχει καθαρό ποινικό μητρώο<sup>50</sup>. Όμως υπάρχουν και κατηγορίες πολιτών που έχουν το δικαίωμα να εξαιρεθούν από το διαδικασία συμμετοχής στο θεσμό. Πρόκειται για άτομα άνω των 65 ετών, για μέλη συγκεκριμένων θρησκευτικών ομάδων και για δύο ομάδες επαγγελματιών που λόγω των πολιτικών(και πολιτειακών) ή ιατρικών τους υποχρεώσεων αδυνατούν να αναλάβουν καθήκοντα ενόρκου. Δικαίωμα εξαίρεσης διαθέτουν και τα άτομα που έχουν χρηματίσει ένορκοι ή άτομα που παραβρέθηκαν στο δικαστήριο για να υπηρετήσουν ως ένορκοι μέσα σε δύο χρόνια από την κλήση που δέχτηκαν για να παραστούν στο δικαστήριο ή όσοι βρίσκονται σε περίοδο απαλλαγής που τους δόθηκε από το δικαστήριο. Τέλος, ο δικαστής μπορεί να απαλλάξει κάποιον αν θεωρεί ότι υπάρχει σοβαρός λόγος για να το κάνει (όπως λόγω ανικανότητας, λόγω ελλιπούς κατανόησης της αγγλικής γλώσσας )<sup>51</sup>.

Η ετυμηγορία των ενόρκων στις ποινικές αποφάσεις περιορίζεται στην απόφαση εάν ο κατηγορούμενος είναι θωός ή ένοχος και εκδίδεται χωρίς αιτιολογία. Έτσι δεν υπάρχει μέσο ελέγχου για το αν οι ένορκοι έχουν ακολουθήσει τις οδηγίες του δικαστή σχετικά με την εφαρμογή του νόμου. Αν εξέδωσαν μία «παράλογη ετυμηγορία» απαλλαγής από την κατηγορία, τίποτε δεν μπορεί να γίνει σχετικά με αυτό. Το δικαίωμά τους να παραβλέπουν το νόμο, κατ'αυτόν τον τρόπο, παρουσιάζεται σαν ένα από τα πλεονεκτήματα της δίκης με ενόρκους<sup>52</sup>.

Στην ποινική διαδικασία, η δίκη με ενόρκους παραγκωνίζεται βαθμιαία από δύο άλλους θεσμούς, δηλαδή: α) από τη συνοπτική δίκη στα πταισματοδίκεια, και β) από την ομολογία ενοχής. Η συνοπτική διαδικασία, φυσικά, λαμβάνει χώρα στα πταισματοδίκεια, όπου το δικαστήριο της ουσίας απαρτίζεται από ένα ή δύο λαϊκούς δικαστές (πταισματοδίκες) αντί για ενόρκους. Και σε κάθε περίπτωση που ο κατηγορούμενος δηλώσει ένοχος, την υπόθεση – ακόμα και στο δικαστήριο του Στέμματος – την χειρίζεται

<sup>50</sup> Βλ. <http://www.criminal-courts-review.org.uk>

<sup>51</sup> Βλ. <http://www.criminal-courts-review.org.uk>

<sup>52</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, , Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 21.

περαιτέρω ένας δικαστής που δικάζει μόνος του. Σήμερα, όπως έχει η κατάσταση, οι ένορκοι δικάζουν μόνο το ένα ή δύο τοις εκατό του συνόλου των ποινικών υποθέσεων, αν και η σοβαρή φύση αυτών των υποθέσεων καθιστά εμφανή τον ρόλο του σώματος των ενόρκων<sup>53</sup>.

#### 1.4 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Ο θεσμός των σύγχρονων ορκωτών δικαστηρίων στην Ηπειρωτική Ευρώπη αποτελεί καρπό της Γαλλικής Επανάστασης ως έκφραση της ελευθερίας και της λαϊκής κυριαρχίας και στον τρόπο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η καθιέρωση του θεσμού από την Γαλλική Επανάσταση, ανταποκρινόταν στο έντονο πολιτικό αίτημα για απαλλαγή από την αυθαιρεσία των δικαστών, οι οποίοι προέρχονταν τότε από την ίδια κοινωνική τάξη και ήταν πειθήνια όργανα των Μονάρχων και των απολυταρχικών κυβερνήσεων. Το «εξεταστικό σύστημα» που επικρατούσε τότε, είχε επιφέρει, με τη μυστικότητα της διαδικασίας, την πλήρη αποξένωση του λαού από την Ποινική Δικαιοσύνη<sup>54</sup>.

Η ίδρυση των Ορκωτών δικαστηρίων ψηφίσθηκε από τη Συντακτική Συνέλευση το 1790 ομόφωνα και με ιερό ενθουσιασμό και κατοχυρώθηκε με το Κεφάλαιο V, άρθρο 9 του Συντάγματος του 1791<sup>55</sup>. Το πρότυπο είχε μεταφερθεί απότομα κι αβασάνιστα από την Αγγλία, ως συνέπεια της κατάργησης των προνομίων: σύμφωνα με τον Legraverend, δεν μπορούσαμε «να επιτρέψουμε να υφίσταται στο κράτος ένα σώμα προνομιούχων ανθρώπων με την αποκλειστική και σημαντική εξουσία να κρίνει τις ποινικές υποθέσεις»<sup>56</sup>.

---

<sup>53</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 20.

<sup>54</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188-189.

<sup>55</sup> Γραμμένος, Ν., Κωνσταντίνος, Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια, Εκδοτικός Οίκος Αφοι Π.Σάκκουλα, Αθήναι: Σαναταρόζα, 1980, σελ.12.

<sup>56</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 26.

Πλήθος επιστημόνων τάχθηκε υπέρ του θεσμού, ο οποίος θεωρήθηκε λάβαρο της ελευθερίας και φυλακτό της δικαιοσύνης. Τον Απρίλιο του 1790 ο Ροβεσπέριος διεκήρυττε τα εξής: «Θεωρώ ως αναμφισβήτητο το γεγονός ότι οι ένορκοι αποτελούν την ουσιωδέστερη βάση της ελευθερίας. Χωρίς αυτό το θεσμό δεν μπορώ να πιστέψω ότι είμαι ελεύθερος, όσο ωραίο κι αν είναι το Σύνταγμά μας». Παρ'όλ'αυτά, όμως, ο ίδιος ο Ροβεσπιέρος χρησιμοποίησε τα Ορκωτά Δικαστήρια προς όφελός του για να στηρίξει την μονοκρατορία του, αποβλέποντας και τελικά πετυχαίνοντας την καρατόμηση χιλιάδων αντιφρονούντων<sup>57</sup>.

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας το 1808 για τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εκδηλώθηκε οξύτατη αντίδραση κατά του θεσμού των ενόρκων, τελικά όμως επιβλήθηκε η άποψη του Ναπολέοντα ο οποίος τάχθηκε υπέρ της διατήρησης του θεσμού<sup>58</sup>. Η άποψη αυτή του Ναπολέοντα ήταν περίεργη γιατί ήταν γνωστός πολέμιος του ορκωτού συστήματος. Πράγματι το 1801 είχε δηλώσει στο Συμβούλιο της Επικρατείας: «Μία τυραννική κυβέρνηση θα επωφελούνταν πολύ περισσότερο από τους ενόρκους παρά από τους τακτικούς δικαστές, οι οποίοι δύσκολα γίνονται υποχείριοί της και μπορούν να προβάλουν αντίσταση»<sup>59</sup>.

Καίριο πλήγμα κατά του αμιγούς ορκωτού συστήματος αποτέλεσε η θέσπιση του μικτού ορκωτού συστήματος το 1941 από την κυβέρνηση του Vichy. Σύμφωνα με τον νόμο του 1941, το μικτό ορκωτό δικαστήριο αποτελούνταν από τρεις τακτικούς δικαστές και έξι ενόρκους. Το μικτό ορκωτό σύστημα ορίζει τη συμμετοχή λαϊκών κι επαγγελματιών δικαστών (echevinage) στο οποίο οι επαγγελματίες δικαστές και οι ένορκοι αποφασίζουν από κοινού σε όλη τη διαδικασία και τη διάσκεψη για την απόφαση τόσο επί της ενοχής όσο και επί της ποινής<sup>60</sup>. Το 1945 ο αριθμός των ενόρκων αυξήθηκε στους επτά και με τον νέο Ποινικό Κώδικα το 1958

---

<sup>57</sup> Βλ. Γραμμένος, Ν., Κωνσταντίνος, Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια, Εκδοτικός Οίκος Αφοι Π.Σάκκουλα, Αθήναι: Σαναταρόζα, 1980, σελ.12.

<sup>58</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188-189.

<sup>59</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188-189.

<sup>60</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 29.

αυξήθηκε στους εννέα<sup>61</sup>. Ο Γαλλικός Ποινικός Κώδικας διατήρησε αυτό τον αριθμό για έναν καθαρά τεχνικό λόγο. Οι δυσμενείς για τον κατηγορούμενο αποφάσεις πρέπει να ληφθούν με μια ενισχυμένη πλειοψηφία οκτώ ψήφων. Αν θέλει κανείς να αποφύγει το ενδεχόμενο, οι τρεις δικαστές του δικαστηρίου να ανατρέπουν τη ζυγαριά χωρίς τη συγκατάθεση της πλειοψηφίας των ενόρκων, είναι απαραίτητες τουλάχιστον οι πέντε από τις εννέα ψήφους των ενόρκων<sup>62</sup>. Κατ'αυτό τον τρόπο το Ορκωτό Δικαστήριο έπαψε να αποτελεί «το θρίαμβο της αναρμοδιότητας» όπως έλεγε καυστικά ο Graven αλλά και οι αποφάσεις του απέκτησαν μεγαλύτερη συνοχή και αρμονία<sup>63</sup>.

Οι προϋποθέσεις για να διατελέσει κανείς ένορκος έχουν αλλάξει πολύ. Οι σχετικές με την περιουσία ή την υποβολή σε φορολογία έχουν καταργηθεί και πλέον είναι πολύ περιορισμένες, ώστε να εξασφαλιστεί ότι η πλειονότητα των πολιτών έχει πρόσβαση στο ρόλο του ενόρκου. Απαιτείται μόνο να είναι Γάλλος, τουλάχιστον 23 ετών, ηλικία που απαιτείται για την πρόσβαση σε δημόσια λειτουργήματα αντιπροσωπευτικού χαρακτήρα. Επιπροσθέτως, πρέπει η νομική του κατάσταση να μη μαρτυρεί ότι είναι διανοητικά ή ηθικά ανίκανος και να μην συντρέχει οποιοδήποτε ασυμβίβαστο<sup>64</sup>.

Από το δεκαετία του '80 εμφανίστηκαν ορισμένα κακουργιοδικεία χωρίς ενόρκους. Συγκεκριμένα η απόφαση επί των εγκλημάτων που εμπλέκονταν εθνικά και αμυντικά μυστικά ανατέθηκε σε ένα κακουργιοδικείο επτά επαγγελματιών δικαστών χωρίς ενόρκους. Επίσης για να προστατευθούν οι ένοργοι και οι δικοί τους από αντίποινα, η απόφαση επί των εγκλημάτων που συνδέονται με μια τρομοκρατική ενέργεια λαμβάνεται χωρίς ενόρκους. Το ίδιο ισχύει και για την εκδίκαση εγκλημάτων εμπορίας ναρκωτικών<sup>65</sup>.

---

<sup>61</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188-189.

<sup>62</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 28.

<sup>63</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188-189.

<sup>64</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 28.

<sup>65</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 28.

## 1.5 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Στην Γερμανία ισχύει, επίσης από το 1924 το σύστημα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων, όπου οι ένορκοι είναι σύνεδροι των επαγγελματιών δικαστών. Τα γερμανικά μικτά ορκωτά δικαστήρια, αν αφαιρέσει κανείς το 75% των διαδικασιών που διεκπεραιώνονται με ποινική διαταγή χωρίς διαδικασία στο δικαστήριο, μετέχουν συνολικά στο 14% των ποινικών διαδικασιών. Αυτό το ποσοστό ανέρχεται μάλιστα στο 50%, αν δεν λάβει κανείς υπ'όψιν τις υποθέσεις που διεκπεραιώνονται με ποινική διαταγή χωρίς προφορική διαδικασία.

Ας δούμε, όμως, ποιοί ιστορικοί λόγοι οδήγησαν στην εμφάνιση των Μ.Ο.Δ στην Γερμανία. Μέχρι τον ύστερο Μεσαίωνα του 14<sup>ου</sup> και 15<sup>ου</sup> αιώνα η δικαιοδοτική λειτουργία βρισκόταν στα χέρια του λαού, όμως με την ενίσχυση των κυριαρχικών δομών της φραγκικής εποχής (μεταξύ του 5<sup>ου</sup> και του 9<sup>ου</sup> αιώνα) προστέθηκαν στοιχεία κρατικής, δηλαδή αρχικά βασιλικής κι αργότερα ηγεμονικής δικαιοδοσίας. Έτσι, σταδιακά, στους επόμενους αιώνες παρατηρήθηκε μία σχεδόν ολοκληρωτική απώλεια της λαϊκής συμμετοχής στην απονομή της δικαιοσύνης περνώντας κατ'αυτό τον τρόπο στην εποχή του απολυταρχισμού (17<sup>ος</sup> /18<sup>ος</sup> αιώνας)<sup>66</sup>.

Η αποδυνάμωση αυτή ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο στην Γερμανία με την αποδοχή του Ρωμαϊκού Δικαίου, επειδή η εφαρμογή αυτού του δικαίου προϋποθέτει μια ειδική εκπαίδευση κι έγινε όλο και μεγαλύτερη η ανάγκη για εκπαιδευμένους δικαστές και υπαλλήλους. Έτσι, ο λαός όχι μόνο αποδυναμώθηκε πολιτικά αλλά με το πέρασμα του χρόνου αποξενώθηκε και από το δίκαιο<sup>67</sup>.

Την ίδια περίοδο οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης του 1789, εισρέουν στην Γερμανία και στρέφονται κατά της συγκέντρωσης όλης της κρατικής εξουσίας στο πρόσωπο ενός ηγεμόνα. Οι ιδέες περί διάκρισης των εξουσιών

---

<sup>66</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 43.

<sup>67</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 43.

απαιτούσαν να αποσυνδεθεί η δικαιοσύνη από την εκτελεστική εξουσία. Βέβαια, έπρεπε να περάσει ακόμα μισός αιώνας στην Γερμανία, μέχρις ότου να κατοχυρωθούν τελικά στο Σύνταγμα της Paulskirche του 1848/49 η διάκριση των εξουσιών και η λαϊκή συμμετοχή. Από τότε η λαϊκή συμμετοχή στην απονομή ποινικής δικαιοσύνης παραμένει ένα ουσιαστικό στοιχείο παρά τις ενδιάμεσες επανειλημμένες τροποποιήσεις που δέχτηκε<sup>68</sup>.

Ας δούμε πιο αναλυτικά πώς εκφράζεται η λαϊκή συμμετοχή.

Όταν το Amtsgericht (ποινικό δικαστήριο) δεν αποφασίζει ως μονομελές μέσω ενός τακτικού δικαστή, λειτουργεί ως «λαϊκό ποινικό δικαστήριο», αποτελούμενο από δύο λαϊκούς δικαστές και ένα επαγγελματία δικαστή προεδρεύοντα, η αρμοδιότητά του δικαστηρίου αυτού φτάνει μέχρι την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής των τεσσάρων ετών. Στα δικαστήρια ανηλίκων συμμετέχουν ως λαϊκοί δικαστές ένας άνδρας και μία γυναίκα<sup>69</sup>.

Αν το έγκλημα δεν υπάγεται στην δικαιοδοσία του Amtsgericht, τότε σε πρώτο βαθμό επιλαμβάνεται το Landesgericht με τη συμμετοχή πάντα λαϊκών δικαστών. Τότε το δικαστήριο αυτό συντίθεται σαν «ορκωτό δικαστήριο» (Schwurgericht) κατά την εκδίκαση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, ανθρωποκτονία με δόλο ή άλλα θανατηφόρα εγκλήματα, αποτελούμενο από τρεις επαγγελματίες και δύο λαϊκούς δικαστές. Για τις υπόλοιπες υποθέσεις, το Πρωτοδικείο λειτουργεί στον πρώτο βαθμό ως «μεγάλης σύνθεσης ποινικό δικαστήριο» (grosse Strafkammer), το οποίο συντίθεται από δύο λαϊκούς και δύο επαγγελματίες δικαστές<sup>70</sup>.

Ο δικονομικός ρόλος των αιρετών λαϊκών δικαστών περιορίζεται στην κύρια δίκη και γι' αυτό δεν συμμετέχουν ούτε στην προδικασία ούτε στη διαδικασία εκτελέσεως. Κατά την κύρια δίκη έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τους τακτικούς δικαστές, δηλαδή συμμετέχουν ισότιμα στην έκδοση όλων των προδικαστικών αποφάσεων και στην διάσκεψη για την

---

<sup>68</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 43.

<sup>69</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 54.

<sup>70</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 54.

έκδοση της οριστικής απόφασης. Επίσης, έχουν το ίδιο δικαίωμα ψήφου με τους τακτικούς δικαστές. Για να αποκλειστεί ο επηρεασμός των λαϊκών δικαστών από τους επαγγελματίες, οι πρώτοι πρέπει να ψηφίσουν πριν από τους τελευταίους. Το δικαστήριο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του. Οι λαϊκοί δικαστές έχουν το δικαίωμα να θέτουν ερωτήσεις στους διαδίκους. Ωστόσο ακατάλληλες ερωτήσεις ή ερωτήσεις εκ μέρους των αιρετών δικαστών, άσχετες με την υπόθεση, μπορούν να απογορευθούν από τον προεδρεύοντα. Σύμφωνα με την επικρατούσα γνώμη, οι λαϊκοί δικαστές δεν έχουν δικαίωμα να λάβουν γνώση του προανακριτικού υλικού από τη δικογραφία. Με αυτό τον τρόπο, τηρείται η αρχή της αμεσότητας, δηλαδή η απόφαση να μην στηρίζεται σε στοιχεία που δεν αναφέρθηκαν στην κύρια δίκη<sup>71</sup>.

Ας περάσουμε, όμως, στη διαδικασία που ακολουθείται για την επιλογή των λαϊκών δικαστών. Κάθε τέσσερα χρόνια οι δήμοι, κυρίως μέσω του δημοτικού συμβουλίου, συντάσσουν λίστες υποψηφίων ενόρκων στις οποίες καταχωρούνται μόνο τα πρόσωπα που έχουν λάβει τη συναίνεση των δύο τρίτων του νόμιμου αριθμού των μελών της αντιπροσωπείας του δήμου, λαμβάνοντας, βέβαια, υπ'όψιν όλες τις πληθυσμιακές ομάδες κατ'αναλογία. Προκειμένου να διασφαλιστεί αυτό και να αποφευχθεί οποιαδήποτε προκατάληψη, οι δήμοι προβαίνουν στη διαδικασία τυχαίας επιλογής των υποψηφίων είτε από τον γενικό εκλογικό κατάλογο, είτε από ένα τηλεφωνικό κατάλογο. Το πιο συχνό φαινόμενο είναι να αποδέχονται προτάσεις από πολιτικά κόμματα ή ενώσεις. Το γεγονός αυτό έχει το πλεονέκτημα, να διορίζονται ένορκοι αυτοί που προηγουμένως κλήθηκαν να συμπράξουν κι εκδήλωσαν ενδιαφέρον. Κατ'αυτό τον τρόπο, βρίσκονται μεταξύ των λαϊκών δικαστών και μέλη των πολιτικών κομμάτων. Αυτό όμως δεν είναι κατ'ανάγκη αρνητικό εφόσον έχουν όλα τα κόμματα το δικαίωμα να προτείνουν υποψηφίους, πράγμα που σημαίνει ότι δεν θα μπορούσε ποτέ οι αιρετοί λαϊκοί δικαστές να αποτελούνται από τα μέλη ενός κόμματος και μόνο. Οι αιρετοί λαϊκοί δικαστές επιλέγονται για τέσσερα χρόνια και στις επιτροπές

---

<sup>71</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, , Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 55-56.

επιλογής ανήκουν κατά πλειοψηφία πρόσωπα, που εκλέχτηκαν από τα νομαρχιακά ή τα δημοτικά συμβούλια με πλειοψηφία δύο τρίτων του νόμιμου αριθμού μελών. Οι δικάσιμοι είναι εκ των προτέρων προσδιορισμένες οπότε δίνεται η δυνατότητα στους ενόρκους να απαλλαγούν εγκαίρως από άλλες υποχρεώσεις για αυτές τις ημερομηνίες<sup>72</sup>.

Σύμφωνα με το γερμανικό νόμο, δεν απαιτούνται ειδικές ιδιότητες και ικανότητες για την καταχώρηση ενός προσώπου στη λίστα υποψηφίων. Βασικό προαπαιτούμενο είναι η γερμανική ιθαγένεια και, στην περίπτωση δικαστηρίου ανηλίκων, η ύπαρξη κατά το δυνατόν σχετικής εμπειρίας και ικανότητας για την ανατροφή ανηλίκων<sup>73</sup>.

Η διαφορά των λαϊκών δικαστών στη Γερμανία με τους λαϊκούς δικαστές άλλων χωρών έγκειται στο γεγονός ότι οι πρώτοι είναι υποχρεωμένοι να ασκούν καθήκοντα ενόρκου για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και για περισσότερες από μία δίκες. Η προετοιμασία για τη υπηρεσία τους, περιορίζεται στην μετάδοση σε αυτούς κάποιων βασικών γνώσεων σχετικά με τη διαδικασία, με ορισμένες μορφές εγκληματικότητας, με την τεχνική της αποδεικτικής διαδικασίας και την αναζήτηση της ανάλογης ποινής<sup>74</sup>.

Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στη Γερμανία, χρήζει βεβαίως βελτίωσης σε κάποια σημεία χωρίς, όμως, αυτό να αλλάζει το γεγονός ότι αυτή απολαμβάνει μεγάλη εκτίμηση από την πλειονότητα του πληθυσμού.

## 1.6 ΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

Το αγγλικό πρότυπο των ενόρκων, που πολιτογραφήθηκε γαλλικό, υιοθετήθηκε αναγκαστικά από το Βέλγιο. Όταν χωρίστηκε το Βέλγιο από τη Γαλλία και ενώθηκε με την Ολλανδία, οι ένορκοι καταργήθηκαν με διατάγματα

---

<sup>72</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 56 - 57.

<sup>73</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 57.

<sup>74</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 58.

του κυρίαρχου πρίγκιπα του 1814, αλλά τα ορκωτά δικαστήρια συνέχισαν να υπάρχουν χωρίς ενόρκους<sup>75</sup>. Κατόπιν ήρθε η «βελγική επανάσταση», και το σώμα των ενόρκων επανεγκαθιδρύθηκε με τη μορφή που είχε το 1808 με μια από τις πρώτες αποφάσεις της προσωρινής κυβέρνησης του 1830 και σύμφωνα με το Σύνταγμα, καθιερώθηκε «για όλα τα κακουργήματα καθώς και για τα πολιτικά πλημμελήματα και τα αδικήματα του Τύπου»<sup>76</sup>.

Όμως εκείνη την περίοδο η αρχική εικόνα του σώματος των ενόρκων δέχεται δύο βασικά πλήγματα: Ο νόμος της 15<sup>ης</sup> Μαΐου του 1838 σχετικά με τους ενόρκους καθιερώνει ένα σώμα ελίτ και του αναθέτει να δικάζει μόνο «τους εγκληματίες που είναι ανάξιοι οποιασδήποτε επιείκας». Επίσης, με τον ίδιο νόμο διευκρινίζεται ότι οι ρόλοι του ενόρκου και του ψηφοφόρου είναι τελείως διαφορετικοί: ο ένορκος πρέπει να έχει «την απαραίτητη εμπειρία και εκπαίδευση». Επίσης, νομιμοποιείται η διαδικασία της δικαστικής «πλημμελιοποίησης», που βασίζεται στις ελλαφρυντικές περιστάσεις, προκειμένου να αποσυμφορηθεί το κακουργιοδικείο από τη μάζα των πράξεων που δεν στοιχειοθετούν έγκλημα παρά μόνον αφηρημένα<sup>77</sup>.

Από το 1919 μεταβάλλεται η σύνθεση του κακουργιοδικείου. Οι επαγγελματίες δικαστές ενώνονται με τους ενόρκους για να αποφασίσουν για την ποινή. Πρόκειται για ένα «μετριασμένο σύστημα διαστηρίων (echevinage attenué)» που βασικός του στόχος ήταν η μείωση των αθώσεων, οι οποίες σύμφωνα με τον Paul – Emile Trousse, αποδίδονταν στην «αβεβαιότητα των ενόρκων ως προς τις συνέπειες της απόφασής τους»<sup>78</sup>.

Αντίθετα, το 1930 κάτω από την επιρροή των σοσιαλιστών βουλευτών, ο νόμος εγκαταλείπει την αρχή του ενόρκου που έπρεπε να έχει ορισμένα

---

<sup>75</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 26.

<sup>76</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 26.

<sup>77</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 31.

<sup>78</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 32.

προσόντα, για να ανοίξει το λειτούργημα αυτό σε όλους τους ψηφοφόρους που είναι ικανοί να διαβάσουν και να γράψουν<sup>79</sup>.

Μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο θεσμός δεν καταργήθηκε αλλά υποβλήθηκε σε μια αργή διάβρωση μέσω της αφαίρεσης ολόκληρων κατηγοριών εγκλημάτων από το κακουργιοδικείο, έτσι που αυτό έχασε μεγάλο μέρος από το περιεχόμενό του. Με την συνέχιση της τάσης προς πλημμελειοποίηση ο νομοθέτης έχει αφαιρέσει από το κακουργιοδικείο «την κανονική δικαιοδοσία του για τα κακουργήματα». Πλέον, μπορεί ο εισαγγελέας σε μερικές περιπτώσεις να παραπέμψει ένα κατηγορούμενο απευθείας στο πλημμελειοδικείο, το οποίο μπορεί παρ'όλαυτά να αποποιηθεί την αρμοδιότητά του σε ορισμένες υποθέσεις. Εξ'άλλου τα πολιτικά εγκλήματα μειώθηκαν βαθμιαία στον ελάχιστο βαθμό και, κατά τον ίδιο τρόπο τα αδικήματα Τύπου μετά βίας διώκονται υπό αυτή τη μορφή και πολλοί υποστηρίζουν τη νομοθετική πλημμελειοποίησή τους<sup>80</sup>.

Επιπροσθέτως, το βελγικό δίκαιο διαθέτει μια βαλβίδα ασφαλείας στην ελευθερία των ενόρκων να κηρύξουν κάποιον ένοχο, το άρθρο 352 του Κ.Π.Δ. επιτρέπει στους επαγγελματίες δικαστές να ακυρώσουν μια απόφαση, όταν θεωρούν ότι οι ένορκοι έχουν, προφανώς, κάνει λάθος.

## **1.7 ΤΟ ΜΙΚΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ**

Στην Ιταλία ισχύει το μικτό ορκωτό σύστημα που καθιερώθηκε το 1931 με την ακόλουθη σύνθεση : δύο τακτικοί δικαστές και πέντε ένορκοι. Μετά την κατάρρευση του φασιστικού καθεστώτος έγινε προσπάθεια επαναφοράς του αμιγώς ορκωτού συστήματος που όμως δεν τελεσφόρησε. Το Σύνταγμα του 1948 κατοχύρωσε το μικτό ορκωτό σύστημα. Μέσω του νόμου του 1951 θεσπίστηκαν δύο βασικές καινοτομίες: α) αυξήθηκε ο αριθμός των ενόρκων σε έξι και β) δημιουργήθηκε και δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας. Έτσι λοιπόν, το πρωτοβάθμιο μικτό Ορκωτό Δικαστήριο συγκροτείται από δύο δικαστές

<sup>79</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 32.

<sup>80</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά ., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 33.

(ένας Εφέτης ο οποίος προεδρεύει κι ένας Πρωτοδίκης) και από έξι ενόρκους, από τους οποίους τουλάχιστον τρεις πρέπει να είναι άρρενες. Με αυτό τον τρόπο η Ιταλία καθιέρωσε ειδικά για το μικτό Ορκωτό Δικαστήριο άρτιο αριθμό δικαστών. Απαιτούνται πέντε ψήφοι για την καταδίκη ενώ τέσσερις ένορκοι μπορούν να την ματαιώσουν<sup>81</sup>.

Στην Αυστρία το Μικτό Ορκωτό Σύστημα εισήχθη το 1934 με μια διάταξη του Συντάγματος του 1934. Σύμφωνα με αυτή τη μεταρρύθμιση ήταν και οι επιστήμονες του δικαίου και μάλιστα το Υπουργείο Δικαιοσύνης διαπίστωσε ότι 843 ετυμηγορίες ενόρκων ήταν αποτέλεσμα πλάνης. Μετά την απελευθέρωση της Αυστρίας το 1945 επανήλθε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1920 το οποίο όριζε ρητώς τη συσταση αμιγώς ορκωτών δικαστηρίων, αποτελούμενα από τρεις δικαστές και οκτώ ενόρκους<sup>82</sup>.

Το αμιγές ορκωτό σύστημα κατήργησαν το 1919 η Ουγγαρία, το 1922 η Βουλγαρία, το 1926 η Πορτογαλία, το 1929 η Γιουγκοσλαβία<sup>83</sup>. Υπάρχουν και χώρες που δεν ίσχυσε ποτέ ο θεσμός των Ορκωτών Δικαστηρίων όπως η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Σουηδία, η Κύπρος. Συγκεκριμένα στην Κύπρο τα πλέον βαρύτερα εγκλήματα δικάζονται στο κακουργιοδικείο το οποίο συγκροτείται από τρεις τακτικούς δικαστές<sup>84</sup>.

Στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης καθώς και στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια η τάση εισαγωγής ή επανεισαγωγής σε αυτές του αμιγούς συστήματος των ενόρκων. Το σύστημα αυτό τείνει να ανικαταστήσει μερικώς το σύστημα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων που υπήρχαν την εποχή του υπαρκτού σοσιαλισμού κι αποτελούνταν από ένα Πρόεδρο επαγγελματία δικαστή και από δύο λαϊκά μέλη<sup>85</sup>.

---

<sup>81</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 188.

<sup>82</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, Ιστορική επισκόπηση- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού, Ποινική Διακιοσύνη, 5, 2006, σελ. 610.

<sup>83</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 189.

<sup>84</sup> Βλ. Γραμμένος, Ν., Κωνσταντίνος, Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια, Εκδοτικός Οίκος Αφοι Π.Σάκκουλα, Αθήναι: Σαναταρόζα, 1980, σελ. 28.

<sup>85</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 10

Επίσης και στην Ισπανία, καθώς και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου προηγούμενα υπήρχαν δικτατορικά καθεστώτα αντικαταστάθηκαν από δημοκρατικά, εισήχθη ο θεσμός της λαϊκής συμμετοχής στην ποινική δικαιοσύνη είτε με τη μορφή αμιγώς ορκωτών δικαστηρίων είτε με τη μορφή μικτών ορκωτών δικαστηρίων είτε και με τις δύο αυτές μορφές<sup>86</sup>.

## 1.8 ΤΟ ΜΙΚΤΟ ΟΡΚΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα ήδη κατά τη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, κατά την Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας το 1927, ψηφίστηκε το αμιγές ορκωτό σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Μετά την απελευθέρωση το σύστημα καθιερώθηκε με ειδική ρύθμιση στον Οργανισμό των Δικαστηρίων του 1834 και διατηρήθηκε με το Σύνταγμα του 1844 στο άρθρο 2 με την διατύπωση «το ορκωτικόν σύστημα διατηρείται». Σύμφωνα με το ίδιο Σύνταγμα (άρθρο 92) ο θεσμός του ορκωτού δικαστηρίου κατέστη υποχρεωτικός για «τα πολιτικά εγκλήματα και τα του τύπου, οσάκις αυτά δεν αφορώσι τον ιδιωτικό βίο». Οι ίδιες διατάξεις επαναλήφθηκαν αυτούσιες στο Σύνταγμα του 1864 στα άρθρα 94-95 και διατηρήθηκαν επίσης αυτούσιες στο Σύνταγμα του 1911<sup>87</sup>.

Μετά την απελευθέρωση της χώρας κι ενώ υπό το κράτος του Συντάγματος του 1911 εφαρμόζοταν το αμιγώς ορκωτό σύστημα, διατυπώθηκε πλήθος επικριτικών σχολίων τόσο από τους ειδικούς της νομικής επιστήμης όσο κι από τις τάξεις των δικαστικών λειτουργών που ήταν υπέρ του μικτού ορκωτού συστήματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι, πριν από την κατάρτιση και ψήφιση του Κωδ.Ποιν.Δικονομίας, η ολομέλεια του Αρείου Πάγου με τρεις διαδοχικές αποφάσεις της τάχθηκε υπέρ της καθιέρωσης του μικτού ορκωτού συστήματος<sup>88</sup>.

Κάμψη του αμιγούς ορκωτού συστήματος παρατηρήθηκε για πρώτη φορά το Νοέμβριο του 1935, όταν με την Θ/35 συντακτική πράξη

---

<sup>86</sup> Βλ. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων. Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά, , Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκουλα, Κομοτηνή 2004, σελ. 10.

<sup>87</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, Ιστορική επισκόπηση- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού, Ποινική Διακιοσύνη, 5, 2006, σελ. 610.

<sup>88</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, Ιστορική επισκόπηση- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού, Ποινική Διακιοσύνη, 5, 2006, σελ. 610.

συγκροτούνται Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια αποτελούμενα από τρεις τακτικούς δικαστές και πέντε ενόρκους ειδικά για την εκδίκαση «αδικημάτων του τύπου αφορώντων εις τον δημόσιον βίον προσώπου ασκούντος δημόσια λειτουργία»<sup>89</sup>.

Με το Σύνταγμα του 1952 καθιερώνεται το μικτό ορκωτό σύστημα, με την πρόβλεψη ότι «συγκροτούνται Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια εκ τακτικών δικαστών και ενόρκων, οίτινες και δέον αποτελώσι την πλειοψηφίαν».

Το 1967, μετά την εγκατάσταση του δικτατορικού καθεστώτος, με την IB/67 συντακτική πράξη θεσμοθετήθηκαν Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια τα οποία συγκροτούνται από τρεις τακτικούς δικαστές και πέντε ενόρκους για την εκδίκαση κακουργημάτων, πολιτικών εγκλημάτων και των δια του τύπου όταν δεν αφορούν τον ιδιωτικό βίο. Με το Σύνταγμα του 1968 άρθρο 111, παρ.1 εγκαθιδρύονται τα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια με πλειοψηφία μάλιστα των τακτικών δικστών. Σε εκτέλεση δε της διατάξεως αυτής εκδόθηκε το ΝΔ 80/30.12.1970 το οποίο καθόριζε τη σύνθεση των ΜΟΔ συγκροτούμενη από εφέτη ή πρόεδρο πρωτοδικών (ως πρόεδρο του δικαστηρίου) και μέλη τρεις πρωτοδίκες και τρεις ενόρκους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η υπεροχή αυτή των δικαστών έναντι των ενόρκων αποτέλεσε πρωτόγνωρο γεγονός σε πανευρωπαϊκό επίπεδο την εποχή εκείνη<sup>90</sup>.

Η οριστική θεσμοθέτηση του Μικτού Ορκωτού Συστήματος ήρθε με το Σύνταγμα του 1975, άρθρο 97, παρ.1. Σύμφωνα με το άρθρο 109 ΚΠΔ, το μικτό ορκωτό δικαστήριο σε πρώτο βαθμό εκδικάζει: α) τα κακουργήματα, εκτός εκείνων των οποίων η εκδίκαση έχει υπαχθεί στα Τριμελή Εφετεία και β) τα πολιτικά πλημμελήματα. Συνεπώς η γενική αρμοδιότητα εκδίκασης των κακουργημάτων ανήκει στα ΜΟΔ, εκτός από αυτά που, ως την ισχύ του Συντάγματος είχαν υπαχθεί με ψηφίσματα και συντακτικές πράξεις στα Εφετεία κι επομένως κάθε μεταγενέστερος της ισχύος του Συντάγματος νόμος, που αφαιρεί κακουργήματα από την δικαιοδοσία των ΜΟΔ και τα υπάγει στα Εφετεία είναι ελεγχόμενος από άποψη συνταγματικότητας<sup>91</sup>.

<sup>89</sup> Βλ.Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, Ιστορική επισκόπηση- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού, Ποινική Διακιοσύνη, 5, 2006, σελ. 610.

<sup>90</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των ορκωτών λαϊκών δικαστών, Ιστορική επισκόπηση- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού, Ποινική Διακιοσύνη, 5, 2006, σελ. 610.

<sup>91</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ.758.

Επίσης, κατά την δικονομία τα ΜΟΔ αναλαμβάνουν και την εκδίκαση των πολιτικών πλημμελημάτων, μολονότι η διάταξη κάνει λόγο γενικά για πολιτικά εγκλήματα. Κατά την επικρατούσα στην νομολογία του ανωτάτου ακυρωτικού αντικειμενική θεωρία, «πολιτικό έγκλημα είναι εκείνο που απευθύνεται αμέσως κατά της πολιτείας και τείνει στην ανατροπή ή στην αλλοίωση της νόμιμης κατά το πολίτευμα κοινωνικοοικονομικής τάξης». Παρ'ότι η διάταξη κάνει λόγο για πολιτικά πλημμελήματα αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάγονται και τα πολιτικά κακουργήματα για εκδίκαση στα ΜΟΔ. Όσον αφορά τώρα τα πολιτικά πταίσματα, λόγω της ήσσονος βαρύτητάς τους δεν δικαιολογείται η υπαγωγή τους σε τόσο πολυτελές (από άποψη συνθέσεως) και τόσο σοβαρό (από άποψη αντικειμένου) δικαστήριο, όπως το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο<sup>92</sup>.

Τα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια απαρτίζονται και από επαγγελματίες και απο λαϊκούς δικαστές. Ο προσδιορισμός της αριθμητικής αναλογίας μεταξύ των δύο αφέθηκε από το Σύνταγμα στην Πολιτεία, η οποία κατά τον σχετικό νόμο που ισχύει Ν 969/1979, καθόρισε αυτή την αναλογία σε τρεις τακτικούς δικαστές (Πρόεδρος Πρωτοδικών και δύο Πρωτοδίκες) και τέσσερις ενόρκους. Τα ΜΟΔ δεν έχουν μόνιμη οργάνωση και συνεχή λειτουργία αλλά συνιστώνται κάθε μήνα του έτους (εκτός των μηνών Ιουλίου, Αυγούστου και Σεπτεμβρίου), στην έδρα κάθε πρωτοδικείου, για ορισμένο χρονικό διάστημα 24 ημερών που ονομάζεται «σύνοδος», η οποία διαιρείται σε δύο δωδεκαήμερες περιόδους. Στα Άρθρα 379 – 381 του ΚΠΔ περιγράφονται αναλυτικά τα διαδικαστικά στοιχεία της λειτουργίας των ΜΟΔ καθώς και τα προσόντα και τα κωλύματα των ενόρκων. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε τα τελευταία περιληπτικά<sup>93</sup>.

Οι ένορκοι που συγκροτούν τα ΜΟΔ, προέρχονται από όλους τους Έλληνες πολίτες, άνδρες και γυναίκες, που κατοικούν ή διαμένουν μόνιμα στην έδρα του Πρωτοδικείου, όπου συγκροτείται το αντίστοιχο μικτό ορκωτό δικαστήριο, συμπεριλαμβανομένων και των υπηρετούντων δημοσίων πολιτικών, δημοτικών ή κοινοτικών υπαλλήλων ή υπαλλήλων Νομικών

<sup>92</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ.758.

<sup>93</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ. 759.

Προσώπων Δημοσίου Δικαίου με σχέση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή οργανισμών ή επιχειρήσεων κοινής ωφελείας και Τραπεζών, εφόσον έχουν τα ακόλουθα προσόντα: α) Ηλικία μεταξύ 35 και 70 ετών, β) Απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης, γ) Πλήρη πολιτικά δικαιώματα<sup>94</sup>.

Κωλύονται να συμμετάσχουν στο θεσμό: α) ισοβίως, κληρικοί οποιουδήποτε θρησκειύματος και οποιουδήποτε βαθμού καθώς και οι μοναχοί, β) προσωρινά ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο Πρωθυπουργός, οι Αντιπρόεδροι της κυβέρνησης, οι Υπουργοί, οι Υφυπουργοί, οι Γενικοί Γραμματείς των Υπουργείων, οι Βουλευτές, οι Καθηγητές Πανεπιστημίων, οι Νομάρχες, οι διπλωματικοί υπάλληλοι, οι ισόβιοι δικαστικοί λειτουργοί (οποιασδήποτε κατηγορίας), οι Πάρεδροι, οι Δήμαρχοι, οι Πρόεδροι Κοινοτήτων και οι υπάλληλοι της γραμματείας όλων των δικαστηρίων και των εισαγγελιών, όσο χρόνο διαρκεί η ιδιότητά τους αυτή<sup>95</sup>.

Αποκλείονται ως ανίκανοι για την εκπλήρωση των καθηκόντων του ενόρκου οι εξής: α) ισοβίως, οι αμετακλήτως καταδικασθέντες για οποιοδήποτε έγκλημα, που πηγάζει από δόλο, σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των τριών μηνών, ανεξάρτητα αν αποκαταστάθηκαν ή όχι, β) προσωρινά οι παραπεμφθέντες για οποιοδήποτε έγκλημα που πηγάζει από δόλο κατά του οποίου ο νόμος απειλεί ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, οι τελούντες υπό δικαστική απαγόρευση, οι πτωχεύσαντες μέχρι την αποκατάστασή τους, οι διανοητικώς πάσχοντες, οι τυφλοί και οι κωφάλαλοι<sup>96</sup>.

Η επιλογή των ενόρκων λαμβάνει χώρα σε τρεις φάσεις :

- Στην πρώτη φάση (Άρθρα 383 και 384 του ΚΠΔ) καταρτίζονται από τα αντίστοιχα συμβούλια πλημμελειοδικών οι ετήσιοι γενετικοί κατάλογοι ενόρκων, που ισχύουν για κάθε δικαστικό έτος, δηλαδή από την 1<sup>η</sup> Οκτωβρίου μέχρι την 30<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου. Τα συμβούλια πλημμελειοδικών συντάσσουν μέχρι την 20<sup>η</sup> Απριλίου κάθε έτους τους καταλόγους των ενόρκων με βάση τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν. Οι κατάλογοι συντάσσονται με αλφαβητική σειρά επωνύμου και

<sup>94</sup> Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 135.

<sup>95</sup> Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 136.

<sup>96</sup> Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 136.

παάντοντε προτιμούνται όσοι παρέχουν τα εχέγγυα χρηστότητας, αμεροληψίας, ανεξαρτησίας γνώμης και κοινωνικής πείρας, καθώς και όσοι έχουν μεγαλύτερη μόρφωση από αυτή που απαιτεί ο νόμος . Αποτελούνται εφόσον είναι δυνατόν, από ίσο αριθμό ονομάτων ανδρών και γυναικών<sup>97</sup>.

- Στη δεύτερη φάση (άρθρα 385, 386, 387 και 390 του ΚΠΔ) εκλέγονται οι ένορκοι κάθε συνόδου και κληρώνονται οι ένορκοι κάθε περιόδου . Συγκεκριμένα :

Τουλάχιστον δεκαπέντε μέρες πριν από την έναρξη της συνόδου του μικτού ορκωτού δικαστηρίου του αντίστοιχου μήνα, το οικείο συμβούλιο πλημμελειοδικών με απόφασή του, ύστερα από ακρόαση του εισαγγελέως, εκλέγει από τον ετήσιο γενικό κατάλογο για τη σύνοδο αυτή α) 100 ενόρκους στην Αθήνα, β) 80 στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα και στον Πειραιά και γ) 60 σε κάθε άλλη πόλη. Την ίδια ημέρα το οικείο τριμελές πλημμελειοδικείο με παρουσία και του εισαγγελέα, προβαίνει σε κλήρωση από των ανωτέρω κατάλογο των εκλεγέντων, ως εξής : α) 40 ένορκοι για το ΜΟΔ της Αθήνας, β) 36 για τα ΜΟΔ της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας και του Πειραιά και γ) 32 για τα ΜΟΔ των υπολοίπων πόλεων. Όσοι ένορκοι κληρώνονται για την σύνοδο οφείλουν πριν από την ημέρα ενάρξεως της συνόδου να δηλώσουν στον εισαγγελέα πρωτοδικών, καλούμενοι ειδικώς για τον σκοπό αυτό, αλλά και με δική τους πρωτοβουλία , αν έχουν ή αν έχασαν τα απαιτούμενα προσόντα ή αν κωλύονται να είναι ένορκοι ή είναι ανίκανοι για την εκπλήρωση των καθηκόντων ενόρκου ισοβίως ή προσωρινά. Κατά την επ'ακροαηρίου συνεδρίαση της ημέρας έναρξης της συνόδου διαβάζεται ο κατάλογος των ενόρκων που κληρώθηκαν και για τις δύο δωδεκαήμερες περιόδους της συνόδου. Συγχρόνως οι τακτικοί δικαστές του μικτού ορκωτού δικαστηρίου διατάσσουν τη διαγραφή εκείνων για του οποίους προκύπτει ότι δεν μπορούν να παραστούν στα ΜΟΔ ως ένορκοι<sup>98</sup>.

<sup>97</sup> Καρράς , Α. , Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο , 2<sup>η</sup> έκδοση , Αντ. Ν. Σάκκουλας , Αθήνα – Κομοτηνή , 1998 , σελ. 137 - 139 .

<sup>98</sup> Καρράς , Α. , Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο , 2<sup>η</sup> έκδοση , Αντ. Ν. Σάκκουλας , Αθήνα – Κομοτηνή , 1998 , σελ. 139 - 141 .

- Στην τρίτη φάση (άρθρα 394-397 και 400 του ΚΠΔ) προσδιορίζονται τελικώς οι ένορκοι, οι οποίοι θα δικάσουν τη συγκεκριμένη υπόθεση, ως ακολούθως : Πριν από την έναρξη της συζήτησης κάθε υπόθεσης αρχίζει σε δημόσια συνεδρίαση, στην οποία παρίστανται ο εισαγγελέας και ο κατηγορούμενος, η ανάγνωση του καταλόγου των ενόρκων της δωδεκαήμερης περιόδου. Τα ονόματα εκφωνούνται με τη σειρά του καταλόγου, μέχρις ότου συμπληρωθεί από τους παρόντες ενόρκους ο αριθμός των δέκα. Μόνον εδώ κι αμέσως μετά την εκφώνηση του ονόματος κάθε ενόρκου και πριν την εκφώνηση του επόμενου ονόματος μπορεί να προβληθεί στους τακτικούς δικαστές του ΜΟΔ οποιαδήποτε αμφιβολία ή αμφισβήτηση για την ταυτότητα του ενόρκου, επειδή διαφορετικά καλύπτεται κάθε ακυρότητα που προκύπτει από αυτό τον λόγο. Τα ονόματα των δέκα αυτών ενόρκων τίθενται στην κληρωτίδα προς κλήρωση των τεσσάρων ενόρκων, οι οποίοι μαζί με τους τακτικούς δικαστές αποτελούν τη σύνθεση του μικτού ορκωτού δικαστηρίου, που θα δικάσει την υπόθεση. Για κάθε όνομα που εκφωνείται μπορεί πρώτος ο εισαγγελέας και κατόπιν ο κατηγορούμενος αν θέλει να εξαιρέσει τον ένορκο του οποίου το όνομα κληρώθηκε, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να εκθέσουν τον λόγο εξαίρεσης. Ο εισαγγελέας και ο κατηγορούμενος έχουν το δικαίωμα να εξαιρέσουν ο καθένας ανά δύο ενόρκους, ενώ στην περίπτωση κλήρωσης και αναπληρωματικών ενόρκων ο κατηγορούμενος μπορεί να εξαιρέσει έναν ακόμα ένορκο. Η δικαιολογητική αφετηρία του δικαιώματος εξαίρεσης στηρίζεται στη σκέψη ότι πρέπει να παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να αποκλείει από την σύνθεση του δικαστηρίου εκείνα τα πρόσωπα που θεωρεί ότι είναι ή ενδέχεται να είναι προκατηλειμμένα εναντίον του. Οι ένορκοι που κληρώθηκαν και δεν εξαιρέθηκαν καταλαμβάνουν στην έδρα του ΜΟΔ τις θέσεις που έχουν καθοριστεί γι'αυτούς από τη μία και την άλλη πλευρά των τακτικών δικαστών και εν συνεχεία δίνουν τον καθιερωμένο όρκο. Κι αφού ορκιστεί ο κάθε ένορκος με τη σειρά άρχεται η συνεδρίαση του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου<sup>99</sup>.

<sup>99</sup> Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή,

Η ετυμηγορία του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου ανακοινώνεται μετά τη διάσκεψη της έδρας κι είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας τακτικών και λαϊκών δικαστών τόσο κατά τη διάγνωση της ποινής όσο και κατά την επιμέτρηση κι επιβολή της ποινής.

Τέλος, προβλέπεται δυνατότητα έφεσης κατά των αποφάσεων των ΜΟΔ, την οποία εκδικάζει το Μικτό Ορκωτό Εφετείο που απαρτίζεται επίσης από τρεις επαγγελματίες δικαστές και τέσσερις ενόρκους.

## **2. Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ**

### **2.1 ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙΣ**

Τα μεγάλα θέματα του Ποινικού Δικαίου, ουσιαστικού και δικονομικού, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν κατά τρόπο πλήρη και ικανοποιητικό αν αυτά δεν εξεταστούν και από ψυχολογική άποψη. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσα στο ίδιο το ποινικό δίκαιο δεσπάζει ο παράγοντας άνθρωπος, είτε πρόκειται για τον ποινικό νομοθέτη, είτε για τον εφαρμοστή των ποινικών διατάξεων, είτε για τα πρόσωπα τα οποία κατά οποιονδήποτε τρόπο συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία. Η συμπεριφορά δηλαδή των προσώπων αυτών, όπως γίνεται αντιληπτή από τον εξωτερικό κόσμο, αποτελεί πολλές φορές κι ένα «μυστήριο» που αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω.

Η Δογματική του Ποινικού Δικαίου, όμως, εμφανίζεται επιφυλακτική ως προς το θέμα της ευρείας αποδοχής κι ενσωμάτωσης των ψυχολογικών δεδομένων, της μετουσίωσής τους σε κανόνες δικαίου και της εφαρμογή τους για την ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας. Η επιστήμη που έχει αναλάβει τη διερεύνηση και ανάλυση αυτών των ψυχολογικών δεδομένων είναι η Δικαστική Ψυχολογία.

Ως επιμέρους κλάδος της Εφαρμοσμένης Ψυχολογίας, είναι η επιστήμη που ασχολείται με την συστηματική έρευνα των ψυχικών φαινομένων, καταστάσεων και γεγονότων πάνω στα οποία στηρίζεται κατά την ποινική δίκη η εξακρίβωση της αλήθειας και ο σχηματισμός της λεγόμενης δικανικής κρίσης<sup>100</sup>. Περιορίζεται μόνο στα γεγονότα της Ποινικής Διαδικασίας και πρόκειται για μια εμπειρική επιστήμη που χρησιμοποιεί μεθόδους όπως η παρατήρηση, το πείραμα, η στατιστική προκειμένου να ερευνήσει όλες τις διαστάσεις του φαινομένου της ποινικής δίκης και να εξαγάγει τα συμπεράσματά της<sup>101</sup>. Η Δικαστική Ψυχολογία ασχολείται και με την ψυχολογία των συμμετεχόντων στην ποινική δίκη, δηλαδή του κατηγορουμένου, του θύματος, του πολιτικώς ενάγοντος, του αστικού

---

<sup>100</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 73.

<sup>101</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 78.

υπευθύνου, των μαρτύρων, των πραγματογνωμόνων, του εισαγγελέα, των δικαστών, των συνηγόρων, των ενόρκων καθώς και του έργου όλων αυτών. Περιλαμβάνει, δηλαδή, την έρευνα του ιδιάζοντος χαρακτήρα των διαφόρων σταδίων και καταστάσεων της ποινικής δίκης<sup>102</sup>.

Ας δούμε, λοιπόν, ποιά είναι η ψυχολογική κατάσταση και ποιές οι επιρροές που δέχονται οι ένορκοι κατά τη διαδικασία της δίκης σύμφωνα με τη Δικαστική Ψυχολογία.

Η αντικατάσταση του αμιγούς ορκωτού συστήματος από το μικτό και συνεπώς η συνύπαρξη λαϊκών και τακτικών δικαστών κατά τη διάρκεια της διαδικασίας στο ακροατήριο, θέτει αμέσως το θέμα της ψυχολογικής στάσης των πρώτων έναντι των δεύτερων αλλά κι ενδεχομένως της ψυχολογικής στάσης των τακτικών δικαστών έναντι των ενόρκων.

Η όλη ψυχολογική στάση των ενόρκων αλλά και ο βαθμός ανξαρτησίας τους από τους δικαστές, εξαρτάται : α) από τον τρόπο αντιμετώπισης του δικαίου, β) από τη γνώση του νομικού κανόνα, γ) από την ικανότητα να φέρουν σε πέρας τη διαδικασία της υπαγωγής στην ευρεία και στην στενή της έννοια<sup>103</sup>.

Από τις διάφορες απόψεις που αναπτύχθηκαν σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του δικαίου από τους ενόρκους, πιο κοντά στην πραγματικότητα φαίνεται να είναι η θέση του Ι.Μανωλεδάκη περί κοινωνιολογικής – εμπειριοκρατικής αντιμετώπισης του δικαίου κι αυτό γιατί η τελευταία ξεκινά από τη βασική για την ανθρώπινη γνώση αφετηρία, δηλαδή την «εμπειρία» και την «ύλη», έννοιες στις οποίες έχει πρόσβαση κι ένας μη νομικός<sup>104</sup>.

Οι ένορκοι, όμως αντιμετωπίζουν διαφορετικά το νομικό κανόνα απ'ότι οι τακτικοί δικαστές, γεγονός που αποτυπώνεται στις αποφάσεις τους. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα όταν ο νομικός κανόνας περιέχει αξιολογικές έννοιες πολλές από τις οποίες είναι αόριστες με αποτέλεσμα οι ένορκοι, ως μη

---

<sup>102</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 89.

<sup>103</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 99.

<sup>104</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 99.

νομικοί, να συναντούν προβλήματα και να συντάσσονται κατ'ανάγκη με τους τακτικούς δικαστές<sup>105</sup>.

Ιδιαίτερη ψυχολογική επίδραση στους ενόρκους ασκούν οι συνήγοροι υπεράσπισης. Συγκεκριμένα, συνήγοροι αλλά και εισαγγελείς προικισμένοι με το χάρισμα του συναρπαστικού λόγου είναι δυνατό να παρασύρουν τους ενόρκους δημιουργώντας εντυπώσεις. Η επίδραση που μπορούν να ασκήσουν στους ενόρκους η ρητορική δεινότητα, η ευγλωττία και το στομφώδες ύφος του συνηγόρου υπεράσπισης ή κατηγορίας, φέρνουν στο προσκήνιο το ψυχολογικό φαινόμενο της υποβολής και ιδιαίτερα της υποβολής που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η κοινή γνώμη και το ακροατήριο το οποίο παραβρίσκεται στην αίθουσα<sup>106</sup>.

Ειδικά οι ένορκοι, ακριβώς επειδή είναι άτομα ως επί το πλείστον ξένα ως προς τα νομικά ζητήματα και τη γενικότερη πρακτική που διέπει μια ποινική δίκη, επηρεάζονται πολύ πιο εύκολα από την κοινή γνώμη και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ακόμα κι ο γραπτός και ο ηλεκτρονικός Τύπος μεταδίδουν πολλές φορές την είδηση όσον αφορά έναν κρατούμενο με ιδιαίτερος ακραίο τρόπο, γεγονός που μπορεί να ασκήσει ψυχολογική επίδραση στους ενόρκους, μεγαλύτερη από αυτή που ασκείται στους δικαστές<sup>107</sup>.

Επίσης, το κοινό που παρακολουθεί τις ποινικές δίκες μπορεί με τις εκδηλώσεις του να επηρεάσει ψυχολογικά τους ενόρκους, δεδομένου ότι οι τελευταίοι, πλησιέστερα από κάθε άποψη προς τη λαϊκή δημοσιότητα, ενστερνίζονται ευκολότερα από τους τακτικούς δικαστές το λαϊκό πνεύμα<sup>108</sup>.

Τέλος, το είδος και οι ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν ένα έγκλημα σε συνδυασμό με την επιείκεια που χαρακτηρίζει γενικά τους ενόρκους, γίνονται αιτία να εκδίδουν, σε αντίθεση με τους τακτικούς δικαστές, αποφάσεις αθωωτικές, με πλειοψηφία δική τους<sup>109</sup>.

---

<sup>105</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 100.

<sup>106</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 191.

<sup>107</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 101.

<sup>108</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 101.

<sup>109</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 193.

Αυτά είναι, περιληπτικά, σύμφωνα με την Δικαστική Ψυχολογία, τα χαρακτηριστικά της ψυχολογίας των ενόρκων καθώς και οι επιρροές που αυτοί δέχονται κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης. Σε αυτό το σημείο θα περάσουμε στην αναλυτική παρουσίαση των πλεονεκτημάτων αλλά και των μειονεκτημάτων που παρουσιάζει η συμμετοχή λαϊκών δικαστών στην ποινική δίκη, επιχειρήματα τα οποία αντλούνται τόσο από το χώρο της Δικαστικής Ψυχολογίας όσο και από το χώρο της Νομικής Επιστήμης.

## **2.2 Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ**

Συχνά τίθεται το ερώτημα: Πως είναι δυνατόν να ανατίθενται οι πιο σοβαρές από τις ποινικές υποθέσεις σε δώδεκα νεοφερμένους ανθρώπους, άσχετους με το δικαστικό έργο και χωρίς καμία σχετική εμπειρία;

Ένας από τους κυριότερους λόγους που οδήγησαν τον συνταγματικό νομοθετή και στη συνέχεια και τον κοινό νομοθέτη να προκρίνει τους ενόρκους ως τους πιο κατάλληλους να δικάσουν μερικά από τα σοβαρότερα εγκλήματα είναι η ιδιάζουσα ψυχολογική τους θέση σε σχέση με αυτή των τακτικών δικαστών. Λόγω της διαφορετικής νοοτροπίας και της ιδιάζουσας ψυχολογίας τους, λόγω του λαϊκού πνεύματος που τους διακρίνει, δίδουν μια άλλη διάσταση στη διαδικασία της δίκης, αυτή που δεν μπορούν να δώσουν οι δικαστές<sup>110</sup>.

Κατ'αρχήν υπάρχει μια διαφορά αντίληψης ανάμεσα στο λαό και τους νομικούς, όχι μόνον όσον αφορά το διαμορφωμένο δίκαιο αλλά και όσον αφορά την εφαρμογή του δικαίου με την υπαγωγή της ελάχιστονης πρότασης του δικανικού συλλογισμού στη μείζονα, από την καταγγελία ακόμα της αξιόποινης πράξης από το θύμα, όταν αυτό, πριν ο εισαγγελέας κινήσει την ποινική δίωξη, με την καταγγελία του πραγματοποιεί μία «ακατέργαστη» υπαγωγή, μέχρι την υπαγωγή την οποία πραγματοποιούν οι ένορκοι<sup>111</sup>.

---

<sup>110</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 97 – 98.

<sup>111</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 98.

Αυτή η διαφορετική εφαρμογή του νομικού κανόνα από την πλευρά των ενόρκων μπορεί να οφείλεται και στη διαφορετική αντίληψη που έχουν για τον νομικό κανόνα σχετικά με τη λειτουργία του. Η τυχόν διαφορετική τοποθέτηση των ενόρκων απέναντι στον κανόνα δικαίου και πιθανώς η διαφορετική υπαγωγή που θα πραγματοποιήσουν σε σχέση με τους τακτικούς δικαστές, αυτή δηλαδή η αυτοτέλεια της κρίσης τους, μπορεί να περιβάλλει την απόφαση με το «λαϊκό πνεύμα», με τη στενή έννοια του όρου, όπως αυτή διακρίνεται στη γνώμη των ενόρκων κι όχι το λαϊκό πνεύμα με την ευρεία του έννοια, εκείνο δηλαδή που προκαλεί στα μέλη της κοινωνίας κοινές πεποιθήσεις πάνω στα ζητήματα του Δικαίου<sup>112</sup>. Οι ένορκοι, επομένως, εκφράζουν αυτό που ονομάζουμε «λαϊκό περί δικαίου αίσθημα».

Επιπροσθέτως, με την παρουσία των ενόρκων στα δικαστήρια ενδυναμώνεται το στοιχείο της λαϊκής κυριαρχίας αφού κατά το άρθρο 1 παρ. 2,3 Συντ. 75/88 «θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό και υπάρχουν υπέρ αυτού». Συνεπώς και η άσκηση της δικαστικής εξουσίας πηγάζει από το λαό γεγονός που ενσαρκώνεται με την λαϊκή αντιπροσώπευση στην απονομή της δικαιοσύνης, όπως υπάρχει και στην νομοθετική (βουλευτές) και στην εκτελεστική (δημόσιοι υπάλληλοι)<sup>113</sup>. Εφόσον οι λαϊκοί δικαστές είναι πολίτες διακρίνονται από τις εξής ικανότητες: α) Είναι οι κατ'εξοχήν θεμελιωτές του δημοκρατικού πολιτεύματος με προσωπική δέσμευση και θεσμική αφοσίωση προς αυτό και β) Είναι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι για τη δημοκρατική λειτουργία της δικαιοσύνης<sup>114</sup>.

Επιπλέον, η συμμετοχή των ενόρκων στην απονομή της δικαιοσύνης συμβάλλει στη διάκριση των εξουσιών και στην αποτροπή της αυθαίρετης παρέμβασης της εκτελεστικής εξουσίας στο χώρο της δικαστικής, αμβλύνοντας έτσι τις εντυπώσεις που δημιουργούνται με την επιρροή που

---

<sup>112</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 98.

<sup>113</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική δικαιοσύνη, 7, 2000, σελ. 758.

<sup>114</sup> Βλ. Σταυρόπουλος, Θ., Το δημοκρατικό πολίτευμα και το σύστημα των ορκωτών δικαστηρίων, Νομικό Βήμα, τόμος 52, 2004, σελ. 1501.

κατ'ανάγκη δέχονται οι δικαστές από τους εκάστοτε κρατούντες, επειδή οι ένορκοι είναι εσωτερικά κι εξωτερικά ανεξάρτητοι από πολιτικές επιρροές<sup>115</sup>. Επιπροσθέτως, εμφανίζουν πλεονεκτήματα σε σχέση με τους τακτικούς δικαστές όσον αφορά στην επακριβή διάγνωση των πραγματικών περιστατικών της εκάστοτε υπόθεσης. Κι αυτό συμβαίνει γιατί, πρώτον, σε αντίθεση με τους τακτικούς δικαστές, οι οποίοι έχουν λίγο πολύ ένα κοινό οπτικό πεδίο και όμοιες γνώσεις κι εμπειρίες, οι ορίζοντες της διαφορετικής και ποικίλης προέλευσης και απασχόλησης ενόρκων, λαμβανομένων στο σύνολό τους είναι ευρείς και διαφοροποιημένοι. Έπειτα, γιατί οι ένορκοι αντιμετωπίζουν την ποινική δίκη ως ένα μοναδικό και κατά κανόνα ανεπανάληπτο γεγονός της ζωής τους, με αποτέλεσμα να εντείνουν εξαιρετικά την προσοχή και τη δεκτικότητα τους απέναντι στα όσα διαδραματίζονται στο ακροατήριο. Εξετάζουν την υπόθεση με ιδιαίτερη επιμέλεια κι ευσυνειδησία διακατεχόμενοι από ένθερμο ζήλο χωρίς γενικεύσεις και πλατειασμούς κατά την ακροαματική διαδικασία κι αφοσιώνονται αποκλειστικά στην υπόθεση<sup>116</sup>.

Αντίθετα ο τακτικός δικαστής έχοντας ασχοληθεί κατά κόρον με ανάλογες υποθέσεις, αναπτύσσει συχνά την επικίνδυνη τάση να γενικεύει και κατά συνέπεια να παραγνωρίζει τις ιδιορρυθμίες της συγκεκριμένης περίπτωσης<sup>117</sup>.

Επιπλέον, είναι κατεξοχήν ικανοί κι ενδεδειγμένοι να εκτιμήσουν τι μπορεί και τι δεν μπορεί να κάνει ο μέσος κοινωνικός άνθρωπος, τον οποίον κι αντιπροσωπεύουν. Αυτό το δύνασθαι του μέσου κοινωνικού ανθρώπου είναι αυτό που έχει ουσιώδη σημασία για τον καταλογισμό μιας άδικης πράξης στην ενοχή του δράστη της<sup>118</sup>. Ο ένορκος, ως δικαστής, είναι εφοδιασμένος με την πολύτιμη για το λειτούργημα εμπειρία και γνώση της καθημερινής ζωντανής κοινωνικής πραγματικότητας. Συμμετέχει στην επαγγελματική δραστηριότητα, υφίσταται τις συνέπειες των οικονομικών κρίσεων, των

---

<sup>115</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ. 758.

<sup>116</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ. 758.

<sup>117</sup> Βλ. Ανδρουλάκης, Ν., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 1994, σελ. 110-111.

<sup>118</sup> Βλ. Ανδρουλάκης, Ν., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή, 1994, σελ. 110-111.

κοινωνικών ανισοτήτων και της δυσλειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών. Είναι γι'αυτό αποκλειστικά ικανός και αρμόδιος να κρίνει επ'αυτών που συνήθως αναδύονται σε μια δίκη<sup>119</sup>.

Ιδίως, όμως, οι ένορκοι με την τυχαία παρουσία τους στη δίκη και την εκπροσώπηση του λαϊκού στοιχείου μέσα σε αυτή, καθιστούν το δικαστήριο πιο αμερόληπτο στα μάτια του κατηγορουμένου<sup>120</sup>. Το ορκωτό δικαστήριο είναι τουλάχιστον όσον αφορά στα πιο βαρεία εγκλήματα, επιβεβλημένο από τη φύση της ποινής. Το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της ποινής είναι η, μέσω της επιβολής της, ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη γι'αυτό που έκανε κι ενδεχομένως γι'αυτό που είναι. Υπό την έννοια αυτή η ποινή περιέχει ένα κοινωνικοηθικό πάθος το οποίο διοχετεύεται και εκφράζεται στον διάλογο που ανοίγει η έννομη τάξη με τον δράστη, σκοπεύοντας να τον πείσει για το δίκαιο της αποδοκιμασίας και της τιμώρησής του. Εκπρόσωποι όμως της έννομης τάξης στον διάλογο αυτό δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά και μόνο πρόσωπα που λόγω της θέσης τους οφείλουν να βρίσκονται υπεράνω κοινωνικών παθών κι αδυναμιών και που το επάγγελμά τους είναι η αποδοκιμασία και η τιμώρηση. Με αυτό τον τρόπο καθίσταται η «συζήτηση» όχι και τόσο πειστική κι ο κατηγορούμενος διακατέχεται έναντι των τακτικών δικαστών από τη σκέψη «δεν είμαστε το ίδιο, δεν μπορείς να με καταλάβεις». Εξίσου δυνατή είναι και η σκέψη «οι άλλοι, οι πολλοί δεν θα είχαν την ίδια γνώμη». Επομένως, είναι απαραίτητο ο εκπρόσωπος της έννομης τάξης, κυρίως στις βαρείες ποινές των κακουργημάτων, να περιβάλλεται με μian αναμφισβήτητη διαπίστευση από μέρους του λαϊκού φρονήματος.

Οι ένορκοι δεν διακατέχονται από «επαγγελματική» νοοτροπία, δεν αποβλέπουν σε ευδόκιμη σταδιοδρομία και γι'αυτό ουδέποτε συνδέουν το αποτέλεσμα της δίκης με την προσωπική και λειτουργική τους εξέλιξη. Από αυτή την άποψη είναι περισσότερο αμερόληπτοι από τους τακτικούς δικαστές. Επιπλέον, είναι απαλλαγμένοι από τον επαγγελματικό εθισμό και την «μηχανιστική» αντίληψη των τακτικών δικαστών<sup>121</sup>. Ο ένορκος καλείται να

<sup>119</sup> Βλ. Σταυρόπουλος, Θ., Το δημοκρατικό πολίτευμα και το σύστημα των ορκωτών δικαστηρίων, Νομικό Βήμα, τόμος 52, 2004, σελ. 1501.

<sup>120</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών, Ποινική Δικαιοσύνη, 5, 2006, σελ. 611

<sup>121</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαία η κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική δικαιοσύνη, 7, 2000, σελ. 759.

αποφανθεί κατ'ευθείαν επί της ουσίας, δηλαδή επί της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου. Επομένως η κρίση του είναι συγκεκριμένη κι ανθρωποκεντρική, δηλαδή συμπαθής και με επιείκεια προς την ανθρώπινη πραγματικότητα αλλά και ακριβοδίκαιη και με καλή πίστη ως προς την ενοχή του αδικήσαντος. Ο ένορκος δεν ξεκινά από το γράμμα του νόμου αλλά από την κοινωνική ζωή. Ο Κων/νος Τσουκαλάς τονίζει ότι η διαφορά μεταξύ επαγγελματία δικαστή και ενόρκου βρίσκεται στο εξής σημείο: Ο μεν πρώτος θεωρεί τον νόμο ως άξονα γύρω από τον οποίο στρέφεται η κοινωνία, ο δε δεύτερος την κοινωνία ως άξονα γύρω από τον οποίο στρέφεται ο νόμος. Συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι το δικάζειν σημαίνει να λαμβάνει κανείς υπόψιν τις καταστάσεις συνειδήσεως που βρίσκονται πέραν σχολαστικών συλλογισμών και θεωρητικών παραμορφώσεων, ότι ο νόμος δεν είναι η αποκάλυψη ενός ανθρώπου αλλά πηγάζει από το δημιουργικό ένστικτο του πλήθους και αποσαφηνίζεται στην κοινωνική συνείδηση<sup>122</sup>.

Συμπερασματικά, οι ένορκοι αποτελούν γνήσια έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας και χαρακτηρίζονται από καλύτερη σύλληψη της κοινωνικής πραγματικότητας κι αυθεντικότερη διερμηνευση του περί δικαίου συναισθήματος του λαού. Πρόκειται για έναν δημοκρατικό θεσμό που αποτελεί κατάκτηση των δημοκρατικών πολιτών και του δημοκρατικού νομικού μας πολιτισμού.

## **2.3 Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ**

Το πρώτο και πιο σπουδαίο από τα επιχειρήματα κατά του θεσμού έγκειται στο γεγονός ότι οι λαϊκοί ποινικοί δικαστές στερούνται των τεχνικών νομικών γνώσεων και της επαγγελματικής συνείδησης, που είναι απαραίτητα για την εφαρμογή του ποινικού δικαίου<sup>123</sup>. Κατά συνέπεια είναι εξαιρετικά δυσχερής η ορθή νομική αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών που

---

<sup>122</sup> Βλ. Σταυρόπουλος, Θ., Το δημοκρατικό πολίτευμα και το σύστημα των ορκωτών δικαστηρίων, Νομικό Βήμα, τόμος 52, 2004, σελ. 1501.

<sup>123</sup> Βλ. Ανδρουλάκης, Ν., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 112-113.

προκύπτουν από τη διαδικασία <sup>124</sup>. Για όσους δεν είναι νομικοί οι νομικές έννοιες που ακούγονται κατά τη δίκη, είναι ιδιαίτερα δυσνόητες ενώ μερικές από τις πιο δύσκολες (όπως για παράδειγμα δόλος, αμέλεια) επανέρχονται κατά την ποινική αξιολόγηση όλων ανεξαιρέτως των εγκληματικών πράξεων. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν οι ένορκοι, αφημένοι να λειτουργήσουν με μόνη την κοινή αντίληψη του καθημερινού ανθρώπου μπορούν να κατανοήσουν την διάκριση ανάμεσα στον ενδεχόμενο δόλο και την ενσυνείδητη αμέλεια, την έμμεση και την ηθική αυτοουργία και άλλα <sup>125</sup>. Το πρόβλημα γίνεται οξύτερο υπό το καθεστώς του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου. Ο ποινικός νομοθέτης, θέλοντας να εντάξει μια ανθρώπινη συμπεριφορά στο νομικό κανόνα, επειδή πρέπει να τιμωρηθεί, καθορίζει τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος με έννοιες που λαμβάνει από τον κόσμο της ολότητας <sup>126</sup>.

Οι ένορκοι, για παράδειγμα, ξέρουν την έννοια της κλοπής του άρθρου 372 Π.Κ. κι αναγνωρίζουν ότι ορθά κρίνεται τιμωρητέα. Η δυσχέρεια έγκειται στο γεγονός ότι ο νομοθέτης χρησιμοποιεί ειδικούς τεχνικούς όρους με την επιστημονική ιδιορρυθμία με την οποία θέλει αυτός να χρησιμοποιούνται κι όχι με τον τρόπο κατά τον οποίο αυτοί λαμβάνονται σε άλλες περιοχές του Δικαίου. Στην κλοπή, για παράδειγμα, το πράγμα πρέπει να αφαιρεθεί από την κατοχή άλλου. Η έννοια όμως της κατοχής δεν είναι ίδια με αυτήν του Αστικού Δικαίου, αλλά είναι η διαφορετική έννοια που διαμόρφωσαν οι απαιτήσεις του Ποινικού Δικαίου <sup>127</sup>.

Αυτή η κατ'ανάγκη κοινή αντιμετώπιση από δικαστές κι ενόρκους πραγματικών και νομικών ζητημάτων υπό το καθεστώς του ΜΟΔ ενδέχεται να οδηγήσει τους ενόρκους στην υποταγή τους στην αυθεντία των τακτικών δικαστών, επειδή ακριβώς στερούνται νομικής παιδείας <sup>128</sup>.

Επιπροσθέτως, βασικό μειονέκτημα αποτελεί η έλλειψη σχετικής εμπειρίας των ενόρκων, την οποία αντίθετα έχουν σε μεγάλο βαθμό οι τακτικοί δικαστές. Η δικανική εκτίμηση μιας υπόθεσης με βάση θεσμούς και κανόνες

<sup>124</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών, Ποινική Δικαιοσύνη, 5, 2006, σελ. 611.

<sup>125</sup> Βλ. Ανδρουλάκης, Ν., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 112-113.

<sup>126</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 100.

<sup>127</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 100.

<sup>128</sup> Βλ. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 100.

που ισχύουν εδώ και αιώνες και είναι προσανατολισμένοι να υπηρετήσουν τις θεμελιώδεις αρχές ενός κράτους δικαίου διαφέρει από την «λαϊκή εκτίμηση», η οποία κινείται σε πολύ διαφορετικό επίπεδο. Η προσήλωση στους κανόνες του δικαίου που διακρίνει τους τακτικούς δικαστές διασφαλίζει, τουλάχιστον σε ένα βαθμό, την ομογένεια της δικανικής κρίσης, κάτι που δεν εξασφαλίζεται από τους λαϊκούς δικαστές και η έλλειψη της οποίας δημιουργεί αισθήματα ανασφάλειας και αδικίας <sup>129</sup>.

Επίσης δεν μπορεί να παραβλεφθεί το αναντίρρητο γεγονός ότι οι σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις καθιστούν το ποινικό δίκαιο ολοένα και πιο περίπλοκο. Κατά συνέπεια η ανάγκη εξειδικευμένων γνώσεων των εφαρμοστών του (δηλαδή των δικαστών) καθίσταται ολοένα κι επιτακτικότερη. Είναι προφανές ότι οι λαϊκοί δικαστές στερούμενοι αυτών των ειδικών γνώσεων δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην προαναφερθείσα ανάγκη. Αυτός είναι κι ένας από τους λόγους που οδήγησε στην βαθμιαία συρρίκνωση του πεδίου δικαιοδοσίας των μικτών ορκωτών δικαστηρίων, με το να καταλείπεται στα τελευταία η εκδίκαση βασικών εγκλημάτων με απλή συνήθως νομοτεχνική δομή <sup>130</sup>.

Ένα από τα κορυφαία επιχειρήματα που προβάλλουν οι υπερασπιστές του θεσμού των ενόρκων είναι ότι μέσω της συμμετοχής τους στα ποινικά δικαστήρια πραγματώνεται η αρχή της «λαϊκής κυριαχίας», σύμφωνα με την οποία κάθε εξουσία εκπορεύεται από το λαό. Το επιχειρήμα, όμως αυτό είναι ασθενές. Αρχικά, δεν εξηγεί γιατί δεν εφαρμόζεται το σύστημα της εκδίκασης όλων ανεξαιρέτως των εγκλημάτων από αμιγώς ορκωτά δικαστήρια κατά τα πρότυπα του αγγλοσαξωνικού δικαίου. Εξάλλου, η λαϊκή κυριαρχία πραγματώνεται στο σύγχρονο δημοκρατικό κράτος με την άψογη λειτουργία του κοινοβουλευτικού συστήματος και την μέσω αυτού έκφραση της λαϊκής βούλησης, κι όχι με την τυχόν συμμετοχή λαϊκών στην απονομή της δικαιοσύνης. Εξάλλου δεν πρέπει να παραβλέπεται και το αυτονόητο, ότι οι δικαστές στη σύγχρονη εποχή δεν αποτελούν μέλη μιας αριστοκρατίας ή

---

<sup>129</sup> Χαραλαμπίκης, Α., Λόγος – Αντίλογος . Είναι χρήσιμος ο θεσμός των ενόρκων; Κατά του θεσμού, Ποινικός Λόγος, 1, 2001, σελ. 321.

<sup>130</sup> Χαραλαμπίκης, Α., Λόγος – Αντίλογος . Είναι χρήσιμος ο θεσμός των ενόρκων; Κατά του θεσμού, Ποινικός Λόγος, 1, 2001, σελ. 322.

απομονωμένης ολογαρχικής ομάδας, αλλά προέρχονται άμεσα από το λαϊκό στοιχείο<sup>131</sup>.

Ένα άλλο βασικό μειονέκτημα του ορκωτού συστήματος είναι το ευεπηρέαστο των ενόρκων, προπάντων από την επαγγελματική επιτελιότητα ή και την πονηριά των συνηγόρων αλλά και από την πολλές φορές ανεύθυνη και κραυγαλέα δημοσιογραφική κάλυψη των υποθέσεων στον Τύπο πριν ή και κατά τη διάρκεια της δίκης<sup>132</sup>. Ας τα δούμε όμως πιο αναλυτικά ξεκινώντας από την επιρροή που δέχονται από τους συνηγόρους.

Η έλλειψη δικαστικής πείρας και αναγκαίας νομικής κατάρτισης καθιστά ευάλωτη την κρίση τους κι επομένως παρασύρονται εύκολα από εντυπωσιακές διατυπώσεις λόγων κατηγορίας ή υπεράσπισης<sup>133</sup>. Στα δικαστήρια η δικανική ρητορεία που αναπτύσσεται εκατέρωθεν έχει ως στόχο να πείσει τους ενόρκους γαι την ορθότητα των υποστηριζομένων θέσεων της κάθε πλευράς. Το στομφώδες ύφος, η ηχηρή και μεγαλόστομη φρασεολογία, η παραστατικότητα και η μεγαλοπρέπεια των κινήσεων εντυπωσιάζουν και συγχρόνως συγκαλύπτουν την ενδεχόμενη ρηχότητα ή έλλειψη ουσιαστικών επιχειρημάτων. Ο γλαφυρός λόγος γοητεύει και παρασύρει. Επίσης μεγάλες ποινικές δίκες εμφάνιζαν πάντοτε έντονη θεατρικότητα. Ο κορυφαίος Γάλλος καθηγητής του Ποινικού Δικαίου έλεγε ότι «η σκηνοθεσία, η δημιουργία τεχνητών εντυπώσεων στο ακροατήριο, τα θεατρικά απρόοπτα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία ενώπιον του Κακουργιοδικείου». Όλα αυτά είναι φυσικό να ασκούν κρίσιμη επιρροή στον σχηματισμό της δικανικής πεποιθήσεως<sup>134</sup>.

Οι ένορκοι είναι δυνατόν να επηρεαστούν από εξωτερικούς παράγοντες και κυρίως από την «κοινή γνώμη» κι από τον σειсмоγράφο αυτής, τον Τύπο. Γι'αυτό το λόγο γίνονται μεροληπτικοί απέναντι στα πρόσωπα της δίκης παρασυρόμενοι από τις απαιτήσεις της δημοσιότητας και

---

<sup>131</sup> Χαραλαμπίκης, Α., Λόγος – Αντίλογος. Είναι χρήσιμος ο θεσμός των ενόρκων; Κατά του θεσμού, Ποινικός Λόγος, 1, 2001, σελ. 322.

<sup>132</sup> Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 192.

<sup>133</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών, Ποινική Δικαιοσύνη, 5, 2006, σελ. 611.

<sup>134</sup> Βλ. Βλ. Φιλιππίδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 191.

τον τρόπο κάλυψης της δίκης από τα ΜΜΕ<sup>135</sup>. Ο Τύπος και η τηλεόραση δεν καταβάλλουν πάντα την απαιτούμενη προσοχή στον τρόπο μετάδοσης των ειδήσεων και δημιουργούν έτσι υποσυνείδητα μια προκατάληψη εναντίον του κατηγορουμένου<sup>136</sup>.

Ένας παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη είναι η προ της δίκης δημοσιότητα. Η δημοσιότητα στα μέσα ενημέρωσης σχετικά με μια συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να παράσχει ένα ζωντανό απολογισμό-ένα ιστορικό του τι συνέβη. Στο στάδιο της επεξεργασίας των στοιχείων η ερμηνεία αυτού του ιστορικού μπορεί να γίνει άμεσα διαθέσιμη, να γεμίσει οποιαδήποτε κενά σχετικά με την κατανόηση των στοιχείων και τελικά να προκαταβάλει την κρίση. Ως προς την πληροφόρηση που παρέχεται, όσο πιο συναισθηματικό είναι το περιεχόμενό της, τόσο πιο πιθανό είναι να απομνημονεύεται και τόσο πιο δύσκολα αντιμετωπίζεται. Τα ιστορικά που παρέχει η προ της δίκης δημοσιότητα, με το συναισθηματικό φορτίο που μεταφέρουν μπορούν πολύ εύκολα να λειτουργήσουν σαν υλικό γεμίσματος των κενών για τις ελλείπουσες ή δύσκολες στην κατανόηση πληροφορίες.

Η επιρροή της προ της δίκης δημοσιότητας είναι σημαντική καθώς θέτει μια προκατάληψη προ της προσαγωγής, που παρέχει μία μη κριτική ερμηνεία της εκδικαζόμενης υπόθεσης, εξασθενίζοντας κάθε περαιτέρω συστηματική επεξεργασία των στοιχείων κι αποθαρρύνοντας τη σκέψη για μία εναλλακτική εκδοχή των γεγονότων. Μπορεί είτε να οδηγήσει σε μια εντύπωση για τον κατηγορούμενο πριν από τη δίκη και να επηρεάσει την κρίση του ενόρκου κατά τη διάρκεια της παρουσίασης των στοιχείων, είτε να την χρησιμοποιήσει ο ένορκος σαν στοιχείο της δίκης προκειμένου να καταλήξει στην ετυμηγορία του.

Επίσης έχει γίνει μια διάκριση μεταξύ πραγματικής και συναισθηματικής δημοσιότητας προ της δίκης. Οι πληροφορίες με υψηλό συναισθηματικό περιεχόμενο είναι περισσότερο πιθανό να απομνημονεύονται και να ενθαρρύνουν μια διαδικασία που οδηγεί σε μια πληρέστερη εντύπωση για τον κατηγορούμενο και τη συγκεκριμένη περίπτωση. Η πραγματική

---

<sup>135</sup> Βλ. Φλώρος, Σ., Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαία η κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική διακιοσύνη, 7, 2000, σελ. 759.

<sup>136</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 192.

δημοσιότητα προ της δίκης είναι περισσότερο πιθανό να χρησιμοποιείται για τη διαμόρφωση των κρίσεων που βασίζονται στη μνήμη, οι οποίες επηρεάζονται επίσης από την προηγούμενη γνώση του νόμου εκ μέρους του ενόρκου, από τις απόψεις των μη ειδικών για το τι συνιστά ένα συγκεκριμένο αδίκημα καθώς κι από τις δικές του αρχές σχετικά με τον τρόπο που θα έπρεπε να λειτουργεί ο κόσμος.

Επιπρόσθετα, οι ένορκοι κατηγορούνται για την υπερβολική επιείκεια που χαρακτηρίζει πολλές φορές τις ετυμηγορίες τους. Ορισμένα εγκλήματα όπως η παιδοκτονία, τα πολιτικά και τα εκ πάθους εγκλήματα κρίνονται λίαν επιεικώς ενώ άλλα εγκλήματα όπως τα κατά της ιδιοκτησίας, τα κατά των ηθών και τα κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα κρίνονται με υπέρμετρη αυστηρότητα. Ο διάσημος Γάλλος ποινικολόγος Rene Floriot λέει ότι «εάν η ίδια ποινική δίκη επαναλαμβανόταν πολλές φορές με τους ίδιους δικαστές, εισαγγελείς και δικηγόρους αλλά με διαφορετικούς ενόρκους, οι αποφάσεις θα ήταν τελείως διαφορετικές».

Επίσης, οι ένορκοι εκδίδουν, συχνά, σκανδαλωδώς αθωωτικές αποφάσεις παρά την ύπαρξη αδιάσειστων στοιχείων. Για να επιτελέσει κάποιος τίμια και ευσυνείδητα το δικαστικό λειτούργημα πρέπει κυρίως να αποβάλει την έμφυτη τάση του να παραβλέπει και να συγχωρεί. Τάση η οποία είναι φυσική στον άνθρωπο ειδικά όταν πρόκειται για αξιόποινες πράξεις που δεν τον θίγουν άμεσα και προσωπικά. Για να αντιδράσει όμως αποτελεσματικά έναντι της τάσης αυτής πρέπει να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται την βαρεία αποστολή και γενικά την ανάγκη της προστασίας της κοινωνίας, την οποία, στη δεδομένη περίπτωση, εκπροσωπούν οι ένορκοι<sup>137</sup>. Αντ'αυτού παρασύρονται από το υποκειμενικό τους συναίσθημα, από προσωπικές αδυναμίες, από άτοπους συναισθηματισμούς, μπορεί εύλογα να επηρεαστούν ευκολότερα από συναισθήματά όπως οργή, αγανάκτηση, αλλά και φόβο (ιδίως σε περιπτώσεις εκδίκασης υποθέσεων οργανωμένου εγκλήματος ή άλλων ανάλογης βαρύτητας αδικημάτων) και να καταλήξουν σε αδικαιολόγητες απαλλακτικές ή σχεδόν απαλλακτικές ετυμηγορίες. Μάλιστα είναι τόσο άστατες κι απρόβλεπτες οι ετυμηγορίες τους

---

<sup>137</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 193.

ώστε οι αθώοι κατηγορούμενοι να προτιμούν να δικάζονται από τακτικούς δικαστές, ενώ οι ένοχοι από ενόρκους!!

Ένα άλλο χαρακτηριστικό τους είναι ότι υπόκεινται έντονα και στην υποβολή του πλήθους. Ο Ελβετός ψυχίατρος και πρωτοπόρος στη Δικαστική Ψυχολογία Ε. Claparede, χαρακτηρίζει το δικαστήριο των ενόρκων ως ένα «μη ανώνυμο ετερογενές πλήθος», το οποίο αποτελείται από άτομα αναρμόδια προς τα νομικά και τη δικαστική πρακτική.<sup>138</sup> Δεδομένου ότι το δικαστήριο αυτό αποτελούν άνθρωποι διαφορετικού κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου είναι αναπόφευκτο να υπόκεινται οι ένορκοι στην λεγόμενη ψυχολογία του πλήθους, η οποία συνίσταται στην επίδραση των μεν στους υπόλοιπους. Όμοιες σκέψεις εκφράζει και ο καθηγητής Κ. Γαρδίκας «κι ένας μικρός αριθμός ατόμων, όπως οι ένορκοι, προσκτάται στην ψυχολογία του όχλου. Τότε μειώνεται και χάνεται το κριτικό πνεύμα, επικρατεί το συναίσθημα, οπότε το άτομο καθίσταται ευσυγκίνητο κι εύπιστο»<sup>139</sup>.

Επίσης, στερούνται της αναγκαίας τεχνικής κατάρτισης για την μελέτη της ψυχολογίας του εγκληματία και τον καθορισμό της επικινδυνότητάς του. Δεν διαθέτουν την ειδική πείρα για την ψυχολογική ανάλυση των συμμετεχόντων στην ποινική δίκη και για την αξιολογική εκτίμηση των αποδεικτικών μέσων. Οι R.Vouin και J.Leaute στο *Droit Penal et Criminologie*, 1956 σελ.452, υποστηρίζουν ότι αυτό που χαρακτηρίζει τον ένορκο είναι η άγνοιά του επί τεχνικών κι επιστημονικών θεμάτων, τα οποία ανακύπτουν καθημερινά και σε αυξανόμενο αριθμό στις ποινικές δίκες<sup>140</sup>. Η άγνοια, όμως αυτή δεν προοιωνίζει την καλή απονομή της δικαιοσύνης. Παρά την προσπάθεια την οποία καταβάλλουν οι ένορκοι για να προσανατολισθούν και να κατανοήσουν αυτά που διαδραματίζονται στο ακροατήριο δεν είναι σε θέση να έχουν την απαιτούμενη εποπτεία όλης της ακροαματικής διαδικασίας. Πολλές φορές οι αποφάσεις τους εξαρτώνται από μεμονωμένα και μικρής εσωτερικής αξίας περιστατικά τα οποία για αποιονδήποτε λόγο τους έκανα ιδιαίτερη εντύπωση : μια συγκινητική περιγραφή σκηνών της οικογενειακής ζωής και της στοργής του δράστη, μία ασήμαντη λεπτομέρεια ή ενέργεια

<sup>138</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 191.

<sup>139</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 192.

<sup>140</sup> Βλ. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 191.

αρκούν για να προσδιορίσουν την στάση του ενόρκου απέναντι στην κρινόμενη πράξη και στο δράστη. Βέβαια, ο ένορκος διαθέτει το πλεονέκτημα ότι χωρίς καμία προκατάληψη ή εκ των προτέρων σχηματισμένη γνώμη, την οποία δημιουργεί υποσυνείδητα η μελέτη των εγγράφων της δικογραφίας, καλείται να δικάσει. Το πλεονέκτημα αυτό καταλήγει σε μειονέκτημα όταν αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα σε ορισμένο περιστατικό, το οποίο έχει κάποια σχέση με τις δικές του «τεχνικές» γνώσεις και την δικιά του εμπειρία.

Τέλος, δεν μπορεί να αγνοηθεί το μάλλον γενικευμένο φαινόμενο της απροθυμίας των ενόρκων να συμμετάσχουν στις δίκες, υπό το βάρος προσωπικών, οικογενειακών ή άλλων βιοτικών προβλημάτων<sup>141</sup>. Κι όποιος δικάζει εξαναγκασζόμενος, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν μπορεί να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του.

---

<sup>141</sup> Βλ. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών, Ποινική Δικαιοσύνη, 5, 2006, σελ. 611.

### **3. ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ**

#### **3.1 ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ**

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε αρχικά στην παρουσίαση των μεθόδων με τις οποίες οι ψυχονομικοί ερευνητές μελετούν τους ενόρκους και στη συνέχεια θα περάσουμε στην περιγραφή των αποτελεσμάτων σημαντικών ερευνών σχετικά με τους παράγοντες που έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζουν τους ενόρκους κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η έρευνα με αντικείμενο τις ετυμηγορίες του σώματος των ενόρκων και τους μεμονωμένους ενόρκους περιπλέκεται από τη φαινομενικά ανυπέρβλητη δυσκολία ότι δεν υπάρχει συμφωνία ως προς το ποιός είναι «καλός ένορκος» ή ποιά είναι «καλή ετυμηγορία». Παρά το γεγονός αυτό, η έρευνα των ενόρκων αποτελεί ένα από τα πλέον δημοφιλή θέματα των ψυχονομικών ερευνητών τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και μπορεί να πραγματοποιηθεί με έξι διαφορετικούς τρόπους<sup>142</sup>. Πιο αναλυτικά :

**A) Αρχειακή έρευνα.** Η αρχειακή έρευνα παρέχει σε κάποιον τη δυνατότητα να συλλέξει δεδομένα για τις πραγματικές ετυμηγορίες των ενόρκων παρουσιάζει όμως δύο βασικούς περιορισμούς: μπορεί να λείπουν σημαντικές πληροφορίες που ενδιαφέρουν τον ερευνητή και δεν είναι δυνατόν να εξαχθούν πειστικά αιτιολογικά συμπεράσματα με βάση αυτά τα στοιχεία<sup>143</sup>.

**B) Μελέτες με ερωτηματολόγια.**

**Γ) Προσομοιώσεις ενόρκων.** Πρόκειται για την πλέον χρησιμοποιημένη μέθοδο από τους φοιτητές της νομικής συμπεριφοράς, ειδικά στις Η.Π.Α, και έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών κριτικών. Η εν λόγω μέθοδος συνίσταται στην παρουσίαση σε μια ομάδα υποκειμένων της αναπαράστασης μιας πραγματικής δίκης και στην παρατήρηση του τρόπου με τον οποίο αντιδρούν τα άτομα στα στοιχεία που παρουσιάζονται κατά τη δίκη και του τρόπου με τον οποίο καταλήγουν στην ετυμηγορία τους<sup>144</sup>. Από τις αρχές τις δεκαετίας του 1980 η ποιότητα των μελετών προσομοίωσης των ενόρκων έχει βελτιωθεί σε επίπεδο ευαισθησίας απέναντι στο κοινωνικό και

<sup>142</sup> Βλ. Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και δίκαιο ,Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004, σελ. 194

<sup>143</sup> Βλ. Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και δίκαιο ,Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004, σελ. 194

<sup>144</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 13

νομικό πλαίσιο της λήψης αποφάσεων από τους ενόρκους, μεθοδολογικής λεπτότητας και νομικής εξειδίκευσης. Η ωριμότητα του πεδίου της έρευνας των ενόρκων αναδεικνύεται με τη χρήση, για παράδειγμα, κινηματογραφημένων δικών που στηρίζονται σε σενάρια πραγματικών δικών αντί για σύντομη περιγραφή επινοημένων υποθέσεων, με την επιλογή των ενόρκων από τους καταλόγους των δικαστηρίων αντί της συμμετοχής φοιτητών ψυχολογίας και με την εφαρμογή της διαδικασίας της συνδιάσκεψης των ενόρκων ως ομάδας σε συνθήκες όμοιες με αυτές που επικρατούν στις πραγματικές δίκες<sup>145</sup>. Αυτή η βελτίωση ήταν αποτέλεσμα της κριτικής που δέχθηκε η μέθοδος τόσο από ψυχολόγους όσο κι από δικαστές.

Είναι αλήθεια ότι ενώ οι έρευνες προσομείωσης χαρακτηρίζονται από υψηλή εσωτερική εγκυρότητα, υπολείπονται εξωτερικής εγκυρότητας. Οι περισσότερες έρευνες προσομείωσης των ενόρκων είναι κυρίως αμερικάνικες, ωστόσο πειράματα με ενόρκους πραγματοποιήθηκαν και στο London School of Economics στα τέλη της δεκαετίας του '60, αρχές '70 όπου το ρόλο των ενόρκων έπαιξαν μέλη του κοινού<sup>146</sup>.

**Δ) Σκιώδεις ένορκοι.** Λαμβάνοντας υπόψιν ότι οι ένορκοι αποφασίζουν με απόλυτη μυστικότητα, οι «σκιώδεις ένορκοι» αποτελούν τις πλησιέστερες προσομοιώσεις ενόρκων που μπορεί κανείς να μελετήσει, κι αυτό γιατί ενώ οι ετυμηγορίες τους δεν είναι δεσμευτικές για τους κατηγορούμενους τους οποίους αφορούσαν, έχουν διοριστεί με βάση την εγγραφή τους στον εκλογικό κατάλογο, έχουν ακούσει τις ίδιες πληροφορίες που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της δίκης κι έχουν εγκαταλείψει το δικαστήριο την ίδια στιγμή με τους υπόλοιπους ενόρκους στη διάρκεια της διαδικασίας των «δικών μέσα σε δίκες» (voir-dire)<sup>147</sup>.

**Ε) Οι συνεντεύξεις με τους ενόρκους μετά το πέρας της δίκης.** Υπάρχουν χώρες στις οποίες απαγορεύονται οι συνεντεύξεις με πρώην ενόρκους (Αυστραλία, Καναδάς και Αγγλία), όμως και εκεί που επιτρέπονται υπάρχει πάντα η πιθανότητα οι ένορκοι να συμφωνήσουν να μη μιλήσουν για τις ετυμηγορίες τους στον οποιονδήποτε. Στους περιορισμούς της μεθόδου

<sup>145</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ. 198

<sup>146</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ. 199

<sup>147</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ. 200

Voir-Dire : Δίκη μέσα σε δίκη : Διαδικασίες που ακολουθούνται για να επιλεγθούν οι ένορκοι ή για να αποφασίσει το δικαστήριο αν θα επιτρέψει στη μία πλευρά να παρουσιάσει κάποιο στοιχείο στη δίκη.

της συνέντευξης συμπεριλαμβάνεται και το γεγονός ότι οι προφορικές αναφορές των νοητικών γεγονότων είναι συχνά ατελείς και το ότι οι άνθρωποι δύσκολα καθορίζουν την επίδραση που ασκούν διάφοροι παράγοντες στις διαδικασίες σκέψης τους. Βέβαια, η μνήμη του ενόρκου για όσα ειπώθηκαν στην διάσκεψη είναι αναγκαστικά περιορισμένη. Επιπλέον, κάποιοι ένορκοι μπορεί να διαφωνούν ως προς το περιεχόμενο της συζήτησής τους και τέλος η δημοσιοποίηση της διάσκεψης των ενόρκων θα επηρεάσει αρνητικά τη συμμετοχή των εν ενεργεία ενόρκων και την ελευθερία έκφρασής τους κατά τη διάρκεια της διάσκεψης. Η ανάκληση της μνήμης, επιδεινώνεται με τη πάροδο του χρόνου και είναι ευάλωτη στην «παραφθορά», οι απαντήσεις τους επηρεάζονται από το φαινόμενο του «σοφότερος αναδρομικά» και τον παράγοντα της «κοινωνικής επιθυμητότητας»<sup>148</sup>.

Παρά τα μειονεκτήματά της, η μέθοδος της συνέντευξης, δίνοντας φωνή στους ενόρκους, μπορεί να οδηγήσει στην παραγωγή πολύ σημαντικών ευρημάτων όπως είναι οι αποκαλύψεις για φαινόμενα που δεν ήταν αρχικά γνωστά, ειδικά για τον τρόπο με τον οποίο οι ένορκοι χειρίζονται τη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι είναι υπεύθυνοι να αποφασίσουν για την καταδίκη ή όχι ενός ανθρώπου<sup>149</sup>.

Στ) **Βιβλία πρώην ενόρκων**. Οι ένορκοι διάσημων υποθέσεων δεν είναι μόνο αντικείμενο δημοσιογραφικής κάλυψης από τα Μ.Μ.Ε, αλλά μεμονωμένοι ένορκοι και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού έχουν δημοσιεύσει τις εμπειρίες τους. Ο κυριότερος περιορισμός αυτών των βιβλίων είναι ότι αφορούν την εμπειρία ενός ή λίγων ανθρώπων σε μεμονωμένες υποθέσεις. Παρά το γεγονός αυτό τα βιβλία των πρώην ενόρκων διεισδύουν στην εμπειρία της υπηρεσίας στο σώμα των ενόρκων<sup>150</sup>.

### 3.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Σε κάθε συζήτηση για τις έρευνες σε ενόρκους, κλασσικό παράδειγμα αποτελούν οι μνημειώδεις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στα τέλη της

<sup>148</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 201

<sup>149</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 201.

<sup>150</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 202.

δεκαετίας του '50, αρχές '60, από μια ομάδα ερευνητών του πανεπιστημίου του Chicago και κατέληξαν στη δημοσιοποίηση της έρευνας με τίτλο "The American Jury Project" από τους Kalven and Zeisel (1966). Ο ευρύς και για την εποχή του καινοτόμος στόχος της έρευνας ήταν η χρήση κοινωνικών μεθόδων για τη μελέτη νομικών φαινομένων.

Η έρευνα περιελάμβανε 3.756 ποινικές δίκες που πραγματοποιήθηκαν σε δικαστήρια των Η.Π.Α. Το ζητούμενο της έρευνας ήταν απλούστατο: η διαπίστωση της άποψης των δικαστών, που προέδρευαν στα δικαστήρια, για τις ετυμηγορίες των ενόρκων.

Τα αποτελέσματα, εν συντομία, έδειξαν ότι περίπου στα  $\frac{3}{4}$  των περιπτώσεων ο δικαστής συμφωνούσε σε γενικές γραμμές με τους ενόρκους, και σε εκείνες τις περιπτώσεις που διαφωνούσε, κατά πάσα πιθανότητα σκεφτόταν ότι οι ένορκοι αποδείχθηκαν απρεπώς επιεικείς έναντι του κατηγορουμένου<sup>151</sup>. Συγκεκριμένα δικαστές κι ένορκοι συμφωνούσαν ως προς την ετυμηγορία στο 78% των περιπτώσεων με τους ενόρκους να παρουσιάζονται πιο επιεικείς από τους δικαστές στο 19% των δικών και πιο αυστηροί μόλις στο 3% των δικών. Προκειμένου να εξερευνήσουν την αιτία αυτών των διαφοροποιήσεων οι Kalvin and Zeisel προχώρησαν στην διενέργεια συνεντεύξεων με άτομα που είχαν χρηματίσει ως ένορκοι σε 225 δίκες με βασικό ερευνητικό στόχο την αποκάλυψη της προτίμησης ψήφου στην πρώτη ψηφοφορία κατά τη διάσκεψη του σώματος των ενόρκων. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα με τις τελικές ετυμηγορίες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι ετυμηγορίες που προτιμώνται από την πλειοψηφία των ενόρκων κατά την πρώτη ψηφοφορία, αποτελούν και την τελική ετυμηγορία των ενόρκων σε ποσοστό πάνω από 90% των περιπτώσεων<sup>152</sup>.

Η έρευνα των Kalven και Zeisel έχει υποστεί κριτική σε πολλαπλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, θεωρείται λάθος η χορήγηση διαφορετικών ερωτηματολογίων στους δικαστές, το δείγμα των δικαστών και των δικών δεν θεωρείται αντιπροσωπευτικό, οι συσχετισμοί που κάνουν είναι κατά την πλειονότητά τους αβάσιμοι κι επίσης διακρίνεται σε όλη την έρευνα μια αδιόρατη εύνοια υπέρ των δικών με ενόρκους. Βέβαια, αυτές οι κριτικές δεν

<sup>151</sup> Βλ. Baldin, J. and Mc. Conville, M., Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 6.

<sup>152</sup> Βλ. Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 622.

περιορίζουν την αξία των στατιστικών που προκύπτουν από την εν λόγω έρευνα<sup>153</sup>.

Μόλις τελείωσε το Chicago Jury Project η έρευνα για του ενόρκους παρέμεινε ανενεργή μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70. Εκείνη την περίοδο πραγματοποιήθηκαν στην Αγγλία δύο έρευνες υπό την αιγίδα του Oxford University Penal Research Unit από τους McCabe and Purves (1972) και από τον Zander (1974) που ασχολήθηκε με τα ποσοστά αθώσεων στο Λονδίνο.

Η έρευνα των McCabe and Purves πραγματοποιήθηκε μέσω της διανομής ερωτηματολογίων σε συνηγόρους υπεράσπισης και κατηγορίας και σε μερικές περιπτώσεις και σε δικαστές, παρόλο που δεν υπάρχει καμία πληροφόρηση σχετικά με το πόσο από αυτά τα ερωτηματολόγια επεστράφησαν για τις 115 αθωωτικές αποφάσεις που εξετάστηκαν. Παρ'όλα αυτά οι ερευνητές προχώρησαν στην, κατά υποκειμενικό τρόπο, κατηγοριοποίηση των λόγων που θεώρησαν ότι οδήγησαν τους ενόρκους στην αθώωση του κατηγορουμένου. Τελικά, κατέληξαν στο νευραλγικής σημασίας συμπέρασμα ότι κύριο λόγο αθώωσης του κατηγορουμένου αποτελεί η αποτυχία της δίωξης να παρουσιάσει αρκετά στοιχεία ή να τα παρουσιάσει με τέτοιο τρόπο ώστε να πείσει δικαστές κι ένορκους για την ενοχή του<sup>154</sup>.

Η έρευνα που διενεργήθηκε από τον Zander (1974) βασίστηκε στις απόψεις των δικηγόρων υπεράσπισης και κατηγορίας που συμμετείχαν σε 200 δίκες οι οποίες κατέληξαν σε αθωωτικές αποφάσεις στα δύο πιο πολυάσχολα δικαστήρια της Αγγλίας, το Central Criminal Court και το Inner London Town Court. Βασικός στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει την υπόθεση του Sir Robert Mark ότι οι επαγγελματίες εγκληματίες αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό ποσοστό των κατηγορουμένων που έχουν αθωωθεί και ότι έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποφύγουν την καταδίκη. Τελικά, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όσον αφορά τους επαγγελματίες εγκληματίες, η αθώωσή τους σπάνια αποτελεί λάθος. Επίσης, ο Zander ταξινόμησε τις αθωωτικές αποφάσεις στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες: αυτές που προωθούνται από τον δικαστή, αυτές που είναι

---

<sup>153</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 7.

<sup>154</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 8 -9 .

αναπάντεχες ή διαστρεβλωμένες, κι αυτές που είναι κατανοητές. Γι' αυτή την κατηγοριοποίηση στηρίχθηκε στις πληροφορίες που πήρε από τις απαντήσεις που έδωσαν οι δικηγόροι στα ερωτηματολόγια που τους χορηγήθηκαν. Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε ότι η έρευνα του Zander παρέχει υποστήριξη στα αποτελέσματα της προαναφερθείσας έρευνας των McCabe and Purves, ιδίως επειδή διαπιστώνει ότι η αναλογία των «λανθασμένων» ετυμηγοριών είναι εξαιρετικά χαμηλή<sup>155</sup>.

Ιδιαίτερως σημαντική είναι και η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Garfinkel, "Some rules of correct decision making that jurors respect" (1967). Ο Garfinkel ήταν διδάκτωρ της Κοινωνιολογίας και σε συνεργασία με τον καθηγητή Νομικής του Πανεπιστημίου του Σικάγο, Saul Mendlovitz, διεξήγαγε μια έρευνα σχετική με το έργο των ενόρκων. Ο Mendlovitz και οι βοηθοί του είχαν μαγνητοφωνήσει μυστικά αρκετές συνεδρίες ενόρκων και ο ρόλος που ανατέθηκε στον Garfinkel ήταν να πραγματοποιήσει συνομιλίες μαζί τους, αφού πρώτα ακούσει προσεκτικά τις μαγνητοταινίες. Ο Medlovitz ήθελε να προσδιορίσει ποιό ήταν το στοιχείο που έκανε τα άτομα αυτά «ενόρκους». Από την άλλη πλευρά, ο Garfinkel με την κοινωνιολογική του προοπτική προσπαθούσε να μελετήσει την δυναμική των μικρο – ομάδων<sup>156</sup>.

Μέσα από την έρευνα ο Garfinkel κατέληξε σε κάποια συμπεράσματα όχι τόσο ως προς τη λειτουργία του σώματος των ενόρκων όσο και ως προς τα στάδια διαμόρφωσης της απόφασής τους για τις συγκεκριμένες υποθέσεις.

Ο Garfinkel διαπίστωσε ότι οι ένοργοι πίστευαν σε μια σειρά από κανόνες οι οποίοι ήταν αναγκαίοι για να ληφθεί μια «δίκαιη» απόφαση. Οι κανόνες αυτοί δεν είχαν καμία νομική εγκυρότητα απλά ήταν ιδέες των ενόρκων για το «πώς» είναι δυνατόν να ληφθεί «δίκαιη» απόφαση<sup>157</sup>.

Επίσης, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι κατά τη διάρκεια της θητείας τους είχαν αποδεχτεί μια υπηρεσιακή νομική «γραμμή» για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Πρόκειται για μια «γραμμή πλεύσης», για έναν κατευθυντήριο οδηγό που θεωρούσαν ότι τους επιβλήθηκε κι αξίωνε από αυτούς να υπακούσουν ξεχνώντας, παραμερίζοντας, υποτάσσοντας τις

---

<sup>155</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 10 .

<sup>156</sup> Βλ. Τάτσης , Χ. , Ν. , Η γέννηση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας από το πνεύμα της νομικής διαδικασίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, 25, 1984, σελ. 43 .

<sup>157</sup> Βλ. Τάτσης , Χ. , Ν. , Η γέννηση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας από το πνεύμα της νομικής διαδικασίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, 25, 1984, σελ. 45.

αξιολογικές τους αποδοχές από την κοινωνική ζωή του καθήκοντος του ενόρκου. Επίσης, διαπίστωσε ότι τα άτομα ορίζουν αναδρομικά τις αποφάσεις τους, δηλαδή η αιτιολόγηση της απόφασης δίδεται μετά την λήψη της. Αφού καταλήξουν σε κάποιο συμπέρασμα, αναζητούν τους λόγους που τους οδήγησαν εκεί. Με αυτή τη μέθοδο μπαίνουν σε τάξη οι λεπτομέρειες στην διαδικασία της απόφασης κι εμφανίζονται να έχουν μια ορθολογιστική αλληλουχία<sup>158</sup>.

Ο Garfinkel περάτωσε την έρευνά του με την ακόλουθη διαπίστωση: «Ο επιτηδευμένος ένορκος δεν είναι ένα αντίγραφο του δικαστή σε μη νομικό επίπεδο. Είναι ένας καθημερινός άνθρωπος ο οποίος τηρουμένων των αναλογιών εξαιτίας της δομής και της λειτουργίας του σώματος των ενόρκων αλλάζει απλώς τις θεμελιώσεις που ρυθμίζουν τη λήψη αποφάσεών του. Οι τρόποι με τους οποίους ενεργεί παραμένουν οι ίδιοι σε κάθε τομέα της πραγματικότητας<sup>159</sup>».

Το 1979 οι Baldwin and McConville προχώρησαν στην πραγματοποίηση μιας έρευνας για ενόρκους στην Αγγλία, με στόχο την προσπάθεια αξιολόγησης της απόδοσης των ενόρκων σε μια σειρά από ποινικές δίκες. Προσπάθησαν να ανακαλύψουν τους παράγοντες που οδηγούν τους ενόρκους να φτάσουν στις ετυμηγορίες τους. Για παράδειγμα, επηρεάστηκε το αποτέλεσμα από τα χαρακτηριστικά του κατηγορουμένου ή το είδος του αδικήματος; Επηρεάστηκαν οι ένορκοι από συναισθήματα ή από προκαταλήψεις; Σχετίζεται η απόφαση με το κοινωνικο-οικονομικό status των ενόρκων; Η μέθοδος διερεύνησης των ανωτέρω πραγματοποιήθηκε, σε γενικές γραμμές, μέσω της εξέτασης των απόψεων των υπολοίπων συμμετεχόντων στη δίκη, προκειμένου να αντιδιασταλεί η ετυμηγορία των ενόρκων με αυτή των υπολοίπων που εμπλέκονται στην υπόθεση. Για παράδειγμα, πιστεύουν οι συμμετέχοντες ότι οι ένορκοι έβγαλαν απόφαση σύμφωνη με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν κατά τη δίκη; Ποιοί παράγοντες, κατά τη γνώμη τους, επηρέασαν την ετυμηγορία των ενόρκων; Οι ίδιοι συμφωνούσαν με την ετυμηγορία των ενόρκων; Βέβαια, αντιμετώπισαν και κάποια προβλήματα στην εγχειρηματοποίηση της έρευνας

---

<sup>158</sup> Βλ. Τάτσης, Χ., Ν., Η γέννηση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας από το πνεύμα της νομικής διαδικασίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, 25, 1984, σελ. 47.

<sup>159</sup> Βλ. Τάτσης, Χ., Ν., Η γέννηση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας από το πνεύμα της νομικής διαδικασίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, 25, 1984, σελ. 48.

τους αφού η μέθοδος που χρησιμοποίησαν είχε κάποια μειονεκτήματα και δεν κατάφεραν να πείσουν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να συνεργαστούν<sup>160</sup>.

Η έρευνα πεδίου ξεκίνησε στο Birmingham Crown Court τον Φεβρουάριο του 1975 κι ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1976. Το δείγμα αποτελούνταν από 500 εφέσεις που επιδικάστηκαν στο Birmingham Crown Court εκείνη την περίοδο. Συνέλεξαν πληροφορίες από διαφορετικές ομάδες υποκειμένων σε δύο στάδια. Βασικό στόχο αποτελούσε η διερεύνηση του τι ένιωθαν οι δικαστές, οι δικηγόροι υπεράσπισης και κατηγορίας και οι αστυνομικοί για τις ετυμηγορίες των ενόρκων. Όταν η δίκη κατέληγε σε αθωωτική απόφαση μοίραζαν στις διάφορες ομάδες υποκειμένων από ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές κι ανοιχτές ερωτήσεις οι οποίες αναφέρονταν μια σειρά από παράγοντες που μπορεί να επεξηγούν την αθώωση. Τα υποκείμενα καλούνταν να υποδείξουν ποιός παράγοντας είναι αυτός που κατά τη γνώμη τους επεξηγεί την απόφαση των ενόρκων κι όταν εντόπιζαν παραπάνω από έναν παράγοντες, έπρεπε να διευκρινήσουν ποιόν θεωρούσαν κυρίαρχο. Η ίδια διαδικασία ακολουθούνταν κι όταν η απόφαση ήταν καταδικαστική αλλά διέφεραν οι παράγοντες που αναφέρονταν στο ερωτηματολόγιο. Οι παράγοντες που παρουσιάζονταν σε όλα τα υποκείμενα διακρίνονταν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: νομικούς κι εξωνομικούς. Η έρευνα με τους δικαστές και τους δικηγόρους κατηγορίας και υπεράσπισης πραγματοποιήθηκε μέσω της συμπλήρωσης ερωτηματολογίων και με τους αστυνομικούς μέσω μαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων<sup>161</sup>.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι σε περίπου 6 από τις 7 δίκες δεν υπήρχε σημαντικό παράπονο από τους ερωτηθέντες για την ετυμηγορία των ενόρκων. Βέβαια, υπήρχαν και περιπτώσεις αμφίβολων ετυμηγοριών αλλά αυτές δεν αποτελούσαν παρά ένα μικρό κομμάτι του συνόλου των υποθέσεων που πέρασαν από τα ποινικά δικαστήρια εκείνη την περίοδο. Μάλιστα οι ερευνητές δηλώνουν ότι δεν κατάφεραν να εντοπίσουν εμφανείς ή κοινούς παράγοντες που να επεξηγούν τις αμφίβολες αυτές ετυμηγορίες. Κι αυτό το γεγονός οδηγεί στην ακόλουθη διαπίστωση: εφόσον οι αμφίβολες ετυμηγορίες προκύπτουν, ουσιαστικά, τυχαία, δεν προκύπτει από τα δεδομένα κανένα στοιχείο που να προβλέπει ούτε το είδος των

---

<sup>160</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 20.

<sup>161</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 26 – 27.

υποθέσεων που αναμένεται να καταλήξουν σε αμφίβολες ετυμηγορίες ούτε τον τύπο των δικαστών που θα βγάλουν αυτές τις ετυμηγορίες<sup>162</sup>.

Τη δεκαετία του '80 το ποσοστό και η πολυπλοκότητα της έρευνας των ενόρκων αυξήθηκε γρήγορα και ιδιαίτερα σε σχέση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ενόρκων, τη δομή των δικών, τα χαρακτηριστικά του κατηγορουμένου και του θύματος και άλλα. Αυτή η τάση εξέλιξης συνεχίστηκε και τη δεκαετία του '90. Τώρα, για άλλη μια φορά, το ερευνητικό ενδιαφέρον έχει στραφεί στην καινοτόμο έρευνα πεδίου με πραγματικούς ενόρκους. Μια τέτοια προσπάθεια, το Capital Jury Project, είναι αντιπροσωπευτική ενός μεγάλου πεδίου ερευνών για τη λήψη απόφασης από τους ενόρκους σε δίκες που επισύρουν θανατική ποινή και αφορά ένα σύνολο ερευνητών σε 15 πολιτείες της Αμερικής. Σε κάθε πολιτεία που συμμετέχει στην έρευνα ο στόχος είναι η συγκέντρωση πληροφοριών για ένα συγκεκριμένο αριθμό δικών που καταλήγουν σε θανατικές καταδίκες ή σε ισόβια κράτηση χωρίς αναστολή. Τα δεδομένα συλλέγονται μέσα από συνεντεύξεις με τέσσερις τυχαία επιλεγμένους ενόρκους από κάθε δίκη. Έχουν δημοσιευθεί κάποιες αναφορές για την έρευνα, η οποία όμως δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα.

### **3.3 ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΝΟΡΚΟΥΣ**

Όσον αφορά τώρα τους παράγοντες που επηρεάζουν τους ενόρκους κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα από τη μελέτη διάφορων ερευνών, η πλειονότητα των οποίων έχουν διενεργηθεί στις Η.Π.Α όπου το σύστημα των ενόρκων λειτουργεί στην αμιγή του μορφή κι αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στην εξής κατηγοριοποίησή τους<sup>163</sup>:

- Παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας.
- Παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

---

<sup>162</sup> Βλ. Baldin , J. and Mc. Conville , M. , Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979, pg. 130- 131.

<sup>163</sup> Βλ. Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

- Παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της υπόθεσης
- Παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της διάσκεψης

Οι έρευνες που ασχολήθηκαν με τη μελέτη των χαρακτηριστικών της διαδικασίας αφορούν κυρίως την έρευνα σε τομείς όπως:

**A) Ο τρόπος παρουσίασης βασικών νομικών όρων.** Οι Kerr et al.(1976) εξέτασαν τρεις ορισμούς της έννοιας της «αθώωσης λόγω αμφιβολιών» και διαπίστωσαν ότι τα ποσοστά των αθώωσεων ήταν μεγαλύτερα όταν ο ορισμός ήταν πιο ευρής<sup>164</sup>. Οι Borgida & Park (1988) διαπίστωσαν ότι η έννοια του να έχει πέσει ο κατηγορούμενος θύμα παγίδας αλληλεπιδρά με το ποινικό του μητρώο και συγκεκριμένα παρατηρούνται υψηλότερα ποσοστά καταδίκης όταν παρουσιάζεται ο «στενός» ορισμός της εν λόγω έννοιας κι όταν οι ένορκοι είναι ενήμεροι για το ποινικό παρελθόν του κατηγορουμένου<sup>165</sup>.

Σε γενικές γραμμές έχει αποδειχθεί ότι η γλώσσα που χρησιμοποιείται για την παρουσίαση βασικών νομικών εννοιών επηρεάζει την ετυμηγορία των ενόρκων.

**B) Οι οδηγίες από τους δικαστές.** Μια βασική υπόθεση που στηρίζει το σύστημα της συμμετοχής των ενόρκων στην ποινική δικαιοσύνη είναι η πίστη ότι οι ένορκοι ακολουθούν τις οδηγίες που πέρνουν από τον δικαστή που προδρεύει του δικαστηρίου. Οι έρευνες όμως έχουν δείξει ότι οι οδηγίες που περιορίζουν τους ενόρκους φαίνεται να πυροδοτούν την ακριβώς αντίθετη συμπεριφορά. Δηλαδή έχει αποδειχθεί ότι οι ένορκοι μπερδεύουν τα στοιχεία κατά τη διάσκεψη, επιδεικνύουν προκατάληψη εναντίον του κατηγορουμένου (Tanford & Penrod, 1984)<sup>166</sup>, επηρεάζονται από τη δημοσιότητα προ της δίκης (Karmer, Kerr & Carroll, 1990)<sup>167</sup> και λαμβάνουν υπόψιν τους το ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου (Shaw & Skolnick, 1995)<sup>168</sup>.

<sup>164</sup> Βλ. Kerr et al. in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>165</sup> Βλ. Borgida et al. in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>166</sup> Βλ. Tanford & Penrod, 1984 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>167</sup> Βλ. Karmer, Kerr & Carroll, 1990 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>168</sup> Βλ. Shaw & Skolnick, 1995 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

Αυτό σε γενικές γραμμές αποδεικνύει ότι οι ένορκοι θα βασιστούν στους εξω-νομικούς παράγοντες στους οποίους εκτίθενται ενώ οι οδηγίες του δικαστή δεν θα τους ασκήσουν παρά μικρή επιρροή.

**Γ) Η συμμετοχή των ενόρκων κατά τη δίκη.** Έρευνες που αφορούσαν την πιο ενεργή συμμετοχή των ενόρκων είχαν πολύ ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Η πιο ενεργή συμμετοχή μπορεί να αφορά το να κρατάνε οι ένορκοι σημειώσεις (Flango, 1980)<sup>169</sup>, το να κάνουν ερωτήσεις (Heuer & Penrod, 1988)<sup>170</sup> και το να διατηρούν την ανωνυμία τους (Hazelwood & Brigham, 1998)<sup>171</sup>.

Οι έρευνες που ασχολήθηκαν με τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων είναι ιδιαίτερος δημοφιλείς και αφορούν κυρίως τόμεις όπως:

**Α) Τα χαρακτηριστικά των ενόρκων.** Γενικά, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η φυλή, η μόρφωση, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής από τους ερευνητές γιατί είναι άμεσα ορατά. Οι έρευνες όμως έχουν δείξει ότι η σύνδεση των δημογραφικών χαρακτηριστικών με την ετυμηγορία των ενόρκων είναι χαλαρή κι ασυνεχής (Bonazolli, 1998)<sup>172</sup>. Το πιο σημαντικό εύρημα είναι ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ενόρκων αλληλεπιδρούν με τα χαρακτηριστικά του κατηγορουμένου με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργείται μια προκατάληψη υπέρ των κατηγορουμένων που ομοιάζουν με τους ενόρκους<sup>173</sup>.

Οι μελέτες αναφέρουν αντικρουόμενα ευρήματα για τη σχέση που έχει το φύλο των ενόρκων με την ετυμηγορία. Εντούτοις, το βάρος της απόδειξης δείχνει ότι οι γυναίκες ένορκοι τείνουν να καταδικάζουν τον κατηγορούμενο για βιασμό (Bagby et al., 1994)<sup>174</sup> ή για σεξουαλική κακοποίηση (Crowley et al., 1994)<sup>175</sup>. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι οι νεότεροι ένορκοι έχουν την τάση να

---

<sup>169</sup> Βλ. Flango, 1980 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>170</sup> Βλ. Heuer & Penrod, 1988 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>171</sup> Βλ. Hazelwood & Brigham, 1998 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>172</sup> Βλ. Bonazolli, 1998 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>173</sup> Βλ. Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>174</sup> Βλ. Bagby et al. 1994, in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 201.

<sup>175</sup> Βλ. Crowley et al. 1994, in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 207.

αθωώνουν, αλλά όσοι είναι υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου έχουν περισσότερο την τάση να καταδικάζουν (Hans and Vidmar, 1982)<sup>176</sup>.

Σε σχέση με τη φυλή το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α έκρινε ότι είναι αντισυνταγματικές οι αναιτιολόγητες ενστάσεις κατά της επιλογής των ενόρκων λόγω της φυλής τους. Στη μελέτη των Baldwin και Mc Conville που προαναφέραμε, βρέθηκε ότι η φυλετική σύνθεση του σώματος των ενόρκων δεν είναι σημαντική για την επεξήγηση της ετυμηγορίας. Διαπιστώθηκε ότι η φυλή του κατηγορουμένου ήταν σημαντικός παράγοντας. Ακόμα κι όταν το σώμα των ενόρκων αποτελούνταν από μαύρους, ο μαύρος κατηγορούμενος είχε περισσότερες πιθανότητες να καταδικαστεί με ανεξήγητη ετυμηγορία παρά να αθωωθεί<sup>177</sup>.

Ο αυταρχισμός των ενόρκων σχετίζεται με την επιβολή αυστηρής ποινής αλλά όχι με την τάση καταδίκης (Stephenson, 1992)<sup>178</sup>. Για τον συντηρητισμό των ενόρκων τα ευρήματα είναι αντικρουόμενα. Η παρουσία ενόρκων με πείρα σχετίζεται με μεγαλύτερη πιθανότητα απαγγελίας ετυμηγορίας ενοχής και επιβολής αυστηρότερων ποινών (Himelein et al., 1991)<sup>179</sup>.

**Β) Τα χαρακτηριστικά του κατηγορουμένου.** Πολλές έρευνες έχουν ασχοληθεί με τη σχέση μεταξύ των ετυμηγοριών των ενόρκων και μιας ευρείας ποικιλίας χαρακτηριστικών του κατηγορουμένου όπως, φυλή, φύλο, κοινωνικο-οικονομικό status, στάσεις, σχέση με το θύμα, ομοιότητα με το θύμα, μετάνοια, προηγούμενη εγκληματική δράση, στάσεις, εξωτερική εμφάνιση. Σχετικά με τη φυλή υπάρχουν λίγες αποδείξεις επιρροής αλλά πολλές έρευνες έχουν δείξει αλληλεπίδραση μεταξύ της φυλής ενόρκων και κατηγορουμένου και μάλιστα σύμφωνα με την προκατάληψη περί ομοιότητας που αναφέραμε και πιο πάνω (Daudistel et al., 1999)<sup>180</sup>. Έρευνες που έχουν μελετήσει την επιρροή του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου οδηγήθηκαν σε συμπεράσματα που επίσης επιβεβαιώνουν την προκατάληψη που

---

<sup>176</sup> Βλ. Hans & Vidmar 1982, in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 201.

<sup>177</sup> Βλ. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 208.

<sup>178</sup> Βλ. Stephenson, 1992 in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004, σελ 207.

<sup>179</sup> Βλ. Himelein et al. 1991 in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004.

<sup>180</sup> Βλ. Daudistel et al., 1999 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

εμφανίζεται σε περιπτώσεις ομοιότητας ενόρκων – κατηγορουμένου. Όσον αφορά το ποινικό παρελθόν του κατηγορουμένου, έχει προκύψει ότι οι κατηγορούμενοι με μία ή δύο προηγούμενες καταδίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να κριθούν ένοχοι από τους ενόρκους (Borgida and Park, 1988)<sup>181</sup>.

**Γ) Χαρακτηριστικά θύματος.** Ο αριθμός των ερευνών σε αυτό το κομμάτι είναι περιορισμένος αλλά αυξάνεται σταδιακά. Την αρχή έκαναν οι Kalven and Ziesel (1966) όταν μελέτησαν τις συμπεριφορές απέναντι στο θύμα στην έρευνά τους για τις μεταβλητές που επεξηγούν τις διαφορές ανάμεσα στις ετυμηγορίες δικαστών- ενόρκων. Από έρευνες έχουν προκύψει ότι είναι λίγη η επιρροή του πόνου του θύματος ή της εξωτερικής εμφάνισης, στην ετυμηγορία (McCoun, 1990)<sup>182</sup>. Βέβαια, υπάρχουν κι έρευνες που απέδειξαν ότι οι ένοργοι λαμβάνουν υπόψιν τους κάποια χαρακτηριστικά του θύματος κατά τη διαδικασία λήψης της τελικής τους απόφασης. Οι Judson et al. χειρίστηκαν πειραματικά πολλά χαρακτηριστικά του θύματος κι ανακάλυψαν ότι αρκετά από αυτά σχετίζονταν με την επιβολή ή όχι της θανατικής ποινής. Ο Myers (1979)<sup>183</sup> ανακάλυψε ότι οι καταδίκες ήταν πιο πιθανές σε περιπτώσεις νεαρών θυμάτων. Τέλος, οι Daudistel et al. (1999)<sup>184</sup> αναφέρουν ότι οι πιο μακροχρόνιες καταδικαστικές ποινές επιβάλλονταν σε περιπτώσεις όπου το θύμα και ο κατηγορούμενος ανήκαν στην ίδια φυλή.

**Δ) Χαρακτηριστικά δικαστών/δικηγόρων.** Δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επιρροή που μπορεί να έχουν οι παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά δικαστών ή δικηγόρων στις ετυμηγορίες των ενόρκων. Σχετικά με τους δικαστές οι Badzinski and Pettus (1994) ασχολήθηκαν με το φύλο και την μη λεκτική συμπεριφορά των δικαστών και δεν βρήκαν καμμία επιρροή από κανένα από τα δύο χαρακτηριστικά. Μια έρευνα πεδίου του Blanck

---

<sup>181</sup> Βλ. Borgida and Park, 1988 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>182</sup> Βλ. McCoun, 1990 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3.

<sup>183</sup> Βλ. Myers, 1977 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>184</sup> Βλ. Daudistel et al., 1999 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

(1985) έφερε στο φως σχέσεις μεταξύ αρκετών διαστάσεων της λεκτικής και μη λεκτικής συμπεριφοράς των δικαστών<sup>185</sup>.

Σχετικά με τους δικηγόρους όλο και αυξάνονται οι έρευνες που μελετούν τα χαρακτηριστικά και τη συμπεριφορά τους στη δίκη. Όσον αφορά τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά το φύλο του συνηγόρου δεν φάνηκε να έχει καμία επιρροή στους ενόρκους αλλά σε άλλες περιπτώσεις φάνηκε ότι όταν ο συνήγορος ήταν άντρας οι πιθανότητες αθώωσης του κατηγορουμένου ήταν περισσότερες.

Οι Linz, Penrod, and McDonald (1986)<sup>186</sup> δεν βρήκαν καμία συσχέτιση μεταξύ του περιεχομένου ή του τρόπου που πραγματοποίησε την εναρκτήρια ομιλία του ο δικηγόρος, με την πρώτη ψηφοφορία των ενόρκων ή με την τελική τους ετυμηγορία. Οι Hans and Swiegart (1993)<sup>187</sup> ανέλυσαν τις συνεντεύξεις που πήραν από 99 ενόρκους. Οι απαντήσεις τους συνέκλιναν στην άποψη ότι αντιμετωπίζουν τους δικηγόρους με σκεπτικισμό και τους θεωρούν περλκυστικούς. Ειδικότερα, ανέφεραν ότι τους ενοχλούσαν οι υπερβολικοί συναισθηματισμοί και η καθοδήγηση των μαρτύρων.

Περαιτέρω, συνεχίζουμε με έρευνες που αφορούν τα χαρακτηριστικά της υπόθεσης.

**A) Η ισχύς των στοιχείων.** Αφορά την ποσότητα και την ποιότητα των στοιχείων που παρουσιάζονται από τους ενάγοντες κατά τη δίκη. Είναι αναμφίβολο ότι η ισχύς των αποδεικτικών μέσων επηρεάζει τους ενόρκους κι αυτό έχει αποδειχθεί ερευνητικά πολλαπλώς.

**B) Η δημοσιότητα προ της δίκης.** Μπορεί να επηρεάσει τους ενόρκους πολύ πριν μπουν στην αίθουσα του δικαστηρίου. Το ανησυχητικό σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ότι η έκθεση των ενόρκων σε αυτές τις πληροφορίες που συνήθως είναι υπέρ της δίωξης, μπορεί να μειώσουν τις πιθανότητες του κατηγορουμένου για μια δίκαιη δίκη. Οι Kline and Jess (1966)<sup>188</sup> ανακάλυψαν ότι οι ένορκοι που είχαν εκτεθεί σε δημοσιότητα προ της δίκης καταδίκασαν σε

---

<sup>185</sup> Βλ. Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>186</sup> Βλ. Linz, Penrod and Mc Donald, 1986 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>187</sup> Βλ. Hans and Swiegart, 1993 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>188</sup> Βλ. Klein and Jess, 1966 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

ποσοστό 54% πιο συχνά απ'ότι οι ένορκοι που δεν είχαν πληροφορηθεί κάτι από τα Μ.Μ.Ε. Ο R.W.Davis (1986)<sup>189</sup> διαπίστωσε ότι η αρνητική δημοσιότητα παρήγαγε υψηλότερα ποσοστά καταδικών απ'ότι η ουδέτερη. Οι Kramer et al.(1990)<sup>190</sup> ανακάλυψαν ότι οι ένορκοι που παρακολούθησαν συνασθηματικά φορτισμένες πληροφορίες από τα Μ.Μ.Ε καταδίκάζαν πιο συχνά απ'ότι όσοι δεν είχαν εκτεθεί σε τέτοιου είδους πληροφορίες.

Γ) **Οι καταθέσεις ειδικών επιστημόνων.** Έχουν γίνει αρκετές έρευνες που έχουν ασχοληθεί με την παρουσία ή όχι ειδικών μαρτυριών, με το περιεχόμενο αυτών των παρουσιάσεων, με το βαθμό που αντικρούστηκαν αυτές οι καταθέσεις. Σχετικά με το περιεχόμενο προκύπτει ότι η κατάθεση των ειδικών επηρεάζει τους ενόρκους όταν αυτή δεν αντικρούεται από άλλον ειδικό (Spanos et al., 1991)<sup>191</sup>, επίσης επηρεάζει όταν είναι πολύ συγκεκριμένη (Gabora et al., 1993)<sup>192</sup>. Γενικά όμως, τα μέχρι τώρα ερευνητικά πορίσματα δεν μας επιτρέπουν να γενικεύσουμε ούτε να υποθέσουμε ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στις καταθέσεις των ειδικών και στον επηρεασμό των ενόρκων.

Τέλος, όσον αφορά τις έρευνες για τη **διάσκεψη του σώματος των ενόρκων** θα μπορούσαμε, εν συντομία, να αναφέρουμε τα ακόλουθα. Όσα γνωρίζουμε για τη διάσκεψη του σώματος των ενόρκων προέρχονται από τις μελέτες προσομείωσης των ενόρκων και των σκιωδών ενόρκων, καθώς και από τις διηγήσεις πρώην ενόρκων. Κανένας ερευνητής δεν έχει παρατηρήσει πραγματικούς ενόρκους να εκτελούν το καθήκον τους. Ενώ οι διηγήσεις των πρώην ενόρκων είναι προσωπικές και μεροληπτικές (Baldwin and McConville, 1980)<sup>193</sup>, οι περισσότερες έρευνες προσομείωσης των ενόρκων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Hastie, 1993)<sup>194</sup> επικεντρώνονται στη συμπεριφορά τους πριν από τη διάσκεψη, με την πεποίθηση ότι οι περισσότεροι ένορκοι έχουν αποφασίσει για την ετυμηγορία πριν

---

<sup>189</sup> Βλ. R.W Davis, 1986 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>190</sup> Βλ. Kramer et al. 1990 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>191</sup> Βλ. Spanos et al., 1991 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>192</sup> Βλ. Gabora et al., 1993 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>193</sup> Βλ. Baldwin and McConville, 1980 in Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και δίκαιο ,Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004

<sup>194</sup> Βλ. Hastie, 1993 in Καπαρδής Α. , Ψυχολογία και δίκαιο ,Εκδόσεις Μεσόγειος , Αθήνα 2004

αποσυρθούν για διάσκεψη. Η πεποίθηση αυτή εντοπίζεται στο εύρημα των Kalven and Zeisel (1966)<sup>195</sup> ότι στις εννέα από τις δέκα ομάδες ενόρκων η διάσκεψη για τη λήψη απόφασης αφιερώνεται στην προσπάθεια να πειστεί η μειοψηφία να αλλάξει γνώμη και να ασπαστεί την ετυμηγορία της πλειοψηφίας. Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι ένορκοι φτάνουν σε συμφωνία ο Levine (1992)<sup>196</sup> ανακεφαλαιώνει πώς έχει η κατάσταση ισχυριζόμενος ότι «η κοινωνική και ψυχολογική πίεση αρκούν για να ευθυγραμμιστούν οι ετερόδοξοι με την υπόλοιπη ομάδα...Αλλά αυτή η γενίκευση είναι ιδιαίτερα ευρεία. Οι μειονότητες στην ομάδα των ενόρκων δεν είναι τόσο αδύναμες όσο τις παρουσιάζουν». Επίσης σύμφωνα με τον ίδιο, έχει επίσης διαπιστωθεί ότι οι ένορκοι καταλήγουν σε ετυμηγορία συμβιβασμού, επιδίδονται σε «αμοιβαίες υποχωρήσεις». Βέβαια, ένας ένορκος με ηγετικές ικανότητες μπορεί να επηρεάσει ακόμα την πλειονότητα υπέρ της άποψής του.

Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι οι κοινωνικά «επιτυχημένοι» ένορκοι μιλούν περισσότερο απ'ότι οι λιγότερο επιτυχημένοι, οι άντρες περισσότερο από τις γυναίκες. Η διάσκεψη διαρκεί περισσότερο όταν κατευθύνεται από τις αποδείξεις κι όχι από την ετυμηγορία (Hastie et al., 1983)<sup>197</sup>. Επίσης, μελέτες έχουν αποδείξει ότι όσο περισσότερο διαρκεί η διάσκεψη τόσο αυξάνεται η πιθανότητα απαγγελίας ετυμηγορίας υπέρ της αθώωσης του κατηγορουμένου (Baldwin and McConville, 1980)<sup>198</sup>. Οι πολλαπλές κατηγορίες σε βάρος του κατηγορουμένου σχετίζονται με μεγαλύτερη πιθανότητα απαγγελίας ετυμηγορίας ενοχής (Tanford et al. 1985)<sup>199</sup>, όπως συμβαίνει και με τη γνώση ότι ο κατηγορούμενος έχει καταδικαστεί στο παρελθόν, δηλαδή έχει βεβαρημένο ποινικό μητρώο (Greene and Dodge, 1995)<sup>200</sup>. Καθώς προχωρεί η διαδικασία της διάσκεψης παρατηρείται η τάση, οι ένορκοι που εκφράζουν

---

<sup>195</sup> Βλ. Kalven and Zeisel, 1966 in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004

<sup>196</sup> Βλ. Levine, 1992 in Καπαρδής Α., Ψυχολογία και δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004

<sup>197</sup> Βλ. Hastie et al., 1983 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>198</sup> Βλ. Baldwin and McConville, 1980 Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>199</sup> Βλ. Tanford et al., 1985 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

<sup>200</sup> Βλ. Greene and Dodge, 1995 in Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

την μειοψηφία να πλησιάζουν την ετυμηγορία των ενόρκων της πλειοψηφίας και να υπερισχύει η επιείκεια (Kerr and Bay, 1982)<sup>201</sup>.

Έχοντας, λοιπόν, ολοκληρώσει την παρουσίαση κάποιων βασικών ερευνητικών πορισμάτων σε σχέση με τους παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν τους ενόρκους, θα περάσουμε στο εμπειρικό κομμάτι της παρούσας εργασίας.

---

<sup>201</sup> Βλ. Kerr and Bay, 1982 in Devine, J., et al. , Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public Policy, and Law, March 2000, Vol.7, No.3, pg. 628.

#### **4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΝΟΡΚΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ.**

##### **4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Αφού παρουσιάσαμε στο θεωρητικό κομμάτι της παρούσας εργασίας, αρχικά τα διαδικαστικά θέματα της λειτουργίας του θεσμού των ενόρκων στις Η.Π.Α, σε μεγάλες Ευρωπαϊκές χώρες και στην Ελλάδα, το θεωρητικό υπόβαθρο της Δικαστικής Ψυχολογίας για τους ενόρκους, την επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται υπέρ και κατά του θεσμού και τέλος, τις εμπειρικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί γύρω από το έν λόγω φαινόμενο και τα αποτελέσματά τους, θεωρήσαμε ότι θα ήταν ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα και χρήσιμη για την ολοκλήρωση της εργασίας η πραγματοποίηση μιας εμπειρικής διερεύνησης των παραγόντων που επηρεάζουν τους ενόρκους κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ειδικά για το θεσμό των ενόρκων στην Ελλάδα, τα εμπειρικά δεδομένα που να διερευνούν τους παράγοντες επιρροής των ενόρκων είναι πολύ περιορισμένα. Θεωρήσαμε, λοιπόν, ότι μία βασική έρευνα σε αυτό τον χώρο θα μπορούσε να αποδώσει σημαντικά στοιχεία που θα προσέφεραν μια πιο καθαρή εικόνα για την λειτουργία των ΜΟΔ στην Ελλάδα, για τον τρόπο που οι ίδιοι οι ένορκοι βιώνουν και επιτελούν τον ρόλο που τους ανατίθεται, για τις προσδοκίες που έχουν από τον εαυτό τους κατά την τέλεση του ρόλου τους και για το αν κι εφόσον υπάρχουν κάποιοι παράγοντες, νομικοί κι εξω-νομικοί, που τους επηρεάζουν.

Έχοντας λοιπόν αυτούς τους βασικούς ερευνητικούς στόχους υπόψιν επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε μια ποιοτική έρευνα. Η ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες ασχολείται με ποιότητες και για την ακρίβεια με κοινωνικές ποιότητες. Μπορεί να εστιάσει σε μία ή περισσότερες ποιότητες ενός ατόμου, μίας κοινωνικής ομάδας, του πληθυσμού μίας περιοχής ή και μιας ολόκληρης χώρας. Ειδικά η κοινωνιολογική έρευνα αλλά και η ανθρωπιστική, εστιάζει σε ποιότητες που αφορούν σε κοινωνικούς ρόλους, κοινωνικές θέσεις και κοινωνικές σχέσεις καθώς και τους τρόπους που αυτές

οι ποιότητες συγκεκριμενοποιούνται σε ενιαίες συνθέσεις. Η ποιοτική έρευνα επιχειρεί να περιγράψει, να εξηγήσει, να αναλύσει, να κατανοήσει, να ερμηνεύσει ή να εικάσει πάνω σε ήδη γνωστές ποιότητες ή ακόμα και να ανακαλύψει νέες ποιότητες που δεν είχαν εντοπιστεί. Η ποιοτική έρευνα είναι καλύτερα εξοπλισμένη για την μελέτη της ποιότητας<sup>202</sup>.

Η παρούσα έρευνα αφορά ουσιαστικά στη μελέτη ενός κοινωνικού ρόλου, αυτόν του ενόρκου και στην προσπάθεια περιγραφής των παραγόντων που μπορεί να επηρεάζουν το άτομο κατά την τέλεση αυτού του ρόλου. Το είδος της έρευνας λοιπόν που ενδείκνυται για την εκπλήρωση των ερευνητικών μας στόχων είναι η ποιοτική έρευνα, πιστεύοντας ότι τα ποιοτικά δεδομένα που θα προκύψουν από την ανάλυση θα δώσουν τόσο μια γενική εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται το ρόλο τους όσο κι εμπιμέρους εικόνες για τους παράγοντες που παρεμβαίνουν στη διαδικασία και τους επηρεάζουν ή όχι. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε λεπτομερειακά πως πραγματοποιήθηκε η εν λόγω έρευνα και με ποιά συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία.

#### **4.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ**

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τις αρχές του χειμώνα του 2006 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2007 σε Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια της Αθήνας και του Πειραιά.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν αυτή των προσωπικών συνεντεύξεων με άτομα που είχαν χρηματίσει ένορκοι. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνταν με τη βοήθεια ενός ερωτηματολογίου – οδηγού , το οποίο αποτελούνταν από δεκαεπτά ανοικτές ερωτήσεις και τέσσερις αρχικές ερωτήσεις που αφορούσαν βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο) (παράρτημα). Οι ερωτήσεις αυτές προέκυψαν από μία αρχική πιλοτική έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στο Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Αθηνών και από τη μελέτη των εμπειρικών ερευνών που έχουν ασχοληθεί με το θέμα των ενόρκων κι έχουν καταλήξει σε

---

<sup>202</sup> Βλ. Λάζος, Γ., Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Θεωρία και Πράξη, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998, σελ.29-30.

εμπεριστατωμένα πορίσματα ως προς τους παράγοντες που τους επηρεάζουν. Η πιλοτική έρευνα συνίστατο ουσιαστικά στη συνομιλία με ενόρκους οι οποίοι παρεβρίσκονταν στο δικαστήριο. Από την συζήτηση που ακολούθησε προέκυψαν κάποια βασικά θέματα που φάνηκε ότι απασχολούν τους ενόρκους και που μπορεί να τους επηρεάζουν κατά την τέλεση του ρόλου τους.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν άτομα που είχαν κατά το παρελθόν παραστεί στα ΜΟΔ ως ένορκοι από μία ή και περισσότερες φορές. Η δειγματοληψία έγινε με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Επιλέχθηκαν αρχικά κάποια άτομα που είχαν ήδη χρηματίσει ένορκοι κι αυτοί έδωσαν τα ονόματα κάποιων άλλων ενόρκων και ούτω καθεξής. Η επιλογή αυτής της μεθόδου δειγματοληψίας έγινε γιατί ο υπό έρευνα πληθυσμός (ένορκοι) παρουσίαζε δυσκολίες ως προς τον εντοπισμό αλλά και την προσέγγισή του.

Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων της έρευνας γινόταν κυρίως σε χώρους που βόλευαν τα υποκείμενα της έρευνας και ποίκιλλαν από το χώρο των δικαστηρίων (ΜΟΔ) μέχρι το χώρο εργασίας τους. Τα υποκείμενα δεν έρχονταν σε επαφή με το ερωτηματολόγιο πριν τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Η συνέντευξη ξεκινούσε με την καταγραφή των δημογραφικών χαρακτηριστικών των υποκειμένων και εν συνεχεία γινόταν η κάθε ερώτηση και την ίδια στιγμή καταγραφόταν με κάθε λεπτομέρεια η απάντηση, όπως την έδινε το υποκείμενο.

Η επεξεργασία των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκε με ανάλυση περιεχομένου. Η ανάλυση περιεχομένου μετατρέπει δευτερογενές υλικό ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων. Η μέθοδος αυτή έχει συνδεθεί κυρίως με την ανάλυση του γραπτού και του προφορικού λόγου κυρίως στο πλαίσιο των μέσων μαζικής επικοινωνίας αλλά μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιονδήποτε επικοινωνιακό λόγο ή μήνυμα, σε όποια μορφή κι αν εμφανίζεται. Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση του κειμένου. Αυτό συνεπάγεται α)ότι το κείμενο εξετάζεται στην ολότητά του και όχι επιλεκτικά, β)ότι οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των δεδομένων ορίζονται με σαφήνεια, έτσι ώστε να είναι δυνατή η επανάληψη και ο έλεγχος της διαδικασίας από άλλους ερευνητές και γ) ότι χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στο κείμενο ποσοτικοποιούνται, ούτως ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί η

σημασία που φέρουν στο ίδιο το κείμενο σε σύγκριση με άλλα. Επομένως πρόκειται για μία απολύτως τυποποιημένη μέθοδο που οδηγεί στη συστηματική κωδικοποίηση του γραπτού και του προφορικού λόγου και, ως εκ τούτου, αντιστοιχεί στην ποσοτικοποίηση των απαντήσεων στις ανοιχτές ερωτήσεις των ερωτηματολογίων και του περιεχομένου των μη τυποποιημένων συνεντεύξεων<sup>203</sup>.

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε στα ακόλουθα στάδια:

- 1<sup>ο</sup> στάδιο: Συγκεντρωτική εικόνα των απαντήσεων ανά ερώτηση. Όπου συγκεντρώθηκαν όλες οι απαντήσεις ανά ερώτηση και επιλέχθηκαν οι κοινές απαντήσεις προκειμένου να περάσουμε στο επόμενο στάδιο.
- 2<sup>ο</sup> στάδιο: Θεματική κατηγοριοποίηση ανά ερώτηση. Όπου φτιάχτηκαν οι βασικές κατηγοριοποιήσεις των απαντήσεων ανά ερώτηση. (παράρτημα)
- 3<sup>ο</sup> στάδιο: Ποσοτικοποίηση των απαντήσεων. Όπου βρέθηκε η συχνότητα της κάθε απάντησης και υπολογίστηκε και το ποσοστό επί της εκατό. (παράρτημα)
- 4<sup>ο</sup> στάδιο: Γενική εικόνα. Πρόκειται για τη γενική εικόνα που προέκυψε με την ολοκλήρωση όλων των προηγούμενων σταδίων για το υπό έρευνα φαινόμενο.

#### 4.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Οι ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας προκύπτουν κυρίως από τις θεωρητικές τοποθετήσεις της Δικαστικής Ψυχολογίας για το θεσμό των ενόρκων, για την ψυχολογική τους κατάσταση και για τους επιρροές που δέχονται. Συγκεκριμένα:

- Οι ένορκοι λόγω έλλειψης νομικών γνώσεων και μη κατανόησης της νομικής ορολογίας αναμένεται να υποτάξουν την κρίση τους στην αυθεντία των τακτικών δικαστών.

---

<sup>203</sup> Βλ. Κυριαζή, Ν., Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις, 2001.

- Σύμφωνα με το ψυχολογικό φαινόμενο της υποβολής οι ένορκοι επηρεάζονται τόσο από τους συνηγόρους (υπεράσπισης και κατηγορίας), από τον Εισαγγελέα, όσο και από το ακροατήριο της δίκης.
- Οι ένορκοι, επειδή ακριβώς είναι άτομα ως επί το πλείστον ξένα ως προς τα νομικά ζητήματα και τη γενικότερη πρακτική που διέπει τα ποινικά δικαστήρια, είναι δυνατό να επηρεαστούν πολύ ευκολότερα από την κοινή γνώμη και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που την εκφράζουν. Ειδικότερα για την δημοσιότητα προ της δίκης, έρευνες έχουν αποδείξει ότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιρροής της κρίσης των ενόρκων.
- Δεδομένου ότι το δικαστήριο αποτελείται από άτομα διαφορετικού κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου, αναμένεται να υπόκεινται οι ένορκοι στην λεγόμενη ψυχολογία του πλήθους, η οποία συνίσταται στην επίδραση των μεν στους δε..Δηλαδή στον αλληλοεπηρεασμό.
- Παρουσιάζουν λιγότερη ψυχολογική αντοχή από τους δικαστές και παρασύρονται από συναισθήματα που τους δημιουργούνται κατά τη δίκη.

Στη συνέχεια θα περάσουμε στην αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας και στο τέλος θα δούμε κατά πόσο επαληθεύτηκαν ή όχι οι ερευνητικές υποθέσεις που προαναφέρουμε και για ποιούς λόγους.

#### **4.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**

Καταρχήν το δείγμα της έρευνας αποτελείται από δεκατέσσερα άτομα τα οποία με βάση τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά διακρίνονται ως εξής: ως προς το φύλο: οκτώ γυναίκες και έξι άντρες, ως προς το μορφωτικό επίπεδο: δέκα απόφοιτοι Α.Ε.Ι, τρεις κάτοχοι Μεταπτυχιακού διπλώματος και ένας απόφοιτος Λυκείου, ως προς το επάγγελμα: τέσσερις τραπεζικοί υπάλληλοι, ένας υπάλληλος ΕΛΤΑ, ένας πολιτικός μηχανικός, ένας εκτελωνιστής, δύο δικηγόροι και πέντε δημόσιοι υπάλληλοι και τέλος οι ηλικίες των υποκειμένων κυμαίνονταν από 40 έως 55 ετών. Με βάση την πρώτη

ερώτηση του ερωτηματολογίου (Πόσες φορές έχετε χρηματίσει ένορκος;) μπορούμε να διαχωρίσουμε το δείγμα μας και ως εξής: 6 άτομα έχουν παραστεί στο ΜΟΔ 1 φορά (43%), 1 άτομο έχει παραστεί 2 φορές (7%), 3 άτομα έχουν παραστεί 3 φορές (21%), 1 άτομο έχει παραστεί 4 φορές (7%), 1 άτομο έχει παραστεί 5 φορές (7%), 2 άτομα έχουν παραστεί 6 φορές (14%).

Στην ερώτηση «θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η παρουσία των ενόρκων στα ΜΟΔ κι αν ναι γιατί;», η απάντηση ήταν θετική και ομόφωνη για την παρουσία των ενόρκων στα ΜΟΔ και η αιτιολόγησή της είχε δύο σκέλη: α) γιατί οι ένορκοι βλέπουν τα πράγματα διαφορετικά από τους δικαστές (η αιτιολόγηση αυτή δόθηκε από το 64% των ερωτηθέντων) και β) γιατί οι ένορκοι εκφράζουν το λαϊκό περί δικαίου αίσθημα (57%)<sup>204</sup>.

Συνεχίζοντας, στην ερώτηση «ενδιαφέρεστε γενικότερα για θέματα εγκληματικότητας» από τις απαντήσεις των υποκειμένων προέκυψε ομόφωνη θετική εκδήλωση ενδιαφέροντος για τα θέματα εγκληματικότητας.

Περνάμε στην τέταρτη ερώτηση που αναφέρεται στις προσδοκίες που έχει ο καθένας για τον εαυτό του όταν εκτελεί χρέη ενόρκου. Οι απαντήσεις οδήγησαν στην δημιουργία τεσσάρων κατηγοριοποιήσεων, πρώτη προσδοκία αποδείχθηκε ότι αποτελεί η απόδοση δικαιοσύνης σε ποσοστό 64% των ερωτηθέντων, ακολουθεί η ανεύρεση της αλήθειας με ποσοστό 21%, εν συνεχεία το συναίσθημα ευθυνης, υπευθυνότητας με ποσοστό 28% και τέλος η αντικειμενικότητα- αμεροληψία με ποσοστό 21%.

Στην ερώτηση εάν οι νομικές γνώσεις των υποκειμένων είναι αρκετές για την εκπλήρωση του ρόλου τους, φάνηκε ότι απ'τη μία, οι ερωτηθέντες δεν θεωρούν ότι έχουν επαρκείς νομικές γνώσεις, από την άλλη όμως δεν θεωρούν ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τροχοπέδη στην ανάληψη και εκπλήρωση των καθηκόντων τους ως ένορκοι. Συγκεκριμένα: το 28% απάντησε ότι δεν επαρκού οι νομικές γνώσεις που διαθέτι, το 50% θεωρεί ότι διαθέτει περιορισμένες νομικές γνώσεις όμως δεν αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην εκπλήρωση του ρόλου του ενόρκου και το 14% απαντά ότι οι

---

<sup>204</sup> Όσον αφορά τα ποσοστά που αναφέρονται τόσο σε αυτή όσο και στις υπόλοιπες απαντήσεις, τα υποκείμενα ήταν ελεύθερα να απαντήσουν ό, τι ήθελαν εφόσον οι ερωτήσεις ήταν ανοικτές. Γι'αυτό και τα ποσοστά των απαντήσεων σε κάθε ερώτηση, αν αθροιστούν, ξεπερνούν το σύνολο των υποκειμένων της έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι στην ίδια ερώτηση η απάντησή τους μπορεί να ανήκει σε δύο ή και παραπάνω θεματικές κατηγοριοποιήσεις.

τακτικοί δικαστές βοηθούν τους ενόρκους κι επεξηγούν ό,τι δεν είναι κατανοητό.

Ως προς τα συναισθήματα που βίωσαν ανεβαίνοντας στην έδρα ως κυρίαρχο συναίσθημα εμφανίζεται το αίσθημα ευθύνης (78%). Επίσης αναφέρουν και συναισθήματα φόβου και δέους (43%), άγχους – αγωνίας-ταραχής (29%). Επίσης, όσοι από τα υποκείμενα της έρευνας είχαν χρηματίσει ένορκοι παραπάνω από μία φορά κάνουν λόγο για το ίδιο συναίσθημα ευθύνης το οποίο παραμένει κάθε φορά που ανεβαίνει κανείς στην έδρα του δικαστηρίου για να δικάσει.

Όσον αφορά το τι λαμβάνουν περισσότερο υπόψη το είδος ή τη βαρύτητα του αδικήματος η πλειονότητα (57%) απάντησε ότι είναι αδιαχώριστα κι ότι κατά τη λήψη της απόφασης λαμβάνουν υπόψιν τους και τα δύο. Το 21% απάντησε ότι επικεντρώνεται στο είδος του αδικήματος και τέλος το 35% θεώρησε πιο σημαντική τη βαρύτητα του αδικήματος διακρίνοντας όμως ανάμεσα στην ηθική και συναισθηματική που θεώρησε ότι έχουν μεγαλύτερη αξία από την υλική βαρύτητα.

Στην ερώτηση για την δημοσιότητα προ της δίκης και την επιρροή που μπορεί να ασκηθεί στους ενόρκους εξαιτίας της το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (64%) υποστηρίζει ότι η δημοσιότητα προ της δίκης δεν επηρεάζει. Κι αυτό γιατί το σύνολο των στοιχείων παρουσιάζεται μόνο κατά τη διάρκεια της δίκης και τότε μπορεί κανείς να έχει μια σφαιρική εικόνα των γεγονότων και να καταλήξει σε συμπεράσματα. Βέβαια, υπάρχει κι ένα ποσοστό (35%) που υποστηρίζει ότι η δημοσιότητα επηρεάζει γιατί σε κάνει να νιώθεις υπόλογος απέναντι στην κοινή γνώμη.

Συνεχίζουμε με την ερώτηση για την γνώση προηγούμενης εγκληματικής δράσης του κατηγορουμένου και τι επιδράσεις μπορεί να έχει αυτό. Καταρχήν το 85% συμφώνησε ότι η γνώση της προηγούμενης εγκληματικής δράσης επηρεάζει την κρίση του ενόρκου ενώ το 7% θεώρησε ότι δεν επηρεάζεται από κάτι τέτοιο. Από αυτούς που επηρεάζονται όλοι απάντησαν ότι η κρίση καθίσταται πιο αυστηρή γιατί ο κατηγορούμενος δεν φαίνεται να επιδεικνύει μεταμέλεια (85%).

Και περνάμε τώρα στην ερώτηση για το κατά πόσο η ψήφος των τακτικών δικαστών μπορεί να επηρεάσει την κρίση των ενόρκων. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν φαίνεται ότι οι ένορκοι δεν επηρεάζονται από τους

τακτικούς δικαστές. Απολύτως αρνητική ήταν η απάντηση του 64% των ερωτηθέντων και το 43% απαντά ότι η γνώμη των τακτικών δικαστών συνυπολογίζεται γιατί είναι οι ειδικοί, όμως η τελική απόφαση αποτελεί προσωπική υπόθεση.

Στο ίδιο περίπου πνεύμα κινούνται και οι απαντήσεις στην ερώτηση 11 για την επιρροή ή όχι που δέχονται οι ένορκοι από την αγόρευση του εισαγγελέα. Το 78% υποστηρίζει ότι η αγόρευση του εισαγγελέα δεν είναι καθοριστική για την τελική κρίση, το 35% τη θεωρεί σημαντική και σίγουρα λαμβάνεται υπόψιν. Το ιδιαιτέρως σημαντικό κομμάτι σε αυτό το σημείο είναι ότι ένα ποσοστό των υποκειμένων συμπλήρωσε στις απαντήσεις του ότι η αγόρευση του εισαγγελέα μπορεί να επηρεάσει μόνο ως προς το μέγεθος της ποινής (21%) .

Όσον αφορά τώρα τις συναισθηματικές εξάρσεις που μπορεί να εκδηλωθούν από τους διαδίκους κατά τη διάρκεια της δίκης, οι ένορκοι θεωρούν ότι είναι κάτι αναμενόμενο στα πλαίσια της δίκης και δεν επηρεάζει (64%) . Βέβαια, υπάρχει κι ένα ποσοστό της τάξης του 28% που υποστηρίζει ότι τέτοιους είδους εξάρσεις μπορούν να σε επηρεάσουν συναισθηματικά όχι όμως ως προς την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου αλλά ως προς το μέγεθος της ποινής.

Για τον ρόλο των δικηγόρων στη διαδικασία της δίκης, η γενική εικόνα που προκύπτει από τις απαντήσεις είναι ότι επιτελούν απλώς το ρόλο τους κι ότι ο καθένας υποστηρίζει με τα επιχειρήματά του τον πελάτη του (64%). Επίσης, οι δικηγόροι θεωρούνται βασικός παράγοντας της δίκης (28%). Ένα μικρό μόνο ποσοστό (14%) θεωρεί ότι είναι παρελκυστικοί, το 7% ότι φωτίζουν πτυχές της πράξης που τελέστηκε και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, επίσης το 7% θεωρεί ότι συμβάλλουν στην αποκάλυψη της αλήθειας και τέλος το 7% υποστηρίζει ότι εάν οι δικηγόροι παραθέσουν τεκμηριωμένα στοιχεία μπορούν να επηρεάσουν.

Όσο για το αν επηρεάστηκαν από τους υπόλοιπους ενόρκους υποστηρίζουν ότι δεν επηρεάστηκαν (78%) και διατυπώνουν την άποψη ότι ο καθένας θέτει τα επιχειρήματά του και είναι σεβαστά και σημαντικά για να κινηθεί η διαδικασία (14%).

Στην ερώτηση αν συζητάνε την υπόθεση με μέλη της οικογένειάς τους, οι απαντήσεις μοιράστηκαν ισομερώς με το 43% να ομολογεί ότι συζητά

αναλυτικά την υπόθεση και το ίδιο ποσοστό να υποστηρίζει ότι δεν το συζητά ποτέ. Επίσης, το 14% αναφέρει ότι συζητά για την υπόθεση αλλά όχι με πολλές λεπτομέρειες.

Σημαντικό εύρημα αποτελεί ή απάντηση στην ερώτηση «σε ποιο στάδιο της δίκης είχατε διαμορφώσει την τελική σας κρίση», η οποία ήταν ομόφωνη: όταν έχουν ολοκληρωθεί οι μαρτυρίες τότε έχει ο ένορκος μια σαφή εικόνα για το τι έχει διαδραματιστεί και μπορεί να καταλήξει στην τελική του απόφαση.

Και κλείνουμε την παρουσίαση των αποτελεσμάτων με την τελευταία ερώτηση «απ' την όλη συμμετοχή σας τι σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;». Ανησυχητικό εύρημα στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί το γεγονός ότι το 28% των ερωτηθέντων απαντά ότι απογοητεύτηκε από τη λειτουργία του δικαϊκού συστήματος και από τη διαπίστωση της ελλιπούς κατάρτισης των δικαστών. Επιπλέον, το 14% διαπιστώνει την ύπαρξη συνεργασίας μεταξύ τακτικών δικαστών και ενόρκων σε ισότιμη βάση, το 14% θεωρεί τη συμμετοχή στο ΜΟΔ σημαντική εμπειρία γιατί οδηγεί στην εκ των έσω ανακάλυψη της λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και τέλος το 14% υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια σοβαρή υπόθεση και για ανάληψη πολύ μεγάλης ευθύνης.

#### **4.5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**

Ξεκινώντας την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων θα πρέπει να τονισθεί ότι το δείγμα της παρούσας έρευνας είναι μικρό κι επομένως δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων, παρά ταύτα επαρκεί για την απόδοση μιας γενικής εικόνας για το πως αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι ένορκοι το ρόλο που αναλαμβάνουν και για τους παράγοντες που τους επηρεάζουν κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Αρχικά, παρατηρείται θετική ανταπόκριση στην ανάγκη παρουσίας ενόρκων στα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια και μάλιστα ομόφωνη. Γεγονός που αντικατοπτρίζει την θετική άποψη των πολιτών για την παρουσία των ενόρκων στα δικαστήρια. Συγκεκριμένα, θεωρούν ότι οι ένορκοι προσφέρουν μια οπτική διαφορετική από αυτή των τακτικών δικαστών και εκφράζουν το λαϊκό περί δικαίου αίσθημα. Αυτές οι διαστάσεις που προσφέρουν οι λαϊκοί

δικαστές, ώθησαν τον Ποινικό Νομοθέτη να εισαγάγει τον εν λόγω στα βαρύτερα των εγκλημάτων με την πεποίθηση ότι αποτελεί την επιτομή της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης. Επομένως, αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι ίδιοι που καλούνται να εκτελέσουν χρέη ένορκου σέβονται το θεσμό, τον θεωρούν απαραίτητο για τη σωστή λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης κι έχουν πλήρη επίγνωση του ρόλου που καλούνται να αναλάβουν.

Μάλιστα τα προαναφερθέντα φαίνονται εναργέστερα κι από το γεγονός ότι το βασικότερο συναίσθημα που αναφέρουν ότι βιώνουν είναι το αίσθημα ευθύνης. Έχουν, λοιπόν, πλήρη συνείδηση του ρόλου και του καθήκοντος που αναλαμβάνουν και στόχο τους αποτελεί η εκτέλεσή του με υπευθυνότητα. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι ένορκοι της περιγραφόμενης έρευνας παρουσιάζονται συνειδητοποιημένοι και λίγο φοβισμένοι βέβαια, πράγμα απολύτως λογικό αφού όπως και οι ίδιοι δηλώνουν: αισθάνονται ότι στα χέρια τους στηρίζεται η ζωή του κατηγορουμένου. Με την υπευθυνότητα, όμως, που υποστηρίζουν ότι τους διακρίνει κάθε φορά που ανεβαίνουν στην έδρα του δικαστηρίου για να δικάσουν, υποδηλώνεται η τάση να αφοσιωθούν στη διαδικασία, να παρακολουθήσουν με προσοχή και διαύγεια ώστε να μπορέσουν να καταλήξουν στο σωστό συμπέρασμα και να αποδοθεί δικαιοσύνη. Εξάλλου βασική τους προσδοκία απαντούν ότι είναι ακριβώς αυτό, η απόδοση δηλαδή δικαιοσύνης. Παρατήρει λοιπόν κανείς, ότι η έννοια του δικαίου είναι κυρίαρχη, ότι αναλαμβάνουν το ρόλο τους με ευθύνη και υπευθυνότητα και συνειδητοποιούν το βασικό στόχο που έχουν να επιτελέσουν, να αποδώσουν δηλαδή, κατά το δυνατόν, δικαιοσύνη.

Επιπροσθέτως, θεωρούν ότι οι περιορισμένες νομικές γνώσεις που διαθέτουν δεν αναστέλει την εκτέλεση του καθήκοντος που έχουν αναλάβει. Νιώθουν αρκετά σίγουροι για τον εαυτό τους και θεωρούν ότι μπορούν να ανταποκριθούν στην πρόκληση. Επιπλέον, παρέχεται βοήθεια και η επεξήγηση από τους δικαστές όπου αυτό είναι απαραίτητο. Επομένως, τα υποκείμενα του δείγματός μας δεν παρουσιάζονται ανασφαλή κι αβέβαια για τις ικανότητές τους να κατανοήσουν τη νομική ορολογία και να μπορέσουν να καταλήξουν σε κάποια συμπεράσματα.

Σε αντίθεση με τα πορίσματα των περισσότερων ερευνών το δείγμα μας δηλώνει ότι δεν επηρεάζεται από τη δημοσιότητα προ της δίκης, από τη

γνώμη των τακτικών δικαστών, από την αγόρευση του εισαγγελέα κι από τη γνώμη των υπολοίπων ενόρκων διαψεύδοντας τις θεωρητικές μας υποθέσεις. Με τη διαφοροποίηση ότι η αγόρευση του εισαγγελέα μπορεί να τους επηρεάσει μόνο στο επίπεδο του μεγέθους της ποινής. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή το συγκεκριμένο δείγμα είναι μικρό και δεν μπορούμε να βγάλουμε γενικά συμπεράσματα για το κατά πόσο τελικά επηρεάζονται ή όχι οι ένορκοι από τους ανωτέρω παράγοντες. Επιπλέον, το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος ήταν υψηλό, πράγμα που σε ένα βαθμό, υποδηλώνει την παρουσία κριτικής σκέψης και ικανότητας επεξεργασίας των δεδομένων. Το γεγονός ότι αρνούνται την επιρροή από παράγοντες της δίκης μπορεί να αποτελεί απόδειξη ότι αναλαμβάνουν ένα «επαγγελματικό» καθήκον όντας ένορκοι. Νιώθουν ένα ιδιαίτερο αίσθημα ευθύνης και στόχος τους είναι να ανακαλύψουν την αλήθεια και να αποδώσουν διακααιοσύνη, ακριβώς όπως και οι δικαστές. Δεν μπορούμε λοιπόν να κρίνουμε με ακρίβεια εάν όντως επηρεάζονται ή όχι. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με συμμετοχική παρατήρηση και μάλιστα με διάρκεια.

Όσον αφορά την γνώση προηγούμενης εγκληματικής δράσης, φαίνεται ότι επηρεάζει την κρίση τους και μάλιστα την κάνει πιο αυστηρή, γεγονός που είναι σύμφωνο με τα πορίσματα των ερευνών που αναφέρθηκαν και ανωτέρω. Παρατηρείται δηλαδή τάση αυστηροποίησης όταν ο δράστης είναι υπότροπος. Γεγονός που αποτελεί βασικό εύρημα γιατί δηλώνει την έλλειψη ανέχειας των πολιτών στην υποτροπή. Τα υποκείμενα της έρευνας υποστηρίζουν ότι γίνονται πιο αυστηρά γιατί ο κατηγορούμενος δεν δηλώνει μεταμέλεια. Επομένως, η μεταμέλεια είναι βασικό για τη συγχώρεση ή για την επιείκεια, κάποιος όμως που είναι υπότροπος δεν δηλώνει μεταμέλεια και κατά την κρίση των ερωτηθέντων θα πρέπει να τιμωρηθεί πιο αυστηρά, προκειμένου, προφανώς, να συνετισθεί.

Βέβαια, η επιείκεια που υποστηρίζεται ευρέως και που υποθέσαμε κι εμείς, ότι διακρίνει τους ενόρκους σε σχέση με τους τακτικούς δικαστές φαίνεται, σε ένα βαθμό, από το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει ότι επηρεάζεται από τις συναισθηματικές εξάρσεις των διαδίκων και των συγγενών τους κατά τη διάρκεια της δίκης και κυρίως ως προς το μέγεθος της ποινής. Πολλοί ανέφεραν χαρακτηριστικά ότι είναι διαφορετικά όταν βλέπεις ότι ο κατηγορούμενος έχει άτομα να τον στηρίξουν

και να τον βοηθήσουν. Είναι εμφανές ότι είναι πιο συναισθηματικοί και παρουσιάζουν λιγότερη ψυχική αντοχή σε γεγονότα που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της δίκης, όπως είναι οι συναισθηματικές εξάρσεις.

Επίσης, σύμφωνα με τις υπάρχουσες εμπειρικές έρευνες είναι το εύρημα ότι η τελική άποψη των ενόρκων διαμορφώνεται όταν έχουν ολοκληρωθεί οι μαρτυρίες γιατί έχουν ακουστεί όλα σχετικά με το τι έχει διαδραματιστεί.

Για τους δικηγόρους τώρα, φαίνεται ότι οι ένορκοι τους αντιμετωπίζουν σαν επαγγελματίες που επιτελούν το ρόλο τους ο οποίος συνίσταται στην υποστήριξη του πελάτη τους. Δεν τους αντιμετωπίζουν αρνητικά ούτε με καχυποψία και δεν τους κατηγορούν για χειραγώγηση ή παραπλάνηση, όπως θα μπορούσε κανείς να αναμένει.

Τέλος, θετικά κρίνεται το γεγονός ότι οι ερωτηθέντες διαπιστώνουν μια συνεργασία μεταξύ δικαστών και ενόρκων σε ισότιμη βάση. Εξάλλου αυτό είναι και το ζητούμενο στα ΜΟΔ, μέσα από τη γόνιμη συνεργασία τακτικών και λαϊκών δικαστών να ανευρεθεί η αλήθεια και να αποδοθεί δικαιοσύνη. Όμως, παρατηρείται και μια γενικότερη απογοήτευση των ερωτηθέντων απέναντι στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και στους δικαστές. Βλέποντας οι πολίτες τη λειτουργία του συστήματος εκ των έσω, δηλώνουν ότι απογοητεύονται τόσο από τη λειτουργία του όσο και από τα εντεταλμένα για την απόδοση της δικαιοσύνης όργανα. Βέβαια, είναι θλιβερό να μην υπάρχει εμπιστοσύνη στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και τέτοιες διαπιστώσεις θα πρέπει να αποτελούν προμηνύματα για την ανάγκη διαρθρωτικών αλλαγών που να αποκαταστήσουν το χαμένο αίσθημα εμπιστοσύνης.

#### **4.6 ΣΥΖΗΤΗΣΗ**

Σε αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να περάσουμε σε μια συνοπτική παρουσίαση των πορισμάτων της έρευνας για να μπορέσουμε εν συνεχεία να δούμε αναλυτικά ποιές θεωρητικές μας υποθέσεις επαληθεύτηκαν, ποιές όχι και γιατί.

Τα συμπεράσματα λοιπόν της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

- Οι ίδιοι οι ένορκοι εμφανίζονται θετικοί απέναντι στην ανάγκη παρουσίας τους στα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια.
- Θεωρούν ότι οι περιορισμένες νομικές τους γνώσεις δεν αποτελούν τροχοπέδη στην εκτέλεση του ρόλου του ενόρκου.
- Βιώνουν έντονα το αίσθημα της ευθύνης κατά την ανάληψη του ρόλου του ενόρκου.
- Βασικές τους προσδοκίες είναι η απόδοση της δικαιοσύνης και η ανακάλυψη της αλήθειας.
- Υποστηρίζουν ότι δεν επηρεάζονται από τη δημοσιότητα προ της δίκης.
- Επίσης, δεν επηρεάζονται από τη γνώμη των τακτικών δικαστών και των υπολοίπων ενόρκων .
- Η κρίση του εισαγγελέα δεν είναι καθοριστική για την απόφασή τους, όμως τους επηρεάζει ως προς το μέγεθος της ποινής.
- Εμφανίζουν έλλειψη ανέχειας στους υπότροπους κατηγορούμενους και μάλιστα η κρίση τους καθίσταται πιο αυστηρή.
- Παρουσιάζονται πιο συναισθηματικοί κι ευαισθητοποιημένοι στις συναισθηματικές εξάρσεις των διαδίκων.
- Η τελική τους άποψη διαμορφώνεται μετά το πέρας των μαρτυριών.
- Θεωρούν ότι οι δικηγόροι είναι επαγγελματίες που επιτελούν το ρόλο τους υποστηρίζοντας τον πελάτη τους.
- Διαπιστώνουν ότι υφίσταται συνεργασία μεταξύ τακτικών δικαστών και ενόρκων.
- Τέλος, εξωτερικεύουν κι ένα αίσθημα απογοήτευσης από τη λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

Σε γενικές γραμμές, δεν φαίνεται να επαληθεύονται οι θεωρητικές μας υποθέσεις εφόσον τα υποκείμενα της ερευνάς μας κατά την πλειοψηφία τους τουλάχιστον δεν φαίνεται να υποτάσσονται στην αυθεντία των δικαστών, στο ψυχολογικό φαινόμενο της υποβολής από τους δικηγόρους ή στην ψυχολογία του πλήθους και να αλληλοεπηρεάζονται κατά τη διαμόρφωση της κρίσης τους. Επιπλέον, η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει ότι δεν επηρεάζεται

από την κοινή γνώμη και τα Μ.Μ.Ε γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τα ερευνητικά δεδομένα που παρουσιάσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Είναι εμφανές όμως, αυτό που υποστηρίζει ο Garfinkel στην έρευνά του. Οι ένορκοι κατά τη διάρκεια της θητείας τους έχουν αποδεχτεί μια υπηρεσιακή «νομική» γραμμή προκειμένου να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους. Φαίνεται ότι αναλαμβάνουν ένα «επαγγελματικό» καθήκον, μπαίνουν οι ίδιοι στη θέση των δικαστών και στόχο τους αποτελεί αποκλειστικά η αποκάλυψη της αλήθειας και η απόδοση της δικαιοσύνης. Ίσως γι' αυτό να δηλώνουν τόσο αποφασιστικά την απουσία επηρεασμού από τους παράγοντες της δίκης. Ακριβώς για να δείξουν έναν «επαγγελματισμό» κατά την ανάληψη του ρόλου του ενόρκου, διατηρώντας βέβαια πάντα το δικαίωμά τους να κρίνουν με διαφορετικό τρόπο από τους δικαστές, γεγονός που είναι θεμιτό κι επιθυμητό στα πλαίσια των ΜΟΔ. Εξάλλου, δεν θα μπορούσαμε να κρίνουμε με ακρίβεια αν όντως επηρεάζονται. Κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό μόνο με τις προσωπικές συνεντεύξεις αλλά απαιτεί συμμετοχική παρατήρηση και μάλιστα με διάρκεια χρόνου.

Βέβαια, όσον αφορά τη υπόθεσή μας ότι οι ένορκοι παρουσιάζουν λιγότερη ψυχολογική αντοχή από τους δικαστές και ότι παρασύρονται από τα συναισθήματα που τους δημιουργούνται κατά τη δίκη, αυτό φαίνεται να ισχύει σε ένα βαθμό τουλάχιστον. Το ίδιο ισχύει και για την επιείκεια την οποία οι έρευνες δείχνουν ότι εμφανίζουν οι ένορκοι. Στην προκειμένη έρευνα η επιείκιά τους διακρίνεται κυρίως ως προς το εύρος της ποινής κι όχι ως προς την ενοχή ή την αθωότητα. Ειδικά εκεί δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα και φροντίζουν να παραγκωνίζουν όλους τους εξωγενείς παράγοντες προκειμένου να καταλήξουν ανεπηρρέαστα στην κρίση τους περί ενοχής ή αθωότητας.

Αν θα θέλαμε να δώσουμε μια γενική εικόνα από την αίσθηση που άφησαν οι προσωπικές συνεντεύξεις με τους ενόρκους και τα πορίσματα της έρευνας θα λέγαμε τα εξής:

Από το δείγμα φάνηκε ότι οι ένορκοι είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένοι, αγχωμένοι και ανήσυχοι για τον ρόλο που αναλαμβάνουν στην έδρα του δικαστηρίου. Αυτό που βασικά τους ενδιαφέρει, κατά την εκπλήρωση αυτού του ρόλου, είναι να είναι προσηλωμένοι στη διαδικασία, να ακούσουν όλες τις πλευρές με προσοχή και να μπούν στο ουσιαστικό μέρος της υπόθεσης να

ανακαλύψουν δηλαδή την αλήθεια, το τι πραγματικά συνέβη κι αν όντως ο κατηγορούμενος είναι ο υπαίτιος. Εμφανίζονται να διαθέτουν υψηλό αίσθημα δικαίου, να επιθυμούν την απόδοση δικαιοσύνης και τους διακρίνει μεγάλη ευθύνη ως προς την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου, γεγονός που τους προκαλεί και κάποια συναισθήματα φόβου, ταραχής και άγχους γιατί ουσιαστικά νιώθουν ότι κρίνουν έναν άνθρωπο κι ότι εναπόκειται στα χέρια τους «η ζωή» του.

Επιπροσθέτως, είναι εμφανές, από την έλλειψη οποιονδήποτε επιρροών που δηλώνουν ότι υπάρχει, ότι αναλαμβάνουν με επαγγελματισμό τη θέση του ενόρκου στο δικαστήριο κι ότι αξιώνουν από τον εαυτό τους την απουσία μεροληπτικών στάσεων και την παρουσία αντικειμενικότητας και αμεροληψίας. Εμφανίζονται αρκετά σίγουροι για τον εαυτό τους και την κρίση τους χωρίς να χάνουν την επιείκεια και την ευαισθησία τους απέναντι στον κατηγορούμενο και τις πιθανές συναισθηματικές εξάρσεις που μπορεί να εκδηλωθούν κατά τη διάρκεια της δίκης.

Τέλος, πιστεύουν στο θεσμό των ενόρκων και υποστηρίζουν την παρουσία τους στα Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια. Είναι βασικό το γεγονός ότι πιστεύουν πως οι ένορκοι εκφράζουν το λαϊκό περί δικαίου αίσθημα κι ότι έχουν θέση στα ΜΟΔ ως αντίβαρο στον άκρατο επαγγελματισμό των τακτικών δικαστών δίνοντάς τους μια διαφορετική οπτική των πραγμάτων. Ενθαρρυντική είναι και η διαπίστωσή τους περί ύπαρξης ισότιμης συνεργασίας μεταξύ τακτικών και λαϊκών, πράγμα που σημαίνει ότι δεν θεωρούν ότι είναι απλώς «διακοσμητικά στοιχεία» και τους δίνει την ικανοποίηση ότι πραγματικά προσφέρουν στην διαδικασία και στην απονομή της δικαιοσύνης.

Βέβαια, σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να αναφερθούμε και στην απροθυμία, την οποία εκδηλώνουν σχετικά με τη συμμετοχή τους στα δικαστήρια, ακριβώς γιατί νιώθουν ότι παραγκωνίζουν τη δουλειά τους κι ότι σπαταλούν τον χρόνο τους. Αυτό δεν φάνηκε πουθενά στην έρευνα γιατί δεν υπήρχε κάποια σχετική ερώτηση, διαπιστώθηκε όμως από τη συνομιλία με τους ενόρκους και πιστεύουμε πως είναι άξιο αναφοράς. Τέλος, ανησυχητική είναι και η διαπίστωση τους περί ανεπάρκειας του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης και των δικαστών και η απογοήτευση που πολλοί

υποστηρίζουν ότι ένιωσαν βλέποντας τη λειτουργία του συστήματος εκ των έσω.

Κλείνοντας, να αναφέρουμε για άλλη μια φορά ότι η εμβέλεια του συγκεκριμένου δείγματος είναι μικρή και δεν δύναται να οδηγήσει σε γενίκευση των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο-οδηγός που κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας, περιλαμβάνει γενικές ερωτήσεις που μπορούν να δώσουν μια γενική εικόνα για τους ενόρκους και για τους παράγοντες που ίσως τους επηρεάζουν. Μια έρευνα που θα επικεντρωνόταν σε συγκεκριμένους παράγοντες, θα έδινε ενδεχομένως μια πιο σαφή εικόνα σχετικά με αυτούς, αλλά στην παρούσα έρευνα ο στόχος ήταν να ξεκαθαρίσουμε αρχικά το τοπίο σχετικά με το πως οι ίδιοι οι ένορκοι αντιλαμβάνονται το ρόλο τους, τι προσδοκίες έχουν από τον εαυτό τους και σε ένα δεύτερο επίπεδο αν επηρεάζονται από κάποιους παράγοντες της δίκης και από ποιούς συγκεκριμένα.

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη αποτελεί ένα από τα ζητήματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο νομικό αλλά και ψυχολογικό ενδιαφέρον. Η χρησιμότητα ή μη παρουσίας των ενόρκων στα ποινικά δικαστήρια, είτε αυτά λειτουργούν ως αμιγώς ορκωτά είτε ως μικτά ορκωτά, φέρνει στο προσκήνιο τόσο νομικές όσο και ψυχολογικές παραμέτρους οι οποίες χρίζουν περαιτέρω έρευνας.

Όπως έχει αναφερθεί διεξοδικά και στην παρούσα εργασία η συμμετοχή των ενόρκων στις ποινικές δίκες θεωρείται αδιαμφισβήτη έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας στα πλαίσια της δικαστικής εξουσίας και αναπόσπαστο κομμάτι του σύγχρονου δημοκρατικού νομικού μας πολιτισμού. Τα ποινικά αδικήματα διαταράσσουν την κοινωνική ειρήνη προσβάλλοντας τις επιλεγμένες από το νομοθέτη κοινωνικο-ηθικές αξίες αλλά και το περί δικαίου συναίσθημα του λαού. Και βέβαια, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι γνησιότερος εκφραστής όλων αυτών των μεγεθών, που συναρτώνται με ορισμένη εγκληματική συμπεριφορά είναι ο ίδιος ο λαός, και γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να συμμετέχει στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Η διαφωνία των περισσοτέρων έγκειται στο γεγονός ότι οι λαϊκοί δικαστές δεν διαθέτουν νομικές γνώσεις κι επομένως δεν μπορούν να κρίνουν επί νομικών ζητημάτων γι' αυτό και το αμιγές ορκωτό σύστημα έχει, στις περισσότερες χώρες, αντικατασταθεί από το μικτό ορκωτό. Κι αυτό γιατί θεωρείται ως η ορθή μέση λύση, η συνεργασία δηλαδή τακτικών και λαϊκών δικαστών τουλάχιστον κατά την εκδίκαση των κακουργημάτων και δη η συνεργασία τους τόσο κατά τη διάγνωση της ενοχής όσο και κατά την επιμέτρηση και επιβολή της ποινής. Με το σύστημα αυτό των «Μικτών Ορκωτών Δικαστηρίων», αφενός μεν αλληλοεξουδετερώνονται τα μειονεκτήματα, αφετέρου δε συνδυάζονται και εναρμονίζονται τα πλεονεκτήματα των τακτικών-νομικών δικαστών από τη μία και των ενόρκων-λαϊκών δικαστών από την άλλη.

Όπως αποδείχθηκε κι από την έρευνα που διεξήχθη στα ΜΟΔ της Αθήνας και του Πειραιά για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας οι ίδιοι οι ένορκοι αναλαμβάνουν με υπευθυνότητα το ρόλο τους και επιθυμούν την

ανεύρεση της αλήθειας και την απόδοση της δικαιοσύνης. Ωστόσο τα σώματα των ενόρκων δεν είναι μια ουδέτερη, αμερόληπτη και αντικειμενική μέθοδος καθορισμού της ενοχής και της αθωότητας ενός κατηγορουμένου. Ένας αριθμός νομικών και εξωνομικών παραγόντων επιδρούν στο είδος της επεξεργασίας των πληροφοριών όταν οι ένορκοι πρόκειται να λάβουν αποφάσεις.

Το συμπέρασμα αυτό προσφέρει υποστήριξη σε μια καλύτερη διαχείριση των δικών και στη λήψη κάποιων μέτρων που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη λειτουργία του συστήματος των ΜΟΔ.

- Κατ'αρχήν θα πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στη διαδικασία επιλογής των λαϊκών μελών της κοινωνίας που θα συγκροτήσουν τον κατάλογο των ενόρκων. Θα πρέπει η επιλογή να μην περιορίζεται σε δημόσιους υπαλλήλους και υπαλλήλους Τραπεζών, επιστήμονες και τα λοιπά αλλά να υπάρξει μέριμνα για τη συμμετοχή κι άλλων επαγγελματικών ομάδων (έμποροι, αγρότες, εργάτες και άλλοι), ώστε η συμμετοχή να είναι πράγματι αντιπροσωπευτική.
- Η διαδικασία στο ακροατήριο θα πρέπει να είναι λεπτομερειακή και προσανατολισμένη στο γνωστικό επίπεδο και στην ικανότητα πρόσληψης του καθημερινού ανθρώπου, ώστε να καθίστανται κατανοητές από τους ενόρκους όλες οι πτυχές της υπόθεσης που εκδικάζεται.
- Κατά τη διάσκεψη θα πρέπει να γίνεται ανάλυση όλων των στοιχείων υπέρ και κατά του κατηγορουμένου με επισήμανση της βαρύτητας του καθενός από αυτά και ανάλυση των νομικών διατάξεων, στο μέτρο του δυνατού, ώστε να γίνουν κατανοητές από μη νομικό. Αυτό συνεπάγεται την αναγκαιότητα χρήσης της καθομιλουμένης προκειμένου να μευαφέρουν οι δικαστές τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους στους ενόρκους.
- Η ανάπτυξη μιας καλής ανθρώπινης σχέσης μεταξύ των τακτικών δικαστών και των ενόρκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας βοηθάει τα μέγιστα στη δημιουργία ενός εποικοδομητικού διαλόγου. Αυτό συνεπάγεται ότι θα πρέπει να

προσπελαστούν τα εμπόδια των προκατασκευασμένων σκέψεων των τακτικών δικαστών και ενόρκων έναντι αλλήλων.

- Επίσης, η εκπαίδευση επίδοξων ενόρκων θα ήταν ωφέλιμη.

Δεν σημαίνει ότι οποιαδήποτε από τις πρακτικές που προτάθηκαν θα διασφαλίσει την αξιοπιστία των ενόρκων. Αυτά όμως σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι ένορκοι τείνουν να αναλαμβάνουν το ρόλο τους με μεγάλη υπευθυνότητα και με την πίστη ότι μέσω των συγκλίσεων και της μέθεξης των απόψεων τακτικών και λαϊκών δικαστών δημιουργείται ένας θετικός τρόπος σκέψης που μπορεί να οδηγήσει σε ορθότερες και ευστοχότερες κρίσεις και αποφάσεις, μπορούν να συμβάλλουν στην βελτιστοποίηση της απόδοσης των ενόρκων και, κατ'επέκταση, του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

# ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

## ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. Είναι η πρώτη φορά που εκτελείται χρέη ενόρκου ; (Πόσες φορές έχετε παραστεί στα Μ.Ο.Δ ως ένορκος;)
2. Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η παρουσία των ενόρκων στα Μ.Ο.Δ και αν ναι γιατί ;
3. Ενδιαφέρεστε γενικότερα για θέματα εγκληματικότητας ;
4. Τι προσδοκίες έχετε από τον εαυτό σας όταν εκτελείται χρέη ενόρκου ;
5. Πιστεύετε ότι οι νομικές σας γνώσεις είναι αρκετές για την επιτυχημένη εκπλήρωση του ρόλου σας ως ένορκος ;
6. Ποιά τα συναισθήματα που βιώσατε ανεβαίνοντας για πρώτη φορά στην έδρα του δικαστηρίου για να δικάσετε ;Και ποιά τις επόμενες φορές;
7. Κατά την λήψη της απόφασης λαμβάνετε υπόψιν σας το είδος και τη βαρύτητα του αδικήματος (υλική , συναισθηματική , ηθική ) κι αν ναι τι θεωρείτε πιο σημαντικό ;
8. Η δημοσιότητα, που μπορεί να λάβει μια συγκεκριμένη υπόθεση από τα Μ.Μ.Ε πριν από τη δίκη θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίσης σας είτε θετικά είτε αρνητικά;
9. Η γνώση προηγούμενης εγκληματικής δράσης του κατηγορουμένου θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση σας, κι αν ναι, με ποιό τρόπο ;

10. Πιστεύετε ότι η ψήφος των τακτικών δικαστών θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση σας ;
11. Πιστεύετε ότι η αγόρευση του εισαγγελέα και η τοποθέτησή του ως προς την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου είναι καθοριστική για την τελική σας απόφαση ;
12. Τυχόν συναισθηματικές εξάρσεις των διαδίκων κατά τη διάρκεια της δίκης θα μπορούσαν να σας επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά ;
13. Πως κρίνετε το ρόλο των συνηγόρων κατά τη διάρκεια της δίκης ;
14. Η κρίση σας επηρεάστηκε από τη γνώμη των υπολοίπων ενόρκων ;
15. Συζητάτε την υπόθεση που δικάσατε με μέλη της οικογένειάς σας ;
16. Σε ποιο στάδιο της διαδικασίας (της δίκης ) νιώθετε ότι έχετε διαμορφώσει την τελική κρίση σας ; όταν έχουν ολοκληρωθεί οι μαρτυρίες , όταν έχει αγορεύσει ο εισαγγελέας ή κατά τη διάρκεια της σύσκεψης ;
17. Από την όλη συμμετοχή σας , υπάρχει κάτι που σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;

## **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑ ΕΡΩΤΗΣΗ**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1 : Πόσες φορές έχετε παραστεί στα ΜΟΔ ως ένορκος;

- 6 άτομα έχουν παραστεί 1 φορά - 43%
- 1 άτομο έχει παραστεί 2 φορές - 7%
- 3 άτομα έχουν παραστεί 3 φορές - 21%
- 1 άτομο έχει παραστεί 4 φορές - 7%
- 1 άτομο έχει παραστεί 5 φορές - 7%
- 2 άτομα έχουν παραστεί 6 φορές - 14%

ΕΡΩΤΗΣΗ 2 : Θεωρείτε ότι είναι απαραίτητη η παρουσία των ενόρκων στα Μ.Ο.Δ κι αν ναι γιατί;

- Θ.Κ : 1. Ναι, είναι απαραίτητη η παρουσία των ενόρκων στα ΜΟΔ.(ομοφωνία)
2. Οι ένορκοι βλέπουν τα πράγματα διαφορετικά από τους δικαστές.(x9) 64%
3. Οι ένορκοι εκφράζουν το λαϊκό περί δικαίου αίσθημα.(x 8) 57%

ΕΡΩΤΗΣΗ 3 : Ενδιαφέρεστε γενικότερα για θέματα εγκληματικότητας ;

- Θ.Κ : 1. Θετική εκδήλωση ενδιαφέροντος για θέματα εγκληματικότητας .(ομοφωνία)

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 : Τι προσδοκίες έχετε από τον εαυτό σας όταν εκτελείτε χρέη ενόρκου;

- Θ.Κ : 1. Απόδοση δικαιοσύνης (x 9) 64%
2. Ανεύρεση της αλήθειας. (x 3) 21%
3. Συναίσθημα ευθύνης, υπευθυνότητας.(x 4) 28%
4. Αντικειμενικότητα, αμεροληψία. (x 3) 21%

ΕΡΩΤΗΣΗ 5 : Πιστεύετε ότι οι νομικές σας γνώσεις είναι αρκετές για την εκπλήρωση του ρόλου σας ως ένορκος;

- Θ.Κ : 1. Όχι, δεν επαρκούν.(x 4) 28%

2. Οι νομικές γνώσεις είναι περιορισμένες, όμως δεν αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην εκπλήρωση του ρόλου ως ένορκος.(x 7) 50%

3. Οι τακτικοί δικαστές βοηθούν κι επεξηγούν ό,τι δεν είναι κατανοητό.(x2) 14%

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 : Ποιά τα συναισθήματα που βιώσατε ανεβαίνοντας για πρώτη φορά στην έδρα του δικαστηρίου για να δικάσετε; Και ποιά τις επόμενες φορές;

Θ.Κ : 1. Αίσθημα ευθύνης.(x 11) 78%

2. Φόβος, δέος. (x 6) 43%

3. Άγχος, αγωνία, ταραχή.(x 4) 29%

4. Κάθε φορά παραμένει το ίδιο συναίσθημα ευθύνης αλλά όχι η ίδια ταραχή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7 : Κατά τη λήψη της απόφασης λαμβάνετε υπ'όψιν το είδος και τη βαρύτητα του αδικήματος (υλική,συναισθηματική, ηθική) κι αν ναι τι θεωρείτε πιο σημαντικό;

Θ.Κ : 1. Και το είδος και τη βαρύτητα του αδικήματος, είναι αδιαχώριστα.(x 8) 57%

2. Κυρίως το είδος του αδικήματος. (x 3) 21%

3. Η ηθική και η συναισθηματική βαρύτητα έχουν ιδιαίτερη αξία και μεγαλύτερη από την υλική. (x 5) 35%

ΕΡΩΤΗΣΗ 8 : Η δημοσιότητα που μπορεί να λάβει μια συγκεκριμένη υπόθεση από τα ΜΜΕ πριν από τη δίκη, θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση σας είτε θετικά είτε αρνητικά;

Θ.Κ : 1. Ναι, θα επηρέαζε, γιατί νιώθεις υπόλογος απέναντι στην κοινή γνώμη.(x 5) 35%

2. Όχι δεν επηρεάζει. Το σύνολο των στοιχείων παρουσιάζεται μόνο κατά τη διάρκεια της δίκης. Τότο μπορείς να έχεις σφαιρική εικόνα των γεγονότων και να καταλήξεις σε συμπεράσματα. (x 9) 64%

ΕΡΩΤΗΣΗ 9 : Η γνώση προηγούμενης εγκληματικής δράσης του κατηγορουμένου θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση σας κι αν ναι με ποιό τρόπο;

- Θ.Κ : 1. Ναι, η γνώση προηγούμενης εγκληματικής δράσης επηρεάζει την κρίση του ενόρκου.(x 12) 85%
2. Όχι , δεν επηρεάζει (x 1) 7%
3. Η κρίση είναι πιο αυστηρή γιατί ο κατηγορούμενος δεν επιδεικνύει μεταμέλεια. (x 12) 85%

ΕΡΩΤΗΣΗ 10 : Πιστεύετε ότι η ψήφος των τακτικών δικαστών θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση σας;

- Θ.Κ : 1. Όχι, δεν επηρεάζει.(x 9) 64%
2. Η γνώμη τους συνυπολογίζεται γιατί είναι οι ειδικοί , όμως η τελική απόφαση είναι προσωπική υπόθεση.(x 6) 43%

ΕΡΩΤΗΣΗ 11 : Πιστεύετε ότι η αγόρευση του εισαγγελέα και η τοποθέτησή του ως προς την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου είναι καθοριστική για την τελική σας απόφαση;

- Θ.Κ : 1. Όχι η αγόρευση του εισαγγελέα δεν είναι καθοριστική για την τελική κρίση.(x 11) 78%
2. Η αγόρευση του εισαγγελέα είναι σημαντική και σίγουρα λαμβάνεται υπ'όψιν. (x 5) 35%
3. Η αγόρευση του εισαγγελέα μπορεί να επηρεάσει μόνο ως προς το μέγεθος της ποινής. (x 3) 21%

ΕΡΩΤΗΣΗ 12 : Τυχόν συναισθηματικές εξάρσεις των διαδίκων κατά τη διάρκεια της δίκης θα μπορούσαν να σας επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά;

- Θ.Κ. : 1. Όχι δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν γιατί είναι κάτι αναμενόμενο στα πλαίσια μιας δίκης.(x 9) 64%
2. Επηρεάζει συναισθηματικά. Όχι, όμως ως προς την ενοχή ή την αθωότητα . Ίσως ως προς το εύρος της ποινής.(x 4) 28%

ΕΡΩΤΗΣΗ 13 : Πως κρίνετε τον ρόλο των δικηγόρων;

Θ.Κ.: 1. Επιτελούν τον ρόλο τους.Ο καθένας υπερασπίζεται τον πελάτη του.

(x 9) 64%

2. Οι δικηγόροι αποτελούν σημαντικό παράγοντα της δίκης (x 4) 28%

3. Φωτίζουν πτυχές της πράξης που τελέστηκε και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου (x1) 7%

4. Συμβάλλουν στην αποκάλυψη της αλήθειας (x 1) 7%

5. Αν παραθέσουν τεκμηριωμένα στοιχεία, επηρεάζουν (x 1) 7%

6. Είναι παρελκυστικοί, αυτά που λένε δεν είναι τεκμηριωμένα αλλά συναισθηματικά φορτισμένα (x 2) 14%

ΕΡΩΤΗΣΗ 14 : Η κρίση σας επηρεάστηκε από τη γνώμη των υπολοίπων ενόρκων;

Θ.Κ : 1. Όχι δεν επηρεάστηκα. (x 11) 78%

2. Ο καθένας θέτει τα επιχειρήματά του και είναι σημαντικά για την διαδικασία. (x 2) 14%

ΕΡΩΤΗΣΗ 15 : Συζητάτε την υπόθεση που δικάσατε με μέλη της οικογένειάς σας;

Θ.Κ : 1. Ναι, αναλυτικά.(x 6) 43%

2. Όχι, ποτέ.(x 2) 43%

3. Το συζητάω αλλά επιγραμματικά, όχι με πολλές λεπτομέρειες.(x 6) 14%

ΕΡΩΤΗΣΗ 16 : Σε ποιό στάδιο της δίκης έχετε διαμορφώσει την τελική σας κρίση , όταν έχουν ολοκληρωθεί οι μαρτυρίες, όταν έχει αγορεύσει ο εισαγγελέας ή κατά διάρκεια της διάσκεψης;

Θ.Κ : 1. Όταν έχουν ολοκληρωθεί οι μαρτυρίες, έχει ο ένορκος μια σαφή εικόνα για το τι έχει διαδραματιστεί και μπορεί να καταλήξει στην τελική του απόφαση. (ομοφωνία)

ΕΡΩΤΗΣΗ 17 : Από την όλη συμμετοχή σας υπάρχει κάτι που σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;

Θ.Κ : 1. Απογοήτευση για την λειτουργία του δικαϊκού συστήματος και διαπίστωση της ελλιπούς κατάρτισης των δικαστών (x 4) 28%

2. Υπάρχει συνεργασία μεταξύ δικαστών κι ενόρκων σε ισότιμη βάση.(x 4) 28%

3. Είναι σημαντική εμπειρία γιατί οδηγεί στην εκ των έσω ανακάλυψη της λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. (x 2) 14%

4. Είναι σοβαρή υπόθεση, αναλαμβάνεις σοβαρή ευθύνη. (x 2) 14%

## ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρουλάκης, Ν., Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 105-116.
2. Γραμμένος, Γ., Κ., Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια, Ιστορική Ανασκόπηση, Εκδοτικός Οίκος Αφοι Σάκκουλα, Αθήναι : Σανταρόζα, 1980.
3. Γρηγοράτος, Σ., Κριτική του θεσμού των ενόρκων κυρίως υπό το πρίσμα της διαδικασίας της διάσκεψης, Αρχείο Νομολογίας, Περίοδος Β΄, 2001, σελ.308-311.
4. Ζησιάδης, Β., Η ψυχολογική θεώρηση της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998.
5. Καπαρδής Α., Ψυχολογία και Δίκαιο, Εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2004.
6. Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2<sup>η</sup> έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1998, σελ. 134-151.
7. Κυριαζή, Ν., Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις, 2001.
8. Κωστάρας, Π.,Α., Είναι χρήσιμος ο θεσμός των ενόρκων; Ποινικός Λόγος, 1, 2001, σελ. 319-320.
9. Λάζος, Γ., Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Θεωρία και Πράξη. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1998.
10. Μπάγιας, Σ., Ο θεσμός των Ορκωτών Λαϊκών Δικαστών, Ποινική Δικαιοσύνη, 5, 2006, σελ. 608-611.
11. Νέα Δομή, Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 10<sup>ος</sup>, Εκδόσεις Δομή, Αθήνα,
12. Σπινέλλης, Δ., Η λαϊκή συμμετοχή στην ποινική δικαιοσύνη στην Ευρώπη. Συμβολή στην ευρωπαϊκή συζήτηση για το θεσμό των λαϊκών δικαστηρίων .Απόψεις ειδικών υπέρ και κατά., Ημερίδα 15 Απριλίου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Κομοτηνή 2004.
13. Σταυρόπουλος, Θ., Το δημοκρατικό πολίτευμα και το σύστημα των ορκωτών δικαστηρίων, Νομικό Βήμα, τόμος 52, 2004, σελ. 1498-1502.

14. Τάτσης , Χ. , Ν. , Η γέννηση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας από το πνεύμα της νομικής διαδικασίας, Ελληνική Δικαιοσύνη, 25, 1984, σελ. 42-56.
15. Φιλίππιδης, Γ., Τ., Δικαστική Ψυχολογία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986.
16. Φλώρος , Σ. , Ο θεσμός των ενόρκων στο σύστημα της ελληνικής ποινικής δίκης. Είναι αναγκαίαη κατάργησή του, ενόψει μιας επικείμενης αναθεώρησης του Συντάγματος; , Ποινική δικαιοσύνη , 7 , 2000, σελ. 758-760.
17. Χαραλαμπίδης , Α., Λόγος – Αντίλογος . Είναι χρήσιμος ο θεσμός των ενόρκων; Κατά του θεσμού, Ποινικός Λόγος, 1, 2001, σελ.321-322.

## ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bagby, R.M., Parker, J.D., Rector, N.A., and Kalembe, V., Racial prejudice in the Canadian legal system: juror decisions in a simulated rape trial. Law and Human behaviour, 18, 1994, pg. 339-350.
2. Baldwin, J., and McConville, M., Jury Trials, Clarendon Press, Oxford, 1979.
3. Baldwin, J., and McConville, M., Juries, foremen and verdicts, British Journal of Criminology, 20, pg. 35-44.
4. Borgida, E., & Park, R. The entrapment defense, Juror comprehension and decision making, 12, 1988, 12, pg. 19-31.
5. Crowley, M.J., O'Callaghan, M.G., The judicial impact of psychological expert testimony in a simulated sexual abuse trial, Law and Human Behaviour, 18, 1994, pg. 89-105.
6. Daudistel, H.C. ,Hosch, H.M, Holmes, M.D., & Graves, J.B.,Effects of defendant ethnicity on juries' disposition of felony cases, Journal Of Applied Social Psychology, 29, 1999, pg. 317- 336.
7. Devine, J., et al., Jury Decision Making 45 Years of Empirical Research, Psychology, Public, Policy and Law, Vol.7, March 2000.

8. Flango, V., E., Would juries do a better job if they could take notes? *Judicature*, 63, 1980, pg. 436-443.
9. Gabora, N., J., Spanos, N.,P., & Joap, A., The effects of complainant age and experts psychological testimony in a simulated child and sexual abuse trial, *Law and Human Behavior*, 17, 1993, pg. 103-119.
10. Hans, V.,P., & Swiegart, K., Juror's views of civil lawyers : Implications for courtroom communication, *Indiana Law Journal*, 68, 1993, pg. 1297-1332.
11. Hastie, R., Inside the juror. The psychology of juror decision making. New York , Cambridge, University Press.
12. Hazelwood, L.& Brigham, J.C. The effects of juror anonymity on jury verdicts, *Law and Human Behavior*, 22, 695-713.
13. Heuer, L.& Penrod, S., Increasing jurors' participation in trilas: A field experiment with jury notetaking and question asking, *Law and Human Behavior*, 12, 1988, pg.231-261.
14. Himelein, M., Nietzel, M.T., and Dillehay, R.C., Effects of prior juror experience on jury sentence, *Behavioral Sciences and the Law*, 9, 1991, pg. 97-106.
15. Kerr, N., L., Harmon, D., L., & Graves, J.,K., Independence of multiple verdicts by jurors and juries. *Journal of Applied Social Psychology*, 12, 1982, pg. 12-29.
16. Kline, F., G., & Jess, P., H., Prejudicial publicity. Its effect on law school mock juries, *Journalism Quarterly*, 43, 1966, pg. 113-116.
17. Kramer, G., P., Kerr, N., L., & Carroll, J., S., Pretiral publicity, judicial remedies and jury bias, *Law and Human Behavior*, 14, 1990, pg.409-438.
18. Levine, J.P., *Juries and Politics*, Pacific Grove, GA:Brooks/Cole Publishing Co, 1992.
19. Linz, D., Penrod, S., & McDonald, E., Attorney communication and impression making in the courtroom, *Law and Human Behaviour*, 10, 1986, pg. 281-302
20. MacCoun, R., J., The emergence of extralegal bias during jury deliberations, *Criminal Justice and Behaviour*, 17, 1990, pg. 303-314.

21. Myers, B., & Arbuthnot, J., Polygraph testimony and juror judgements: A comparison of the guilty knowledge test and the control question test. *Journal of Applied Social Psychology*, 27, 1997, pg. 1421-1437.
22. Singler, A., J., An introduction to the legal system, The Dorsey Press, Homewood, Illinois, 1968.
23. Shaw, J., I., & Skolnick, P., Effects of prohibitive and informative judicial decision making, *Social Behaviour and Personality*, 23, 1995, pg. 319-326.
24. Spanos, N., P., Myers, B., DuBreuil, S., C., & Pauwlak, A., E., The effects of polygraph evidence and eyewitness testimony on the beliefs and decisions of mock juries, *Imagination, Cognition and Personality*, 12, 1992, pg. 103-113.
25. Stephenson, G.M., Kniveton, B.H., nad Wagner, W., Social Influences on remembering: intellectual and intergroup components, *Europoean Journal of Social Psychology*, 21, 1991, pg. 436-475.
26. Tanford, S., & Penrod, S., Social inference processes in juror judgement of multiple-offence trials, *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1984, pg. 749-765.

## **SITES ΣΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ**

1. [www.abanet.org/jury/history.html](http://www.abanet.org/jury/history.html)
2. [www.abanet.org/jury/more info/dialogue.html](http://www.abanet.org/jury/more_info/dialogue.html)
3. [www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf](http://www.abanet.org/media/factbooks/judifact.pdf)
4. [www.crimianl-courts-review.org.uk](http://www.crimianl-courts-review.org.uk)